



НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА ДЕЙСТВИЕ

ЗА

УСТОЙЧИВО УПРАВЛЕНИЕ НА ЗЕМИТЕ И БОРБА С ОПУСТИНЯВАНЕТО В БЪЛГАРИЯ

**София
ноември 2007¹**

¹ НПД е разработена през март 2006, валидирана –май 2006, последна актуализация - ноември 2007

Национална програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването в България² (2007- 2013)

Съдържание

Списък на съкращенията

Въведение

Част I. Цели на устойчивото управление на земите и Конвенцията на ООН за борба с опустиняването. Същност и подходи при разработването на Национална програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.

Част II. Анализ на деградацията и управлението на земите в България.

1. Анализ на състоянието на земните ресурси (почвени, водни, растителни и животински). Фактори обуславящи деградационните процеси.
2. Законодателство, политики и стратегии, свързани с управлението на земите и борбата с опустиняването.
3. Роля, участие и отговорности на местното самоуправление.
4. Роля, участие и отговорности на бизнес организациите и асоциациите.
5. Научно-информационно обезпечаване и международно сътрудничество за целите на устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването. Ролята на образованието.
6. Роля, участие и отговорности на неправителствените организации. Информирание и привличане на обществеността.
7. Роля, участие и отговорности на собствениците и ползвателите на земеделски земи в процеса на устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването.

Част III. Стратегическа цел и стратегически направления на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.

Стратегическа цел: *Ограничаване деградацията на земите и борба с опустиняването за запазване и развитие на капацитета на екосистемите, за*

² Националната програма за действие 2007 – 2013 г. за устойчиво управление на земите и борбата с опустиняването е (НПД) разработена изцяло в контекста на философията и принципите, залегнали в Оперативната програма 15 на Глобалния екологичен фонд за устойчиво управление на земите (УУЗ) и в рамките на Конвенцията на ООН за борба с опустиняването (КБОООН), ратифицирана от България през 2001 г. Основана се на анализа на състоянието на земните ресурси и причините за деградацията им и социално-икономическите особености в развитието на страната през последните 15 години. Разработена е в рамките на съвместен проект на Министерството на околната среда и водите (МОСВ), Министерството на земеделието и храните (МЗХ) и Програмата на ООН за развитие, финансиран от Глобалния екологичен фонд.

постигане на чиста, безопасна и привлекателна околна среда, икономическа стабилност и подобро качество на живот.

Стратегически направления:

I. Усъвършенстване на националното законодателство и политики за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Програми:

1. Подобряване и допълване на националната правна рамка за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.
2. Подобряване и интегриране на политики и стратегии с отношение към устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.
3. Укрепване на институционалния капацитет и изграждане на механизми за координация, комуникация и партньорство.
4. Разработване на национални и местни програми и участие в международните процеси по устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.

II. Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване

Програми:

1. Ограничаване на ерозионните процеси.
2. Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси.
3. Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони.
4. Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса от селското и горското стопанство.
5. Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност.
6. Прилагане на агролесовъдски системи като модели за устойчиво използване на земите.
7. Възстановяване и опазване на ландшафтното разнообразие в горските територии, чрез прилагане на устойчиви практики.
8. Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии.

III. Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Програми:

1. Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система.
2. Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите.
3. Участие в международни процеси на обмен на знания, ноу-хау и добри практики за устойчиво управление на земите.

IV. Интегриране и прилагане на политики за устойчиво управление на земите на местно ниво

Програми:

1. Преразглеждане и включване на мерки за устойчиво управление на земите в общинските планове за развитие и програми.
2. Стопанисване и ползване на земните ресурси общинска собственост в съответствие с принципите за устойчиво управление на земите.
3. Засилване ролята на общинските администрации за трансфер на политики, възможности и добри практики за устойчиво управление на земите.

V. Усъвършенстване на информационния обмен и участие на обществеността в процесите на вземане на решения за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Програми:

1. Информационно осигуряване за устойчиво управление на земите на национално и местно ниво.
2. Изграждане на мрежи на неправителствени организации в подкрепа на устойчиво управление на земите.
3. Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с устойчиво управление на земите.
4. Укрепване на капацитета на неправителствените организации по прилагане на политиките за устойчиво управление на земите.
5. Насърчаване на публично частни партньорства за прилагане на мерките за устойчиво управление на земите.

Част IV. Ресурси, икономически механизми и схеми за подкрепа изпълнението на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Част V. Мониторинг/наблюдение и оценка на изпълнението на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Източници на информация

Приложения

Списък на съкращенията

ИАПР	Изпълнителна агенция по почвените ресурси
АСП	Агенция за социално подпомагане
БАН	Българска академия на науките
БВП	Брутен вътрешен продукт
БД	Басейнова Дирекция
БО	Борба с опустиняването
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ГЕФ	Глобален екологичен фонд
ГПСОВ	Градска пречиствателна станция за отпадъчни води
ДАГ	Държавна агенция по горите
ДБ	Държавен бюджет
ДВ	Държавен вестник
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие
ЕП	Екосистемен подход
ЕС	Европейски съюз
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
ИАХ	Изпълнителна агенция по хидромелиорации
ИЗП	Използвана земеделска площ
ИСПА	Инструмент за структурна политика за пред-присъединяване
КБОООН	Конвенция на ООН за борба с опустиняването
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИЕ	Министерство на икономиката и енергетиката
МИГ	Местни инициативни групи
МОН	Министерство на образованието и науката
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройство
МС	Министерски съвет
МТ	Министерство на транспорта
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
МФ	Министерство на финансите
НАСЕМ	Национална автоматизирана система за екологичен мониторинг
НГПС	Национална горска политика и стратегия

НДЕФ	Национален Доверителен ЕкоФонд
НИМХ	Национален институт по метеорология и хидрология
НПД	Национална програма за действие
НПДЗ	Национален план за действие по заетостта
НПИР	Национален план за икономическо развитие
НПРБЗ	Национален план за развитие на биологичното земеделие
НСИ	Национален статистически институт
НСПРСР	Национален стратегически план за развитие на селските райони
ССА	Селскостопанска академия
НПО	Неправителствена организация
ОПР	Общински план за развитие
ОСЗГ	Областна служба за земеделие и гори
ОСП	Обща селскостопанска политика на ЕС
ПБ	Подземни богатства
ПДК	Пределно допустима концентрация
ПИРИТ	Поземлени имоти, регистър и информационни технологии
ПМП	Програма за малки проекти
ПРООН	Програма на ООН за развитие
ПССП	Площи със селскостопанско предназначение
ПУДООС	Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда
ПЧП	Публично частни партньорства
РИОСВ	Регионална инспекция по опазване на околната среда и водите
РДГ	Регионална дирекция по горите
СБ	Световна банка
СИФ	Социално инвестиционен фонд
САПАРД	Специална програма за присъединяване в областта на земеделието и селските райони
УУЗ	Устойчиво управление на земите
ХМС	Хидрометеорологична станция
ФАР	Инструмент за укрепване на административния и институционалния капацитет на страните, от Централна и Източна Европа, кандидати за присъединяване към ЕС
ФАО	Организация към ООН по прехрана и земеделие
ФЕЕ	Фонд "Енергийна ефективност"

Въведение

Земните ресурси на България, хармонично допълнени с благоприятно физико-географско положение, са най-ценното природно богатство, на което може да се гради бъдещето на страната. Интензификацията в селскостопанското производство, която се очаква с влизането на страната ни в Европейския съюз (ЕС), може да доведе до ускоряване на деградационните процеси на земите у нас (ерозия, засоляване, киселяване, замърсяване на водите, намаляване на биоразнообразието) до степен, неблагоприятна за земеделието ни и за околната среда. Доскоро се смяташе, че научно-техническият прогрес няма предели и непостижими цели, но днес все повече се убеждаваме, че обществото не бива да рискува с увредена жизнена среда.

Националната програма за действие 2007 - 2013 г.(НПД) се разработва в съответствие с Част III, Раздел 1, член 9 и 10 на Конвенцията на ООН за борба с опустиняването (КБОООН). Страните членки по Конвенцията, в рамките на своя Анекс за приложение на регионално ниво, при отчитане на техните особености, се задължават да разработят Национални програми за действие. Тези програми за действие отразяват стратегиите и въвеждат интегрирания подход към физичните, биологичните и социално-икономическите аспекти на процесите на опустиняването. Те съдържат мерки за борба с деградацията на земята, като се основават на съществуващи и прилагани планове и програми и подрегионални и регионални програми за действие, съобразени с националната политика за устойчиво развитие.

НПД е основен инструмент, чрез който принципите и целите на КБОООН и устойчивото управление на земите (УУЗ) се трансформират към конкретни дейности и се обвързват с тези на администрацията. Целта е създаването на функционална институционална рамка за неговото прилагане. НПД има за задача да изясни причините, допринасящи за неустойчивостта при управлението на земите и за опустиняването и да определи практическите мерки за УУЗ и борба с опустиняването (БО), както и необходимите ресурси за реализация на конкретните действия. НПД трябва да обезпечи ефективно участие на местно, регионално и национално ниво и да предопредели широка ангажираност – на правителството, на местните общности и организации (браншови, неправителствени), научната общност и на отделните земеползватели и заинтересовани страни.

НПД е инструментът, който ще допринесе за постигането на екологични ползи и ще подпомогне преодоляването на конфликтите в политиката относно управлението на земята и тези между ключовите производствени дейности. Чрез него ще се интегрират усилията на различните институции, обвързани с управлението на земята и ще се подпомогне усъвършенстването на националното законодателство, отнасящо се до управлението на земята. Той е хармонично допълнение и същевременно ще има надграждаща функция в определени аспекти към Националната стратегия по околната среда, Националната стратегия за развитие и управление на водния сектор, Националната стратегия за горите, Националния стратегически план за развитие на селските райони и Националната стратегия за регионално развитие.

Част I. Цели на устойчивото управление на земите и Конвенцията на ООН за борба с опустиняването. Същност и подходи при разработването на Национална програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.

Целта на Конвенцията е борбата с опустиняването и ограничаването на последствията от сушата, чрез предприемане на ефективни мерки на всички равнища в съчетание със споразуменията за международно сътрудничество и в рамките на интегрирания подход, съответстващ на “Дневен ред 21” и насочен към постигане на устойчиво развитие в засегнатите райони.

Целите на Конвенцията и на УУЗ са тясно обвързани по между си и предпоставката за постигането на положителни резултати в рамките на тяхното изпълнение е интегрирането на мерките. Обединяването на целите е фактор за по-голяма надеждност и комплексност относно разрешаване на проблемите от социално-икономическо и екологично естество в България.

Планирането на УУЗ, осъществяването на което на практика покрива целите на Конвенцията, се основава на екосистемния подход (ЕП), чийто основни характеристики се обобщават в следното:

- ЕП приема функционирането на екосистемите като цялостни единици – те не могат и не бива да се управляват на части;
- ЕП се фокусира върху защитата и съхраняването на екосистемите в тяхната цялост. Управлението им е успешно, само ако запазва или развива капацитета на дадена екосистема да създава многообразие на суровини/продукти и услуги непрекъснато във времето, а не се концентрира единствено върху продуктивността ѝ;
- ЕП включва хората като интегрира социалната и икономическа информация с екологичната информация за екосистемата;
- ЕП прилага кръстосано-секторен анализ по отношение използването на земните ресурси в определен локален контекст и се базира на взаимовръзките между тези сектори;
- ЕП хармонизира допълнителните, но често конфликтни цели на производствената дейност и на опазването на околната среда;
- ЕП е научнообоснован;
- ЕП е базиран на социално-културните, институционални, икономически и екологични направления на устойчивото развитие (напредък във всички направления и на различни организационни нива);
- Резултатите от прилагането на ЕП са предназначени не само за настоящите, но и за бъдещите поколения.

Устойчивото управление на земите цели използването на бавно възобновимите земни ресурси – почви, води, растения и животни - за производство на суровини/продукти и обезпечаване с услуги за задоволяване на постоянно

променящите се и нарастващи човешки нужди чрез осигуряване на дългосрочния продуктивен потенциал на тези ресурси и поддържането на техните продуктивни, физиологични, екологични и културни функции.

УУЗ е баланс между земеделско производство и опазване на околната среда и неговите цели са компонент на общата цел за устойчиво развитие. Чрез УУЗ се прави опит да се разрешат конфликтите между производството и опазването на околната среда и да се договори консенсус между исканията на местно, регионално, национално и международно ниво. Основният въпрос е не как да се запази природата в нейното първично състояние, а как съвместно да се поддържат функциите на земните ресурси в полза на обществото по един устойчив начин.

Устойчивото управление на земите се гради на *“петте стълба на устойчивостта”* - *продуктивност* (да поддържа или увеличава услугите), *сигурност* (да намалява нивото на производителния риск), *защита* (да опазва естествените ресурси и ограничи тяхната деградация), *икономическа приложимост* и *социална приемливост*. Двата основни аспекта на постигнатите резултати от прилагане на УУЗ са ограничаване на глобалната деградация на земите и смекчаване на бедността.

Част II. Анализ на деградацията и управлението на земите в България.

1. Анализ на състоянието на земните ресурси (почвени, водни, растителни и животински). Фактори обуславящи деградационните процеси.

1.1. Анализ на състоянието на земните ресурси

Функциите на земните ресурси (почви, води, растения и животни) са взаимно обвързани и зависими. Плодородната и незамърсена почва, чистите и достатъчни като количество води, добре поддържаните пасища и ливади осигуряват нормални хранителни условия за растенията и животните, а следователно и висококачествена растителна и животинска продукция. От растителните остатъци и животинските отпадъци се получава висококачествен органичен тор, който подобрява почвеното плодородие. Реален израз на тази взаимнообвързаност в природата са биогеохимичните цикли и трансферът на вещества и енергия по веригата “почва – растение – животно – почва”. Загубата на биоразнообразие е свързана както с деградационните процеси, така и с промените в ландшафта (вкл. и с изгарянето на стърнищата, което унищожава ентомофауната и флората, и нарушава почвеното микробиално равновесие), които водят до загуба на естествената среда на обитаване на редица растителни и животински видове. Подобряването на състоянието на всеки от елементите води до подобряване на останалите и обратно – нарушаването на който и да е от тях се отразява неблагоприятно на нормалното функциониране на останалите. Затова мерките, които са необходими, са най-често комплексни и водят до ограничаване на деградационните процеси при всички земни ресурси.

1.1.1. Почвени ресурси

Почвената покривка в България се характеризира с голяма пъстрота поради значителното разнообразие на факторите на почвообразуване (почвообразуващи скали, силно разчленен релеф, различни биоклиматични условия и антропогенна дейност) и има мозайчна структура. Включва 42 почвени вида, обединени в 16 почвени типа (по данни на Изпълнителна агенция по почвените ресурси (ИАПР)).

Земеделските територии обхващат 5 782 хил. ha и представляват 52,1% от територията на страната (11 099 хил. ha), от които 48 - 50 % се стопанисват като ниви, 31 % - като пасища, 7 - 8 % като угари, приблизително 4 % като трайни насаждения, необработвана земя приблизително 8 % [1,2]. Обработваемите земи³ през 2004 год. са 3 263 хил. ha и представляват 61,2 % от използваната земеделска площ⁴ (ИЗП). За съпоставка площта на обработваемите земи през периода 1939 – 1960 г. е около 85 % от стопанисваната земя. До 1990 г. тя намалява на 75 %, а към 2000 г. е едва 60 %.

За земеделието най-голямо значение имат дълбоките почви, разположени в равнинните и низинните области, заемащи около 53,2 % от територията на страната [32]. Те включват черноземите, тъмносивите, сивите, светлосивите и канелените горски почви, смолниците, част от наносните почви, псевдоподзолистите и засолените почви. От тях с най-високо естествено плодородие са почвени разновидности от типа черноземи, смолници, тъмносиво-кафявите горски почви,

³ площи, включени в сеитбооборот, временните ливади и угарите

⁴ обработваемата земя, трайните насаждения, постоянно затревените площи, оранжерийните площи

канелените горски почви, алувиално-ливадни. Тези почви, в съчетание с благоприятните климатични условия, представляват много добра предпоставка за отглеждането на голям брой земеделски култури. Сред тях най-широко разпространение и най-голямо значение за селскостопанското производство имат черноземите (около 21% от общата площ на страната). Плитките и недоразвити почви (в това число канелени, сиви, жълтоземно подзолисти, кафяви, тъмноцветни горски и планинско-ливадни почви) заемат 39,3 % от територията на страната, а териториите с непочвено покритие – 7,49 %. Въпреки малката мощност на почвения профил, специфичен състав и свойства, част от плитките почви (рендзини, кафяви горски почви, някои наносни почви) предоставят добри, а понякога и единствено подходящи условия за отглеждане на определени земеделски култури.

Върху приблизително 40 % от площта на почвите в страната са формирани горските територии с обща площ 4 063 555 ha, от които 3 648 005 ha са залесени площи и 108 549 ha незалесените [21].

Почвените ресурси на България, притежаващи като цяло висок потенциал на продуктивни, регулаторни и буферни функции, са подложени естествено и антропогенно на деградация, която се отразява неблагоприятно върху функционирането на естествените и изкуствените екосистеми.

Деградационни процеси при почвените ресурси

Почвената ерозия (водна, ветрова и иригационна) като площно разпространение е най-сериозният деградационен процес за страната. Около 65 % от площта на обработваемите земи е засегната от водна ерозия и около 24 % - от ветровата ерозия. Силно ерозирани са 11.8 % от територията на страната. Ерозията води до: намаляване на дълбочината на коренообитаемия слой, количеството на хранителните елементи и запасите на почвена влага; изчерпване на филтриращия и буферния капацитет на почвата; намаляване на съдържанието на почвено органично вещество; загуба на биоразнообразие; деградация на почвената структура, образуване на почвена кора; разпространение и акумулация на замърсители във водните течения и наносите. Средногодишният интензитет на площната водна ерозия в земеделските територии варира в зависимост от начина на земеползване - от 2.69 t/ha у при пасищата и 4.76 t/ha у при нивите до 12.65 t/ha у при трайните насаждения. С най-висок риск от проява на площна водна ерозия на почвата са земеделските земи в области Разград, Русе и Бургас (със среден прогнозен интензитет от 12 до 15 t/ha у), следвани от Добрич, Силистра, Кърджали, Габрово, Ловеч и София (10 – 12 t/ha у), Сливен, Хасково, Търговище, Велико Търново и Варна (7 – 10 t/ha у) и Благоевград, Пазарджик, Смолян, Плевен и Ямбол (5 – 7 t/ha у) [32].

С най-висок относителен риск за проява на ветрова ерозия е територията в области Добрич и Плевен (60 - 75 % от площите), следвани от Русе, Силистра, Разград, Ямбол, Враца (50 - 60 % от площите) и Видин, Монтана, Варна, Търговище, Шумен, Велико Търново (40 - 50 % от площите). За площите в нивите в област Добрич съществува риск от дефлация с интензитет 11 t/ha, в София и Бургас – от 5 до 10 t/ha, а във Варна, Ямбол и Сливен – от 3 до 5 t/ha. Рискът от иригационна ерозия е пренебрежимо малък, доколкото тя засяга поливните земи с наклон над 3°, повечето от които не се напояват след 1990 г. Най-висок е рискът от иригационна ерозия при гравитационно напояване по бразди.

В горските територии общата площ на засегнатите от ерозия земи към края на 2004 г. (класифицирани в 5 степени) е около 291 838 ha. Най-големи площи, засегнати от ерозията, има на територията на Регионалните дирекции по горите (РДГ) Благоевград, Кърджали, Кюстендил, София и Смолян. Най-голям процент засегната територия от ерозията имат РДГ Кюстендил, Благоевград, Кърджали и Смолян. Повече от 25 % от територията на лесничествата Първомай (Бл), Гоце Делчев, Брезник, Златоград, Славейно, Цапарево, Кирково, Момчилград и Нова Загора е ерозирана в различна степен [15].

Дехумификация. Намалването на почвеното органично вещество при обработваемите земи, в сравнение с целинните земи, е между 10 и 40 % за по-голямата част от почвите [32]. То е свързано главно с изнасянето на повърхностния почвен слой вследствие водна и ветрова ерозия, оксидация на органичния въглерод поради висока аерация при интензивни обработки и деградация на почвената структура при уплътняване на почвата. Дехумификацията е свързана и с други деградационни процеси и се проявява в резултат на вторичното вкисляване и засоляването на почвата. Друга причина за дехумификацията е широко прилаганото в България изгаряне на стърнищата, което освен до загуба на почвено плодородие, води и до загуба на биологично разнообразие.

Засоляване. В България са регистрирани около 35 500 ha обработваеми площи, засегнати от процесите на засоляване, като 252 ha са засолени с нормална сода и хлориди. Процесите засягат главно областите Бургас, Варна, Велико Търново, Плевен, Пловдив, Сливен, Стара Загора и Ямбол. Голяма част от засолените почви са ниви, които не се обработват поради силно намалено почвено плодородие. Основна заплаха представлява фактът, че засолените площи са под формата на петна в сред плодородни почви и съществува риск от тяхното площно разрастване. Антропогенното засоляване в урбанизираните територии бележи тенденция на увеличаване. Около 250 ha земеделски земи са засолени от промишлената дейност. По-уязвими на засоляване са тежките по механичен състав почви. Засоляването се отразява неблагоприятно на растителността, много често води до алкализирание на почвите и дехумификация и по този начин е и предпоставка за развитие на ерозионни процеси.

Вкисляване. В обхвата на земеделските територии с висока податливост към вкисляване ($pH < 5.0$) са почви, заемащи над 4 300 000 ha [32]. Около 1 500 000 ha от обработваемите земи в равнинните и полупланинските райони и 1 200 000 ha в планините са вкислени [32]. Към 4.5 % от вкислените почви в земеделските земи са с вредна за растенията почвена киселинност [11]. Напоследък се очертава трайна тенденция към неутрализиране на обменната киселинност в антропогенно вкислените почви при намалено потребление на хидролитично кисели минерални торове. При условия на активна проява на ерозионни процеси и торене с кисели минерални торове обаче се наблюдава тенденция към изменение на киселинно-алкалното равновесие в почвата, свързано с увеличаване на съдържанието на обменния водород и алуминий и силно намаляване на съдържанието на базичните елементи.

Почвите с висок риск относно проява на вредна киселинност в земеделските територии са светло-сивите (псевдоподзолисти) горски, лесивираниите и псевдоподзолистите канелени горски, жълтоземно-подзолистите, кафявите горски, планинско-горските тъмноцветни и планинско-ливадните почви, образувани в планинската зона, безкарбонатните алувиални и делувиални почви и др. Горските

почви - кафяви горски (Dystric/Eutric Cambisols), тъмноцветни (Umbric Cambisols), планинско-ливадни (Modic Cambisols) и лесивирани (Luvisols) – сиви горски (Gray Luvisols) и канелени горски (Chromic Luvisols), в по-голямата си част са генетично слабо до силно кисели, с рН по-ниско от 5.5 и реално са уязвими на допълнително киселяване вследствие антропогенно натоварване [15]. Във всички планински райони на страната настъпват изменения в киселинните свойства на почвите, които се разделят на два вида. Райони с преобладаващи процеси на понижаване на рН на почвите (вкисляване) са Източна Стара планина, Осогово, Краище, Западни склонове на Рила, Витоша, от Западна Стара планина – Бързия, Мездра, планините в Югозападна България. Райони с преобладаващи процеси на повишаване на рН (алкализирание) на почвите са северен и южен склон на Средна Стара планина, Родопи, западни склонове на Рила.

Вторично уплътняване на почвата. Въпреки липсата на системни наблюдения, има данни за трайна тенденция към структурна деградация на българските почви от обработваемите земи. Негативното въздействие на уплътняването се изразява в понижена аерация на почвата, свързана с нарушаване на водно-въздушния и топлинния ѝ баланс, намаляване на водопропускливостта ѝ и в крайна сметка в понижаване на почвеното плодородие. Уплътняването на почвата води и до намаляване потенциала на повърхностния отток, с което се повишава интензитетът на водно-ерозионните процеси и рискът от наводнения.

Сезонно повърхностно преовлажняване. Около 10 % от земеделските земи са подложени на сезонно повърхностно преовлажняване [32]. Това в България са тежките глинести черноземи (около 100 000 ha) и псевдоподзолистите почви (около 350 000 ha).

Техногенно замърсяване. Замърсените земеделски земи с тежки метали и металоиди от промишлена дейност обхващат площ от 44 900 ha, като 61.3 % от тях са в близост до промишлени предприятия, от които 8 160 ha са замърсени пет пъти над ПДК [11, 32]. Най-силно засегнати са земите в три-четири километровите зони около крупните промишлени обекти. С естествени радиоактивни елементи от уранодобива са замърсени 1 000 ha. Регистрирани са почти 130 ha замърсени с нефтопродукти.

След 1994 - 1996 г. няма регистрирани статистически значими в площно отношение нови замърсени територии от дейността на промишлеността. Измерените през 2004 г. стойности в 97 % от случаите са под ПДК. При над 85 % от случаите концентрациите на цинк и арсен са съизмерими с фоновете. Същото важи за замърсяването с олово (над 90 % от случаите), с мед (над 94 % от случаите) и с кадмий (над 97 % от случаите).

През последното десетилетие няма регистрирани нови замърсявания на почвите с тежки метали и металоиди от земеделските дейности. Налице е тенденция към ограничаване на процесите на замърсяване в резултат на намалено потребление на торове и препарати за растителна защита и провеждане на програми за екологосъобразно земеделие и биологично производство.

В горските територии през последните 15 години се наблюдава тенденция към намаляване замърсяванията на почвите с тежките метали мед (Cu), олово (Pb) и цинк (Zn). Превишаване на ПДК за Cu, Pb и Zn се установява само в отделни райони, в обсега на предприятия на черната и цветната металургия, рудодобива и преработката.

Нарушени земи. В България площите, засегнати от минното дело и депа за промишлени отпадъци формират 0,29 % от територията на страната, засегнатите от промишлеността и енергийното производство – 0,59 %, а 1,86 % са физически унищожените почви за изграждане на транспортните мрежи (пътни, въздушни, плавателни и др.) [6]. На площите на урбанизираните територии се падат 3,14 % от територията на страната, а на рекреативните зони - 0,44 %. Негативен отенък внася фактът, че сред физически унищожените земи в България фигурират и първокласни земеделски почви, което не бива да се допуска занапред.

1.1.2. Водни ресурси

България разполага с ограничени водни ресурси, които освен това са неравномерно разпределени на територията на страната. Запасите от водни ресурси, падащи се на 1 жител годишно (2376 m^3), са двукратно по-малко от тези на Централна Европа. Най-бедни на водни ресурси са Варненска и Разградска област. В Хасковска, Пловдивска и част от Софийска област се формира около 60 % от водния потенциал на страната. Най-богатите водни ресурси, с изключение на река Дунав, са съсредоточени в южните планински райони, докато в обработваемите площи, разположени предимно в равнинните, хълмистите и нископланинските земи, тези ресурси са по-малко. За регулиране на повърхностния отток (около 21 млрд. m^3 годишно) са изградени над 2000 язовира и 1500 водохранилища. Неравномерното разпределение на повърхностния отток налага използването на слабо минерализирани подземни води, които представляват около 25–30 % от националните водните ресурси. Река Дунав играе важна роля за водния баланс на страната. Водният отток на Дунав е 10 пъти по-голям от целия годишен отток на територията на страната.

Тъй като водните ресурси на България (повърхностни и подземни води) се подхранват предимно от валежите, оттокът им е разпределен твърде неблагоприятно по сезони. Главният максимум на оттока е през пролетта и зимата, а минимумът е през втората половина на лятото и началото на есента, когато нуждата от напояване е голяма. Средната годишна стойност на речния отток, регистриран чрез хидрометричните станции (ХМС), е около 16 038 млн. m^3 , а площта на водосборните басейни обхваща около $72\,991 \text{ km}^2$, което представлява 66 % от територията на страната [34]. Преструктурирането на икономическите сектори (вкл. закриване на водоемки и нерентабилни производства), постепенното нарастване на цените на водата в съчетание с процесите на засушаване, поддържат тенденция към общо намаляване на водопотреблението в България. Иззетите от повърхностни и подземни източници води през 2001 г. са 74 % от общото водопотребление през 1998 г., а през 2002 г. – 83,3 %. Основен източник са повърхностните води (Дунав, вътрешни реки, язовири, езера), докато дялът на добиваните подземни води е средно 8,5–10 %. Пропорционално на намаленото изземване на ресурса намаляват и абсолютните обеми на ползваните води – от $7\,244 \text{ mln m}^3$ (1998 г.) до $4\,985 \text{ mln m}^3$ (2001 г.), с известно покачване до $5\,809 \text{ mln m}^3$ (2003 г.). В тези обеми индустриалната дейност остава най-значим потребител, независимо от намаляващото потребление в хода на преструктурирането на отраслите (намаление на ползваните обеми през 2002 г. с около 10 % спрямо 1998 г.). Производството на електро-и топлоенергия определя равнището на водоползването в индустриалния сектор, като преобладаваща е масата на охлаждащи води (средно 77 % от общото количество ползвана вода в страната). Трайна тенденция на намаление на водоползването се наблюдава при всички промишлени дейности и производства. Вследствие на преструктуриране на селското

стопанство, значително намалява използваната вода за напояване през периода 1998 - 2002 г.⁵ До 1989 г., напояването е било най-големият консуматор на вода (около 33 – 35 %). Изграден е голям за мащабите на страната хидромелиоративен фонд. През годините на прехода към пазарна икономика настъпва срив в поливното земеделие и през 2002 г., използваната вода в този сектор на икономиката представлява само 3 % от общо използваната в страната вода. За напояване през 2002 г., са ползвани 150 млн m³ вода, което е 71,8 % от обема за 1997 г., а през 2004 г. за напояване са изразходвани 161 млн m³, което е 77 % от обема на 1997 г. За разглеждания период намалява над четири пъти и обемът на отпадъчните води от селското стопанство.⁶

Обобщено, водопотреблението по отрасли се разпределя, варирайки както следва: питейно водоснабдяване 8–10 %; напояване 5–35 %; промишлено водоснабдяване 20 – 26 %; хидроенергетика 15 – 35 %.

Качество на водите. През последните години (2000 – 2002 г.) се поддържа относително устойчиво равнище на качеството на водите. Средногодишните концентрации на тежки метали в повърхностните води намаляват и се доближават към изискванията за I-ва категория за качество на води [11]. Измерените през 2002 г. средни концентрации за кадмий (Cd) са два пъти по-ниски от нормата за I-ва категория, за олово (Pb) - 4 пъти, за арсен (As) – 2,5 пъти, никел (Ni) – 10 пъти т.н. В отделни проби е констатирано превишение на концентрациите на цинк и особено на мед – до 7 – 8 пъти спрямо нормите за I-ва и II-ра категория. Съдържанието на вещества със синтетичен произход (пестициди, нефтопродукти, цианиди и др.), с изкл. на нефтопродуктите, също намалява спрямо минали периоди. Стойностите на изследваните 33 вида пестициди (1997 – 2002 г.) в пунктове на мониторинговата мрежа за подземни води, са под праговете на замърсяване. В почти всички речни течения под селищата без градски пречиствателни станции за отпадъчни води (ГПСОВ) се измерва високо съдържание на азотни форми и фосфати, особено при маловодие.

Налице е тенденция към намаляване на концентрациите на биогенните елементи азот и фосфор. Основно значение при формирането на азотния товар имат реките Искър (2000 – 3500 t/y), Марица (1600 t/y), Струма (1800 – 2000 t/y), Камчия (300 t/y).

След 1998 г. (по данни от системния мониторинг) качеството на подземните води удовлетворява изискванията за праговите концентрации в по-голяма част от наблюдаваните пунктове. На отделни места се наблюдават превишения на концентрациите на желязо и манган, свързани както с литоложките особености и наличието на манганови конкреции в седиментите на водоносните хоризонти, така и с минала и продължаваща промишлена дейност. Отчитат се все още високи стойности на нитрати в подземните води, най-вече поради неприлагане на добри земеделски практики. В земеделските райони се установяват пунктове с постоянно високо равнище на нитратите.

Замърсяването на водите се причинява от промишлена дейност, битови отпадъчни води (засега само 60 % се пречистват), земеделието и животновъдството и

⁵ Данните са на НСИ и включват иззетите води общо от селско, горско и ловно стопанство.

⁶ Данните са на НСИ и включват отпадъчните води общо от селско, горско и ловно стопанство.

не на последно място - от дейности по проучване, добив и първично преработване (обогащаване) на подземните богатства.

1.1.3. Растителни ресурси

Земеделски територии

В България исторически се е установила специализация на селскостопанско производство, изразяваща се в доминиращ дял на зърнопроизводството – 30 - 33 % от ИЗП, което представлява около 58 % от обработваемата земя. Следват техническите култури (маслодайни и немаслодайни) – 12 - 14 % от ИЗП, зеленчукопроизводство 2 - 3 %, овощарство и лозарство – около 4% и др. [1,2]. Тази структура най-вероятно ще се запази и в бъдеще, с известни колебания, според търсенето на пазара.

През последните 15 години се наблюдава ниско технологично равнище на отглеждане на земеделските култури – небалансирано торене и намалено количество на внесените торове (органични и минерални), намален брой почвообработки, неефективна борба срещу болестите, неприятелите и плевелите при земеделските култури, отглеждане на влаголюбиви земеделски култури при неполивни условия. Това са предпоставки за развитие на деградационните процеси при растителните ресурси като намалена биомаса, ниско хранително качество и незадоволителен пазарен вид на продукцията; занижени показатели на растежа и влошаване на растителната покривка; болести и неприятели по растенията; намалено биоразнообразие (видово разнообразие). На практика добивите на основните земеделски култури зависят изключително от агроклиматичните условия.

Пасищата в България, представляващи около 31% от площите със селскостопанско предназначение (ПССП), заемат най-деградиралите и слабо продуктивни земи. Може да се каже, че опустиняването в България започва от пасищата. За тях се полагат най-малко или не се полагат никакви грижи, а 40 % от тях са застрашени от разораване или от изоставяне. Ботаническият им състав и хранителна им стойност са незадоволителни, а добивите - ниски. Неравномерното изпасване и утъпкване на тревите води до ликвидиране на тревната покривка, което е предпоставка за развитие на ерозионни процеси на почвата и намаляване на нейното плодородие.

Същевременно в естествените пасища се срещат около 70% от тревните съобщества в страната. Тревните екосистеми и влажните зони са най-уязвимите и застрашени местообитания в страната. Около 350 000 ha полу-естествени тревни местообитания в България са важни за опазването на биологичното разнообразие. Те включват разнообразни типове ливади и пасища, разпространени в равнинните, хълмистите части на страната и в планинските райони. Това са тревни съобщества с висока природна стойност, включващи 51,5% от флората на България. Общо 198 вида растения, срещащи се в тези ливади и пасища, имат над национална консервационна значимост [6].

Горски територии

Към края на 2004 г., общата площ на горския фонд е 4 063 555 ha, от които 3 648 005 ha са залесени площи. От тях 510 824 ha са гори за реконструкция и 108 549 ha са незалесени площи, подлежащи на залесяване. От залесената площ насажденията с пълнота до 0,3 заемат 108 216 ha [21].

Съставът на горите в България е твърде разнообразен. В по-далечното минало част от иглолистните гори са унищожени и по естествен път са заменени от широколистни гори. Съществена промяна в състава на горите настъпва през втората половина на миналия век в резултат на залесяването предимно с иглолистни видове.

Горите в България не допринасят съществено за развитието на икономиката на страната (принос към brutния вътрешен продукт (БВП) – 0,5 %), но те осигуряват трудно финансово оценени екологични функции като регулиране на водния режим на териториите, ограничаване на водната ерозия, редуциране на замърсяването на въздуха. Те имат още важните за хората и туризма рекреационни функции, и осигуряват значително разнообразие от суровини и продукти, които непосредствено могат да се използват за задоволяване потребностите на хората и от друга страна формират възможности за разнообразен поминък.

Водорегулиращото и почвозащитно влияние на горската растителност й отреждат незаменимо място в системата от противоерозионни мероприятия. Тя допринася за ограничаване или пълно спиране на ерозията, задържане на около 30 % от валежите и подобряване на състоянието на почвата. Формираната в гората мъртва горска постилка поема и бавно предава водата на почвата, с което допълнително неутрализира влиянието на интензивните дъждове. В много региони обаче растителността има понижени водорегулиращи и почвозащитни възможности, и земите са силно ерозирани. Поради разпокъсаността на горския фонд, особено в хълмистия и нископланинския пояс, ерозията в него се предопределя от процесите, които протичат в заобикалящите го обработваеми земи. Изоставянето на нивите върху деградирани терени и тяхното естествено затревяване и самозалесяване има положителен ефект за ограничаване на ерозията. Влиянието на горския фонд за намаляване на повърхностния воден отток, обаче, е по-слабо, в резултат на което в хидрографската система продължава да се съсредоточава значително водно количество.

Лесистостта на страната се оценява като достатъчна (около 33 %). Постигнатото съществено подобрене на противоерозионните възможности на горите има траен благоприятен ефект за ограничаване опасността от ерозия и поройни прииждания. Разбира се, не бива да се допуска обезлесяване, тъй като положителният ефект на растителността за поддържане на функциите на земните ресурси е неоспорим.

Що се отнася до здравословното състояние на горите, най-голям дял за увреждане на горите имат абиотичните фактори, следвани от нападенията от насекоми и гъбни патогени. Обобщените резултати за всички дървесни видове показват, че влошаване в състоянието се отчита при 51,6 % от наблюдаваните дървета, без изявена тенденция са 3,1 %, а при 45,3 % е регистрирано подобрене.

1.1.4. Животински ресурси

Състоянието на животинските ресурси ще бъде коментирано предимно в контекста на устойчивото управление на земите, а именно – укрепването на функциите на земните ресурси.

В годините на прехода към пазарна икономика е налице негативна тенденция по отношение броя на селскостопанските животни, изразяваща се в сериозното им намаление. В сравнение с 1990 г. (началото на реформата) в края на 2004 г., броят на

всички видове животни, с изключение на козите, е намалял с няколко пъти. Броят на говедата е намалял с 2,3 пъти, на овцете – с 4,8 пъти, на свинете – с 4,6 пъти, на птиците – с 1,7 пъти. Само броят на козите се е увеличил с 1,7 пъти. Стабилизиране има в птицевъдството, където през последните три години броят на птиците се увеличава, но остава по-малък от този до 1990 г. Намаляването на броя на животните е съпроводено от спад в продуктивността и качеството на продукцията. Причините са във влошените условия за отглеждане, небалансирано хранене, затруднено ветеринарномедицинско обслужване. Затруднена е съвременната селекция на животните, не се прилагат съвременни технологии за отглеждане и за реализиране на генетичния потенциал на животните, налице е риск от повишаване на заболяемостта [33].

По отношение на представителите на дивата фауна, съществено влияние оказва развитието на агроecosystemите, засягащо предимно популациите на хищниците, гризачите и насекомите - най-вече чрез масираното използване на средства за растителна защита и други отрови. С опожаряването се унищожава дивеч, полезна ентомофауна, включваща почвени микроорганизми, които допринасят за образуването на хумуса и са важен фактор за плодородието на почвата, дъждовни червеи и други, имащи изключително важна роля за екологичното равновесие. Поддържането на популациите на редица видове застрашени птици зависи съществено от състоянието на полуестествените тревни съобщества с висока природна стойност.

Във връзка с нарастващия интерес и повишеното търсене на риба и рибни продукти ще стават все по-актуални въпросите относно качеството и количеството на рибните запаси, които са непосредствено зависими от чистотата на водите и които все още не се обсъждат обстойно. Засега се акцентира върху браконьерството.

1.2. Фактори обуславящи деградиционните процеси

1.2.1. Естествени фактори

1.2.1.1. Климат

Територията на България попада в две климатични зони - Европейско-континенталната и Континентално-средиземноморската. Обособени са пет климатични области - умереноконтинентална, преходна, континентално-средиземноморска, черноморска и планинска. За първите три области главен фактор е географската ширина, за планинската - релефът, а черноморската е оформена под влияние на Черно море (Фиг. 1).

- **Област с умерено континентален климат.** Обхваща Дунавската хълмиста равнина, по-ниските части на Предбалкана и високите котловини на Централна Западна България. Средната януарска температура е от $-1,5$ до $-3,0^{\circ}\text{C}$, а средната юлска - $20 - 24^{\circ}\text{C}$. Максималните температури достигат до $38 - 40^{\circ}\text{C}$. Годишната сума на валежите е $500 - 700$ mm, с минимум през февруари и максимум през юни;

- **Област с преходно континентален климат.** Обхваща цялата Горно-тракийска низина, ниските задбалкански котловини, северната част на Тунджанската хълмиста и нископланинска област и Източна Стара планина. Средната януарска температура е от $-1,5$ до $+1^{\circ}\text{C}$, средната юлска - $22 - 24^{\circ}\text{C}$, а максималните летни

температури достигат до 40°C. Годишната сума на валежите е както в Умерено-континенталната климатична област, с по-силно изразени минимума и максимуми;

- **Област с континентално-средиземноморски климат.** Към тази област спадат долината на реките Струма (южно от Кюстендил) и Места, Източните Родопи и Странджа планина. Характерно е преобладаването на зимните валежи. Зимата е по-мека, със средна януарска температура 1 – 2°C, пролетта настъпва по-рано, а лятото е горещо със средна юлска температура 24 – 25 °C;

- **Област на черноморското климатично влияние.** Тя заема тясна ивица от крайбрежието. Влиянието на Черно море се изразява главно в намаление на температурната амплитуда. Средната температура на въздуха през януари е 0 – 3°C, а през юли 22 – 23°C. Силните зимни застудявания в тази област се проявяват по-слабо, а есенната температура е по-висока от пролетната. Количеството на валежите е сравнително изравнено по сезони, като са запазени характерните за страната минимума и максимуми;

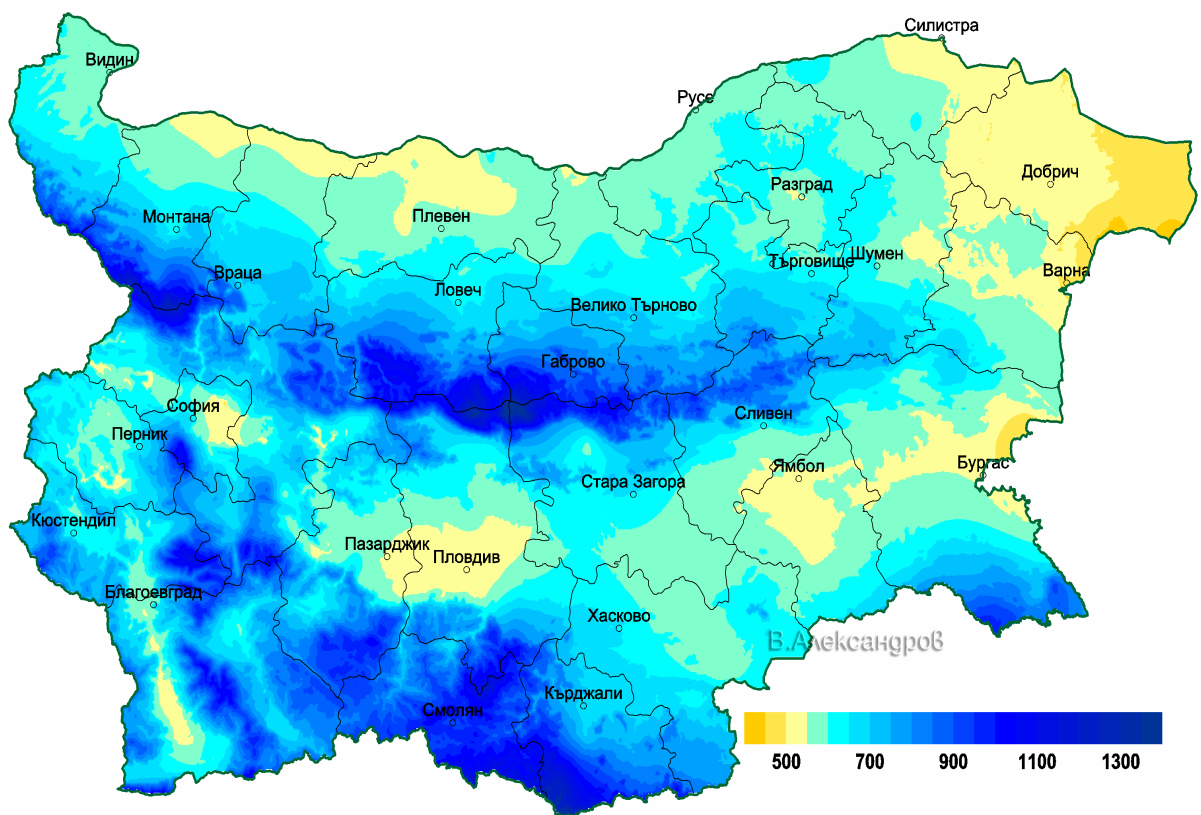
- **Планинска климатична област.** Обхваща териториите с надморска височина над 1000 m. Характеризира се с по-ниски температури на въздуха и значително по-висока сума на валежите спрямо останалите климатични области. Тази област е с по-малко значение за растениевъдното производство на страната.

В резултат на циркулационните условия, чувствително повлияни от орографията, валежите в България се изменят от 550 - 600 mm в най-ниските части до 1000 - 1100 mm в най-високите части на страната (Фиг.2). Променливостта на валежните характеристики е значителна както по време, така и по място. Характерни за климата на България са недостатъчните количества валежи, което е предпоставка за съществуване на тенденция към чести засушавания. Средните годишни валежи за Дунавската равнина са около 560 mm, а за Горнотракийската низина – 540 mm. И за двата значими земеделски района е установено недостатъчно овлажняване на почвите или засушливост на климата. Районирането на засушаванията показва най-голяма честота през годината по Черноморското крайбрежие, Горнотракийската низина, Добруджа и средната част на Дунавската равнина. Тази честота през зимата се увеличава в Източна Добруджа, Горнотракийската низина и северозападната част на Дунавската равнина (около Лом-Оряхово), през пролетта и лятото – в Черноморското крайбрежие и Горнотракийска низина и през есента – в Горнотракийската низина, Черноморското крайбрежие и Северна България [4].

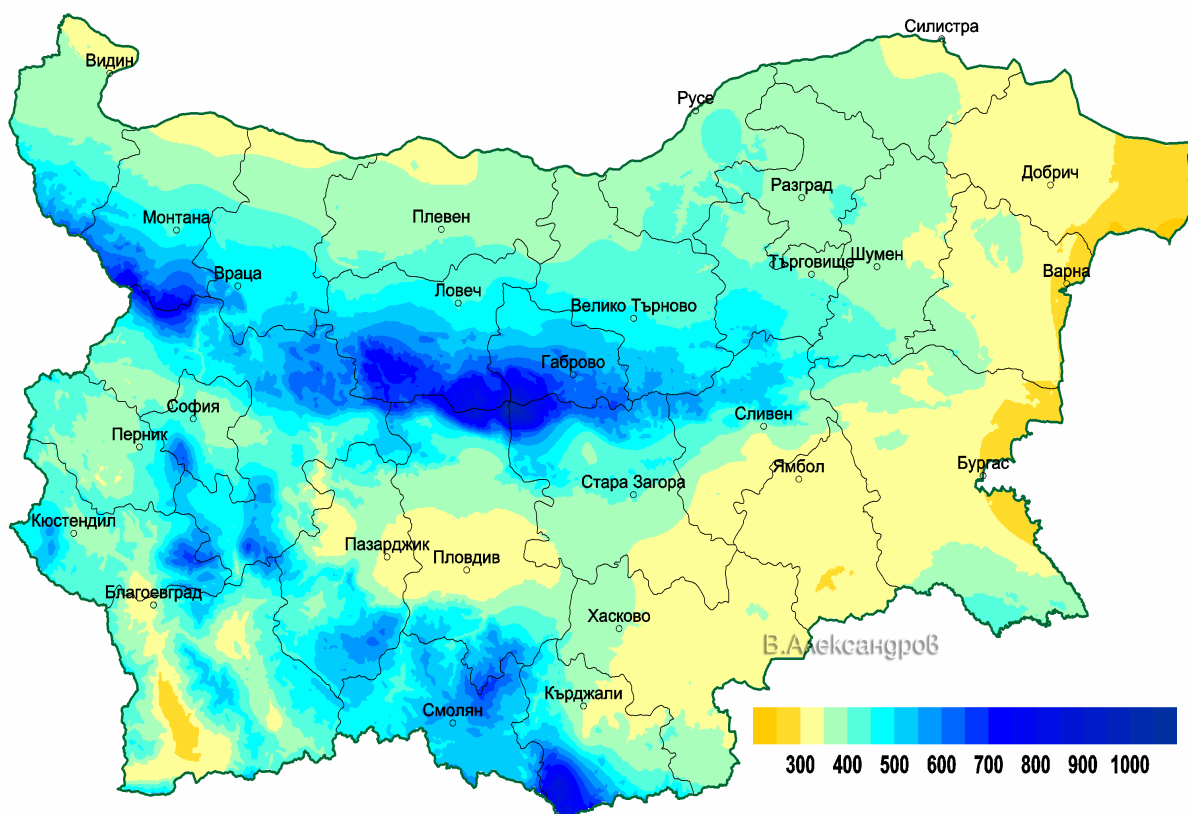
Годишните флуктуации на основните метеорологични елементи показват тенденция към затопляне, съпроводена с увеличаване на загубите на влага от изпарение. Съществуват тенденции към увеличение на зимните валежи и намаление на летните валежи в Южна България и увеличение на летните валежи в Северна България [4, 34].



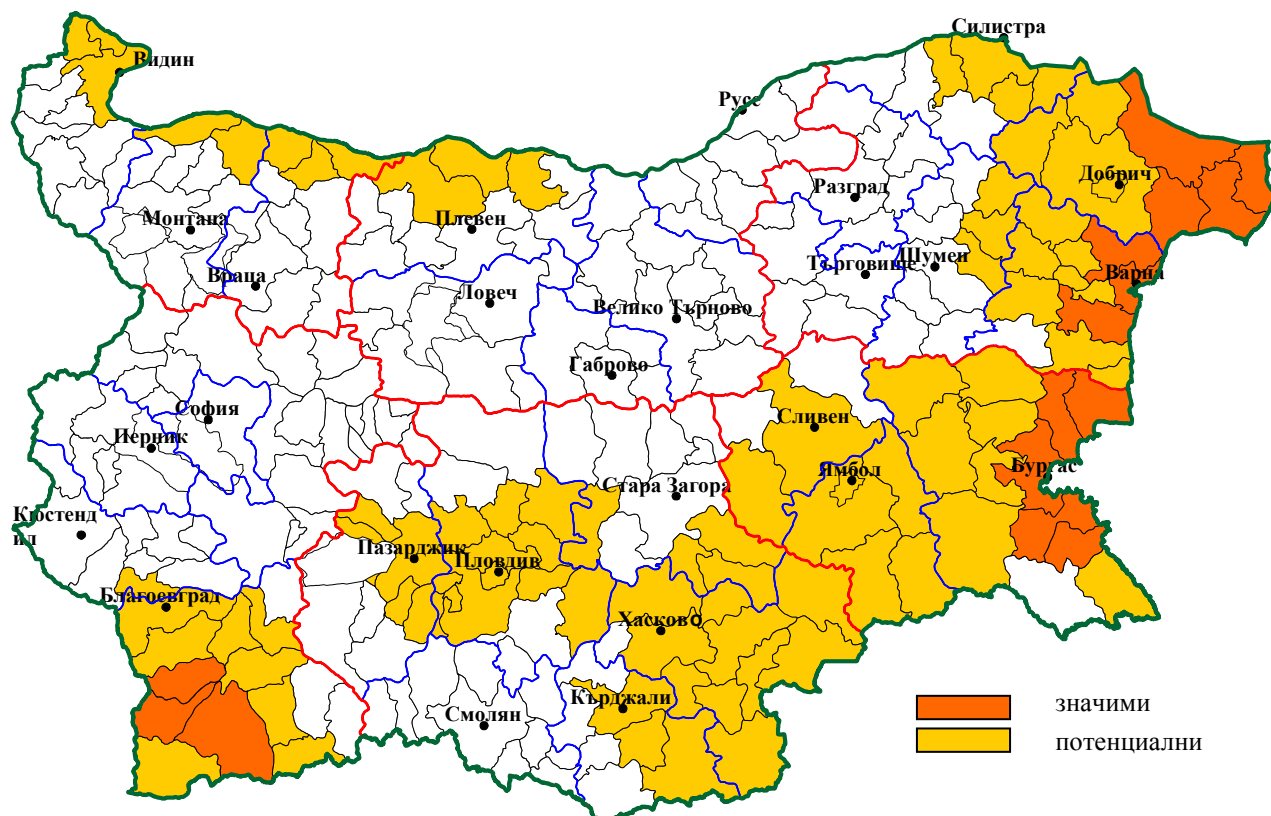
Фиг. 1. Климатични области в България (източник: Агронет, 2006 г.)



Фиг. 2. Пространствено разпределение на годишните валежи (в mm) в България



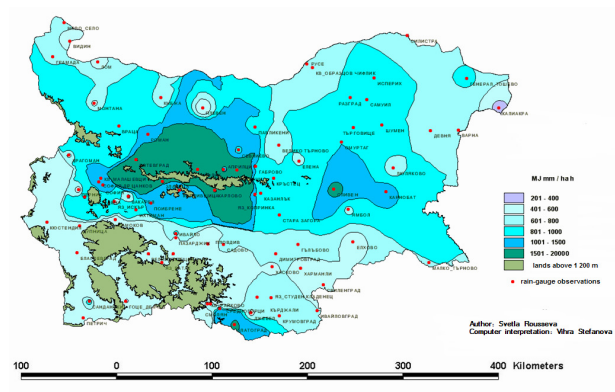
Фиг. 3. Пространствено разпределение на валежите (в мм) през топлото полугодие (април - септември)



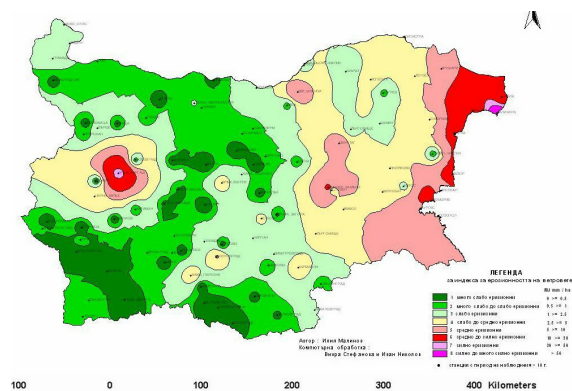
Фиг. 4. Общини с условия на атмосферно засушаване през топлото полугодие, вследствие пространственото разпределение на валежите през този период

Към климатичните особености, които допринасят за развитието на деградационните процеси на земните ресурси в България могат да се причислят:

- Валежната сума през топлото полугодие (април - септември) е под 300 mm; тя е недостатъчна и затруднява земеделското производство в страната, като най-застрашени са районите в Югоизточна България, Източна Добруджа и поречието на р. Струма (Фиг.3 и 4);
- Интензивните дъждове – предпоставка за задълбочаване на ерозионните процеси. На територията на страната през месеците от април до октомври ежегодно падат средно около 70 интензивни валежа от дъжд [34]. Близко 14 % от интензивните дъждове са ерозионни. Средно-годишният брой на ерозионните дъждове в различни части от територията на страната е от 2 до 10. Индексът за ерозионност на дъждовете (USLE-EI₃₀) е в границите 600 - 1000 MJ mm/ha h за 51.2 % от територията на страната и превишава 1000 MJ mm/ha h за 12.3 % от нея (Фиг.5)[13, 32];
- Индексът за ерозионност на ветровете (WEQ-C) е със стойност 3 - 4 за 23 % от територията и над 5 за 15 % от територията на страната (Фиг.6)[10, 32].



Фигура 5. Разпределение на територията на България по класове ерозионност на дъждовете



Фигура 6. Разпределение на територията на България по класове ерозионност на вятъра

В повечето климатични сценарии[4] за България през следващите десетилетия се очаква затопляне и редуциране на годишните валежни количества. Предвижда се зимните валежи в България да се увеличат до края на сегашното столетие, но валежите през топлото полугодие и най-вече през лятото се очаква да намалее значително.

Спадането на валежните суми ще доведе до промяна във водните ресурси. Очаква се речният отток да намалее до 40 – 50 %, ако се осъществят най-песимистичните сценарии в бъдещето [4]. Високите температури на въздуха, в съчетание с валежния дефицит през летния сезон, ще доведат до по-високи стойности на транспирацията и евапотранспирацията. Всичко това ще увеличи риска от всички видове засушаване – атмосферно, почвено, почвено-атмосферно, хидрологично. През последните години сме свидетели на тенденция към увеличаване на честотата на екстремните природни явления, включително наводнения и суши. Засушаването е било и ще бъде част от климатичния цикъл на Балканския полуостров, включително и в България. Следователно не можем да се надяваме на добри като количество и качество добиви, ако не възстановим напояването в страната. Други отрицателни въздействия са свързани с повишен риск от суховеи вследствие затоплянето, редуцирането на валежите и промяната в тяхното проявление (повече интензивни валежи, комбинирани с по-дълги засушливи периоди). Както е известно при суховеи горният слой на почвата бързо просъхва, задълбочава се почвеното засушаване и се увеличава опасността от ветрова ерозия.

1.2.1.2. Релеф

Релефът на България се характеризира с голямо морфографско разнообразие. Неговите основни форми се редуват от север на юг: Дунавска хълмиста равнина с площ 31 522,6 km² и средна надморска височина от 178 m; Старопланинска верижна система с площ от 25 986,2 km² и средна надморска височина от 523 m; преходна планинско-котловинна област, открояваща се със силно диференцирана орография, която представлява сложна мозайка от блоково-разломни планини, хълмове и котловини с площ от 30 707,4 km² и средна надморска височина от 402 m; Рило-Родопска област с площ от 22 771,6 km² и средна надморска височина от 896 m. Преобладават хълмистите земи – 41 %, равнините са 31,4 %. Около ¼ от територията на страната е разположена между 600 и 1600 m н.в., където са поясите на нископланинските (15,3 %) и среднопланинските земи (9,8 %). Най-малък е площният обхват на високопланинския височинен пояс, разположен над 1600 m н.в. – 2,5 %. Релефът на България е сред природните фактори, сериозно допринасящи за развитието на деградационните процеси ерозия (около 84 % от земите са с наклон над 5,2%, а с наклон 10,5-32,5% са 49,1 %) и повърхностно преовлажняване (безотточните форми на релефа с наклон под 3 %), и предразполагащи към дехумификация, засоляване, техногенно замърсяване (например котловинни полета).

1.2.2. Антропогенна дейност (вкл. някои социално-икономически предпоставки)

1.2.2.1. Земеделие

В годините на прехода към пазарна икономика земеделието в страната се характеризира с разпокъсана структура, като производствените единици са поляризирани – от една страна много едри кооперативни и арендни стопанства (0,2 %) с размери над 10 ha обработват 67 % от обработваемата земя [6] и от друга –

многобройни дребни ферми с производство предимно за вътрешно потребление и собствена консумация (тези до 0,2 ha представляват 52 % от общия брой на частните земеделски стопанства, като в тях се намира едва 3 % от обработваемата земя на страната). Основен проблем за устойчивото земеползване е маломерността и разпокъсаността на имотите. Средният размер на имот варира от 0,27 до 2,03 ha. Очакваното уедряване на дребната и разпокъсана собственост и нейното реструктуриране чрез пазара на земята не се сбъдна, тъй като той все още е неразвит.

Тези факти предопределят невъзможността да се прилагат на съвременен равнище екологосъобразни технологии и мерки за ограничаване на деградацията на земните ресурси.

Дребното, разпокъсано и примитивно земеделие предопределя качество на земеделските стоки, което не отговаря на високите изисквания и стандарти на ЕС. Производителите са затруднени да спазват добрите земеделски практики и това е силно ограничително условие за УУЗ. Концентрацията на земеделската земя в едрите ферми, стопанисващи предимно чужда земя за кратко време, влияе твърде неблагоприятно върху устойчивостта на производствените структури в земеделието, което води до неустойчиво развитие и дестабилизация на сектора като цяло. Това е една от причините основното производство в българското земеделие да е зърненото и делът на високодоходните култури като трайните насаждения и зеленчуците да е сведен до малки размери. Създадената ситуация на почти пълно отделяне на стопанисването от собствеността не поражда мотивация за УУЗ, особено при условията на краткосрочния характер на арендата и наема върху земята. От наблюдаваните през 2000 г. от агростатистиката стопанства, стопанисващи 67 % от ИЗП на страната, 50 % обработват земя под наем, 45 % под аренда и едва 5 % е тяхна собствена. Освен това за България на този етап е типична краткосрочната аренда – преобладават 4-годишните арендни договори. Това демотивира арендаторите да влагат инвестиции за трайни подобрения в земята и води до сериозни трудности при планиране на устойчиво управление на земята и до влошаване на нейното плодородие. Не се спазват агротехническите изисквания за редуване на културите и прилаганият сеитбооборот (за 2004 г. върху 72 % от обработваемата земя) много често е нерационален. Провежда се небалансирано торене, при което доминиращо участие имат все още нитратните торове. През 2004 г. азотни торове са внесени на 93,4 % от площите със зърнени култури, а комбинирани само на 6,5 %. В резултат на това се нарушава хранителният баланс на почвата, засилва се дехумификацията, разпространяват се плевели, болести и вредители по културите, което понижава ефективността на борбата срещу тях и води до неустойчивост. Растителните остатъци от полските сеитбообороти не се използват екологосъобразно и рационално (все още изгарянето на стърнищата е често наблюдавана практика).

В резултат на това се нарушава хранителният баланс, извличат се едни и същи биогенни елементи от почвата, разпространяват се едни и същи плевели, болести и вредители по културите. Това понижава ефективността на борбата срещу тях и води до неустойчиво управление на земите.

Ниското търсене на оборски тор, ниските му цени, липсата на изисквания и на санкции при нарушаването им, на познания сред животновъдите и др., водят до замърсяване на водата и почвата.

За по-голяма част от мероприятията, свързани с борбата с ерозията и с други деградационни процеси, са необходими големи и компактни площи. До 1989 г. те се извършваха по водосбори, обхващащи обширни територии - всички видове земи по начин на трайно ползване (ниви, ливади и пасища). С възстановяване правото на собственост върху земеделската земя, това положение се промени.

Същевременно през последните 15 години сме свидетели на срив на поливното земеделие. Изграденият до началото на социално-икономическите промени голям за мащабите на страната хидромелиоративен фонд е частично унищожен или неподдържан – 40 % от националната напоителна мрежа е с ниска ефективност, а 80 % от вътрешноканалната мрежа е практически разрушена (по данни на Министерството на земеделието и горите). Това доведе до съществени изменения в структурата на отглежданите на поливни площи култури.

Техническото състояние на голяма част от изградените вече противоерозионни съоръжения, пътища и други благоустройствени обекти е лошо, поради липса на средства за тяхната текуща поддръжка. През последните години се наблюдава разрушаване на противоерозионните съоръжения. Със земеразделителните планове и въвода в собственост, възниква потребността от нови пътища, за да има транспортна достъпност до всеки имот. Построяването на пътища се затруднява и от факта, че първите планове за земеразделяне не бяха съобразени с изискванията за строителство на техническата инфраструктура.

Планинското земеделие е подложено на огромен икономически натиск. Много селища са застрашени от обезлюдяване, а заедно с това изчезват и грижите за пасищата. Със започване на поземлената реформа се наблюдава неустойчиво управление на ливадите, мерите и пасищата. В резултат на рязкото намаляване на броя на животните и изоставянето им без грижи, мерите системно не се доизпасват, което води до появата на по-агресивни тревни видове, храсти и дървета. Това е особено вредно за пасищата с висока природна стойност. Недоизпасването е характерно за равнинните и полуравнинните райони, където делът на земеделската земя е голям. Противоположна закономерност се наблюдава в планинските райони, където земеделската земя е малко, а животновъдството е основния поминък. Там се отглеждат предимно говеда, овце и кози, които се изхранват главно чрез паша, поради което има свръхизпасване.

1.2.2.2. Животновъдство

Животновъдството в България е традиционен отрасъл със сериозни предимства, породени от благоприятните природни условия, културата на земеделие и вековните традиции. Това предопределя условия за развитието на много подотрасли – говедовъдство, биволовъдство, птицевъдство, свиневъдство, овцевъдство, козевъдство, коневъдство, зайцевъдство, рибовъдство, бубарство и пчеларство. От тях с най-голямо значение за икономиката на страната и устойчивото управление на земите са говедовъдството, птицевъдството, свиневъдството, овцевъдството и козевъдството.

Главна бариера за прогреса на българското животновъдство е неговата раздробеност, от което произтича и ниската му ефективност и технологично равнище. На сегашния етап над 90 % от обема на животновъдното производство се осъществява от дребни производители и малка част – в професионални ферми. Качеството на продукцията и опазването на околната среда (екологичният натиск от

животните и главно от отпадъчните продукти, получавани от тях) са тясно свързани с възможностите за тяхното контролиране, което може да се осъществи само в големи и модерно оборудвани ферми. Сериозен риск за околната среда (и то най-вече за водите и почвите) представляват отпадъците от животновъдството.

Едва в 565 животновъдни ферми има специално обезопасени торища за приготвяне и съхранение на оборския тор, получаван от животните (по данни от преброяването на земеделските стопанства през 2003 г.). В повече от 20 % от животновъдните ферми не са създадени и елементарни условия за съхранение и оползотворяване на оборския тор. Тази констатация означава, че дори в големите животновъдни ферми няма създадени условия за ефективно екологично и икономическо изгодно получаване, съхранение и оползотворяване на оборския тор. Състоянието на инфраструктурата също е незадоволително.

1.2.2.3. Горско стопанство

Стопанските дейности в горите, които оказват влияние върху деградацията на земите, са: превишеното ползване от горите на дървесина за огрев и строителен материал, както и на растителност за фуражи; превръщането на горски земи и пасища в обработваеми земеделски земи в райони с висок ерозионен потенциал; прилагането на голи сечи, използването на неподходящи технологии за дърводобив; нерегулираната паша на животни; неизпълнението на предвидените мероприятия по лесоустройствен проект, строеж на горски пътища, неправилна подготовка на почвата за залесяване. Влияние оказва и видът на собствеността на горите [35].

Недържавната собственост върху горите и земите представлява 20,7 % от горския фонд на страната и е разпределена както следва (към 01.01.2004 г.): физически лица – 9,5 %, общини – 9,3 %, религиозни общности – 0,5 %, училища, читалища, кооперации, търговски дружества и други юридически лица – 1,4 %. Делът на различните видове собственост в отделните райони на страната е различен и неравномерно разпределен. Горите на частните собственици (физически лица) са с малка площ (средна площ 1 ha). Само 150 индивидуални парцела са по-големи от 50 ha [35]. Държавната собственост върху горите има най-голям дял - държавните гори се управляват от ДАГ – 82.1 % и МОСВ – 3.6 % (изключителна държавна собственост).

Управлението на недържавната собственост е затруднено поради факта, че в горското законодателство не са отчетени напълно специфичните ѝ проблеми. Използването на редица обществено значими функции (почвозащитни, противоерозионни, водоохранни и др.) изисква ограничаване правата на ползване, за което собствениците, включително и държавата не получават никакви компенсации и обезщетения.

В резултат от стопанската дейност, при която антропогенното въздействие е по-ускорено в сравнение с това на природните фактори, се нарушава естественото състояние на горските територии и в много случаи тя е причина за деградиране на горските земи.

Нерегулираната стопанска дейност у нас в миналото, свързана с унищожаване на горите чрез опожаряване, сеч и паша, доведе до развитие на ерозия на почвата върху значителна част от територията на България. За деградацията на горските почви, влошаване на качеството им, а от там и на продуктивния им потенциал, дял

имат и замърсяването с тежки метали, киселяването на почвите и измененията, настъпващи в резултат на горски пожари.

В продължение на около половин век в нашата страна бяха проведени мащабни противоерозионни дейности от горските ведомства върху значителна част от горския фонд. Проблемите с ерозията, обаче, са все още актуални.

1.2.2.4. Териториално-урбанистична структура и инфраструктура

Сред причините, допринасящи за деградацията на земните ресурси, е преуплътняването на териториите и териториалното нарастване на големите градове, при което се стига до завладяване на околните, предимно земеделски земи. Съпътстващ факт е продължаващо замърсяване и свръхпотребление на водните ресурси. Същевременно се изострят проблемите на периферните зони като обезлюдяване, което провокира неефективно земеползване и загуба на продуктивни земи. Неподдържаните и изоставени индустриални зони са нагледен пример за антропогенна деградация, която освен екологичните функции на ландшафта нарушава силно и визуалните му качества. Състоянието на урбанистичните екосистеми е сериозно нарушено поради спад на инвестициите за поддържането им. Намалването на зелените площи е едно от красноречивите доказателства за това.

Налице са сериозни проблеми при управлението на отпадъците.

Непрекъснато увеличаващият се автомобилен парк е причина за завишено натоварване с шум, вибрации. Сервитутите на транспортните коридори са застрашени от ерозия, техногенно замърсяване и засоляване. Замърсяването на въздуха и последващото замърсяване на води и почви е най-сериозният екологичен проблем, който поражда транспортът, особено в големите градове. Расте необходимостта от нови площи за транспортна инфраструктура (за увеличаване на габарита и/или изграждане на нови автомобилни трасета). Същевременно жп-транспортът, отличаващ се с по-благоприятни екологични показатели (консумация на продуктивни земи, замърсяване на околната среда), в България има изключително ниска конкурентна способност поради незадоволителното състояние на железопътната инфраструктура и ниската си атрактивност за пътниците в сравнение с автомобилния.

1.2.2.5. Индустрия (вкл. рудодобив) и енергетика

Възловите сектори, които допринасят за редица деградационни процеси на земните ресурси и причиняват основно техногенното им замърсяване (вкл. и техногенно засоляване) в България, са добивната промишленост (рудодобивната, въгледобивната), преработващата промишленост (химическата и металургична промишленост), производството на топлинна енергия - ТЕЦ на твърдо гориво и циментовата промишленост. Техногенното замърсяване има две форми на проявление – дифузно и локално. От промишлените дейности най-голям принос за локалните замърсявания имат действащите предприятия от минно-добивната промишленост, химическата и металургичната промишленост, аварии и инциденти, както и резултат от дейности, свързани с депониране и съхранение на отпадни материали (промишлени, отпадъци от минно-добивната промишленост, складове за пестициди) и др., като от тях основен замърсител са депата на промишлени отпадъци (256 са депата за производствени и опасни отпадъци и 1100 - от добива и първичната преработка). Съобразно доказан риск и определена приоритетна група се предлагат

мерки за саниране и се разглеждат различни технически решения. Предприетите законодателни действия ще доведат в следващите години до намаляване на негативното въздействие. Вторичното оползотворяване на отпадъците от добива и първичната преработка на природни богатства обаче е ограничено, главно поради липса на технологии и интерес [24].

Рудодобивът причинява “значително” антропогенно въздействие върху геоложката основа и “значително” до “опасно” въздействие върху подземните и повърхностните води. След провеждане на ликвидация на рудодобивните участъци въздействието върху подземните води остава “значително” до “опасно”. Въздействието върху повърхностните води, водоприемниците от хидрографската мрежа, в която са находищата - и след тях, варира от “незначително” през “с ниска степен над допустимото” до “значително” и “опасно”. Въздействието върху геоложката основа, подземните води и повърхностните води е със значителен териториален обхват, дълготрайно и непрекъснато. Наложително е прилагането на мероприятия за намаляване на негативното въздействие върху околната среда при рудодобива там, където то е със “значителна” и “опасна” степен. Поради необходимостта от значителни финансови средства за реализиране на подходящи мерки, през следващите години негативното въздействие ще продължава.

Освен техногенното замърсяване на почви, води, а оттам - по хранителната верига и на растения и животни, рудодобивната дейност в страната е довела до отчуждаване на земи от селскостопанския и горския фонд и фонд населени места, до нарушаване на баланса на земите от различните фондове, нарушаване на естествените релефни форми и ландшафта чрез формирането на техногенни форми (котловани, табани/насипища и/или хвостохранилища).

Значителни са последствията за биоразнообразието поради сериозните нарушения на абиотичната среда - частично унищожаване или нарушаване на растителността, прогонване на фауната от естествените зони на местообитание. Увеличава се рискът за човешкото здраве. Това води до промяна в условията на живот на местното население и формиране на нови населени места и/или изселване на жителите от съществуващите. Налице е потенциален риск от промяна на микроклимата.

Друг въпрос, важен за УУЗ и непосредствено свързан с производствената дейност, е този за използваните в страната източници на енергия. В България дялът на използване на възобновяеми източници на енергия е задоволителен (~7%), но се характеризира с твърде еднообразен профил, включващ предимно използване на водната енергия. Все още липсващо звено в тази група са биогоривата и производството на биогаз. За да постигнем европейските изисквания за УУЗ (постигане на дял от 12 %), би следвало да се възползваме от богатството на екосистемните услуги на нашите земни ресурси чрез производство на биогориво.

Всички посочени антропогенни въздействия водят до нарушаване на функциите на екосистемите и до ограничаване на екосистемните услуги: **продуктивни** (промени в хранителните нива на почвите и на повърхностните води; денитрификация; опасност от заблатяване/дрениране; ерозия на почвата; уплътняване на почвите от тежка механизация; замърсяване с тежки и/или редки метали и токсични елементи), **регулирущи** (водоохранни, промяна в нивото и качеството на подземните води); **поддържащи** (средообразуващи - загуба на земни ресурси; формиране на табани; свличания на скални маси; денудационни процеси;

промяна в морфологията на земната повърхност и речните течения; запрашаване от трафика; **културни** (загуба на културни и исторически ценности, пораждат се конфликти при ползването на земите, разрушават се зони за рекреация). Налице е нарушаване на биоразнообразието.

В контекста на УУЗ естествените процеси в ландшафта са изключително важни за поддържането на екосистемните му функции и за осигуряването и обезпечаването на потребностите на хората със суровини, продукти и услуги (храна, вода, материали, енергия). Централна роля в тях играят процесите, свързани с почвените и водните ресурси и следователно мерките, отнасящи се до тяхното управление трябва да са основна част от НПД за УУЗ и БО. Разбира се, сериозно внимание трябва да се обърне на съществуващите социално-икономически условия в рамките на антропогенните фактори, които, както бе коментирано, имат съществен принос за неустойчивостта на управлението на земите и проблемите на опустиняването в България към настоящия момент.

2. Законодателство, политики и стратегии, свързани с управлението на земите и борбата с опустиняването

Основна задача на този етап е да се постигне синегрия както по отношение на взаимодействието на секторни политики, така и надграждане на действията с цел поинтегриран ефект при цялостното управление на земите и борба с опустиняването.

2.1. Съществуваща законодателна рамка и национални политики и стратегии

2.1.1. Законодателна рамка⁷

Законодателната среда, която има директно или непряко отношение към въпроса за устойчивото управление на земите в България, се определя чрез съвкупност от нормативни документи и под-законовни нормативни актове, сред които Законът за държавната собственост, Законът за общинската собственост, Законът за регионалното развитие и Законът за устройство на територията, уреждащи придобиването, управлението и разпореждането със земя държавна, общинска или частна собственост, както и устойчивото развитие на националната територия като цяло.

Сред нормативните актове, свързани с опазването и ползването на компонентите на околната среда и контрола, предотвратяването и ограничаването на тяхното замърсяване (в това число и на земните ресурси), са Законът за опазване на околната среда, Законът за почвите, Законът за управление на отпадъците и Законът за защита от вредното въздействие на химическите вещества и препарати. От значение за опазване на почвите са приетите нормативни актове в България в резултат на хармонизиране на националното с европейското екологично право, например Директива 91/676/ЕЕС относно опазване на водите от замърсяване с нитрати от селскостопански източници. В съответствие с действащите наредби МОСВ определя уязвимите зони и разработва програми за действие за ограничаване замърсяването на водите с нитрати, утвърждава техническите проекти за употреба на утайки в селското стопанство.

⁷ Виж Приложение 1 за номенклатура на законовата и под-законовата нормативна уредба, свързана с устойчивото управление на земите и борба с опустиняването.

Широка и многообхватна е законодателната рамка, касаеща земеделските земи в България. Нормативните актове, които имат пряко отношение към устойчивото управление и опазване на земеделските земи, са Законът за опазване на земеделските земи, Правилникът за прилагане на Закона за опазване на земеделските земи, Законът за собствеността и ползването на земеделските земи, Правилникът за прилагане на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, Наредба № 26 за рекултивация на нарушени терени, подобряване на слабопродуктивни земи, отнемане и оползотворяване на хумусния пласт, Наредба № 3 за Норми относно допустимото съдържание на вредни вещества в почвата, Законът за опазване на селскостопанското имущество, Правилникът за прилагане на Закона за опазване на селскостопанското имущество, Инструкцията на Министерство на земеделието и храните за определяне на вида и степента на замърсяването на земеделските земи по землица и режими на тяхното ползване.

Със заповед № РД 09-431/22.08.2005 г., министърът на земеделието и храните утвърди Правилата за добра земеделска практика. Те са разработени в изпълнение на изискванията на Наредба № 2 от 16.10.2000 г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници. За земеделските стопани, чиито стопанства попадат на територията на чувствителна/уязвима зона, прилагането на Правилата за добра земеделска практика е задължително, като част от Програмата за ограничаване и ликвидиране на замърсяването в чувствителните/уязвимите зони.

Наредба № 2 от 2000 г. е отменена с Наредба № 2 от 2007 г., която също предвижда утвърждаване на правила за добра земеделска практика.

Националната законодателна рамка, свързана с цялостното устойчиво управление и опазване на природните ресурси и екосистеми, се урежда чрез Закона за защитените територии, Закона за биологичното разнообразие, Закона за горите, Закона за водите.

Тук е мястото да отделим внимание на Закона за регионалното развитие, чрез който се регламентира устойчивото развитие на регионите, стратегическото планиране и програмиране, следвайки принципите на устойчиво интегрирано развитие, както и на Закона за устройство на територията, който урежда обществените отношения, свързани с устройството на територията, инвестиционното проектиране и строителството в Република България, и определя ограниченията върху собствеността за устройствени цели.

С присъединяване на България към Европейския съюз, страната ни премина през процес на хармонизация на националното законодателство с правото на Общността. Това до голяма степен е положителен фактор, що се отнася до подобряване и усъвършенстване на националната ни законова рамка за устойчиво развитие и опазването на околната среда за настоящото и бъдещите поколения. Достиженията на правото на Общността (acquis) включват около 200 нормативни акта, които обхващат хоризонталното законодателство, замърсяването на водата и въздуха, почвите, горите, ландшафта, управлението на отпадъците и химикалите. Процесът на хармонизация на националното ни законодателство с правото на Европейския съюз на практика приключи през 2004 г. и на този етап предстои по-сериозната задача – прилагането на хармонизираното законодателство, свързано с опазване на околната среда и нейните компоненти.

2.1.2 Предизвикателства и перспективи по отношение на законодателната среда

Въпреки че законовата уредба, свързана с устойчивото управление на земята е до голяма степен налице и българското законодателство предлага широк спектър от законови механизми за опазване и управление на земята, все още липсва ясно регламентирана взаимовръзка между целите и специфичните разпоредби на тези закони. Една от основните слабости, които се наблюдават в това отношение, е свързана с недостатъчното нормативно регламентиране на изискванията за превенция и контрол, както и за системите за ранно предупреждение.

Законът за опазване на околната среда регламентира разработването на две нови наредби – Наредба относно допустимото съдържание на вредни вещества в почвата и Наредба за инвентаризацията и проучванията на площи със замърсена почва, необходимите възстановителни мерки, както и поддържането на реализираните възстановителни мероприятия (приета с ПМС № 30 от 2007 г.).

Законът за почвите регламентира разработването на Наредба за провеждане на мониторинг за състоянието на почвите в България.

Законът за опазване на земеделските земи, Законът за собствеността и ползването на земеделските земи, както и съответните подзаконови актове към тях са добра правна основа за опазване на земеделските земи и повишаване на тяхната продуктивност, макар че те не дават достатъчна рамка и правила, свързани с торенето, разработването и провеждането на национална политика в областта на опазването на плодородието на почвите и запазване на екологично чистите земеделски земи⁸.

Друг дефицит, който наблюдаваме в съществуващата законова уредба, е свързан с липсата на адекватни превантивни мерки по отношение на земите, незасегнати от деградационни процеси или претърпели деградация в незначителна степен. В страната ни предстои да започне прилагане на норми, хармонизирани с тези на ЕС в областта на изискванията за ранна превенция и мониторинг на процесите на опустиняването.

България е ратифицирала Европейската конвенция за ландшафтите, но тя все още не е отразена в националното законодателство.

В българското законодателство, с изключение на Закона за регионалното развитие, няма нормативно задължение определени органи да осъществяват дейностите по управление, организиране и координиране на всички въпроси на устойчивото управление на земните ресурси с национално значение.

С присъединяването ни към ЕС започна прилагането на норми, хармонизирани с тези на ЕС в областта на изискванията за ранна превенция и мониторинг на процесите на опустиняването.

⁸ Национална стратегия по околна среда; Анализ по компоненти на околната среда – „Почви”, стр. 47, МОСВ.

2.1.3 Национални стратегии и политики, имащи отношение към устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването

За да бъде разработена действаща и адекватна Национална програма за действие, е необходимо да се направи преглед и анализ на съществуващите в страната политики и стратегии, които се отнасят до проблемите на деградацията на земите и тяхното устойчиво стопанисване и управление и да се потърси пресечната точка на техния обхват с оглед на по-интегриран подход при нейната бъдеща реализация.

Един от основните стратегически документи, които поставят общата рамка за устойчиво и интегрирано управление на природните ресурси и опазване на околната среда, е Националната стратегия за околната среда, в контекста на устойчивото развитие (2009 – 2018 г.). Чрез стратегията се очертава основната дългосрочна цел на политиката на страната в областта на околната среда. Планът за действие, чрез който ще се реализира Стратегията, е с обхват 2009 – 2013 г.⁹

Друг национален документ, чрез който се планират стратегическите насоки и приоритети в областта на околната среда и се осигурява финансирането и оперативното изпълнение по линия на Структурните фондове на ЕС за периода 2007 – 2013 г., е Оперативната програма „Околна среда” 2007 – 2013. Сред основните цели на Оперативната програма, е подобряването на управлението на отпадъците и защитата на почвите, както и опазване на биоразнообразието и защита на природата¹⁰.

Сред най-важните стратегически документи, имащи отношение към устойчивото управление на земята и противодействие на деградационните процеси, е Националната агроекологична програма на България 2007 – 2013 г., като част от Програмата за развитие на селските райони. Главните цели на Програмата, които са в унисон с целите на НПД, са преди всичко въвеждането и използване на екологосъобразни методи за селскостопанско производство, които защитават или подобряват природната среда и допринасят за постигане на устойчив модел на управление на земята и запазването на богатото природно наследство на България¹¹. В рамките на Програмата са предвидени конкретни механизми за защита на почвените и водните ресурси в съответствие с националните цели и задълженията към ЕС и осигуряване на компенсаторни плащания за земеделските производители и останалите ползватели на земята, които доброволно управляват земите си по благоприятен за околната среда начин. Програмата отразява нарастващото значение, което ЕС придава на политиките за развитие на селските райони, които целят устойчиво използване на земеделските и горски земи¹².

⁹ Виж Приложение 2 за подробно описание на предвидените мерки и дейности по Националната стратегия, които имат пряко отношение към реализацията на Националния план за действие.

¹⁰ Виж Приложение 2 за подробно описание на предвидените мерки и дейности на Оперативна програма „Околна среда” 2007 – 2013 г., които имат пряко отношение към реализацията на Националния план за действие.

¹¹ В съответствие с цялостната дългосрочна стратегическа цел на Националната стратегия за околна среда (2005 - 2014 г.) на Република България.

¹² Виж Приложение 2 за подробно описание на предвидените мерки и дейности по Националната агроекологична програма, които имат пряко отношение към реализацията на Националния план за действие.

Национален стратегически план за развитие на селските райони (НСПРСР) 2007 - 2013 г., е също сред основните национални документи, които формират политиката на страната ни по отношение на устойчивото развитие на селските райони. Основната цел в рамките на НСПРСР, която кореспондира с целите на НПД и осигурява интегриран подход към устойчивото управление на земите, е „Опазването на природните ресурси и защита на околната среда в селските райони”. Тази цел е насочена към по-доброто управление на земята и цели изпълнение на Националната агроекологична програма и на вече поети международни ангажименти като Протокола от Киото и конвенциите за опазване на биоразнообразието, борбата срещу опустиняването и изменението на климата.

Националният план за развитие на биологичното земеделие (НПРБЗ) в България 2005 – 2013 г. предлага система от мерки, които целят да доведат до стабилизиране на екосистемите, запазване и възстановяване на природните ресурси, развитие на селските райони и предотвратяване на процеса на изоставяне на земите. Според една от стратегическите цели на НПРБЗ, 8 % от ИЗП се управлява по биологичен начин към 2013 г.¹³

Първата за България Програма за ограничаване и ликвидиране на замърсяването с нитрати от земеделски източници в уязвимите зони е утвърдена със Заповед от Министъра на земеделието и храните и Министъра на околната среда и водите.¹⁴ Програмата е разработена в изпълнение на изискванията на Наредба № 2 от 16.10.2000 г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници, издадена от министъра на околната среда и водите, министъра на здравеопазването и министъра на земеделието и храните, обн., ДВ, бр. 87 от 24.10.2000 г. Мерките по програмата за ограничаване и ликвидиране на замърсяването с нитрати от земеделски източници в чувствителните зони са задължителни за всички земеделски стопани на територията на чувствителните зони /райони, в които чрез просмукване или оттичане водите се замърсяват с нитрати от земеделски източници/, определени в заповед № РД – 795/10.08.2004 г. на министъра на околната среда и водите. Програмата ще се прилага в срок от четири години от утвърждаването ѝ от министъра на земеделието и храните и министъра на околната среда и водите. Ако се установи, че предвидените мерки не са достатъчни за опазване на водите от замърсяване, министърът на околната среда и водите може да утвърди допълнителни мерки или по-строги условия

Проектът на Националната стратегия „Устойчиво развитие на горския сектор в България” 2006 – 2015 г., както и Стратегическият план за развитие на горския сектор 2007- 2011г., предвиждат увеличаване на залесената площ на страната, подобряване състоянието на горите и дървесните ресурси и постигане на съответствие с общоприетите критерии и индикатори за устойчиво стопанисване. Акцентира се на опазването и възстановяването на компонентите на биологичното и ландшафтно разнообразие, чрез интегриране на консервационните цели в горскостопанските практики, борба с ерозията и т.н.¹⁵

¹³ Виж Приложение 2 за подробно описание на предвидените мерки и дейности по Националния план за развитие на биологичното земеделие, които имат пряко отношение към реализацията на Националния план за действие.

¹⁴ Заповед №РД- 750/ 3.10.2006г._МОСВ и №РД- 09-894/11.10.2006г_МЗХ

¹⁵ Виж Приложение 2 за подробно описание на предвидените мерки и дейности по Националната стратегия „Устойчиво развитие на горския сектор в България”, респ. Стратегически план за развитие на горския сектор , които имат пряко отношение към реализацията на Националния план за действие

Друг аспект, който бихме могли да разгледаме във връзка със съществуващите национални политики и стратегии за устойчиво управление на земята, е стратегическото планиране на регионалното развитие, балансираното и интегрирано развитие на регионите в страната. Концепцията за устойчиво развитие на населените места стимулира интегрирани подходи, като отразява както нуждите и потенциала на урбанизираните територии, така и осъзнатата необходимост за опазване на околната среда и ефективно използване на земята. Основните документи, които предопределят националната политика в това отношение, са Националната стратегия за регионално развитие 2005 – 2015 г. и Оперативна програма „Регионално развитие” 2007 – 2013 г. Значителното негативно въздействие на урбанизацията и транспортните услуги върху устойчивото ползване на земите и влошаване качеството на почвата, като бавно възобновим ресурс, налага необходимостта от съобразяване на политиката за териториално и регионално развитие, развитие на градските центрове и управлението на транспорта с принципите на устойчиво развитие.

От 2001 г. в страната се изпълнява Национална програма за необходимите мерки в условията на тенденция към засушаване, целяща преодоляване на кризите в питейно-битовото водоснабдяване на населението и опазване на водните ресурси. Редом с това можем да отбележим и наличието на Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор в страната.

2.1.4 Предизвикателства и дефицити по отношение на реализация на националните стратегии и прилагане на законодателната рамка

От общия преглед на съществуващите национални стратегии и секторни политики бихме могли да заключим, че в страната е създадена общата стратегическа рамка, която регламентира опазването на околната среда и нейните компоненти, предлага пакет от действия, чрез които да се обезпечи, както постигането на целите, така и индикативното разпределение на нужния финансов ресурс.

Видима е тенденцията за създаване на стратегии и национални програми, които започват да работят активно по отношение на устойчивото и природосъобразно управление на земните ресурси едва през последните няколко години. На практика това означава липса на стратегически и интегриран подход назад във времето, особено що се отнася до устойчивото управление на земята и борбата с опустиняването.

За съжаление в България към настоящия момент няма разработени и приети програми и стратегии за опазване на почвите като природен ресурс.

Друга слабост, която се наблюдава, е липсата на ясно обвързване на националните програми и планове за устойчиво развитие с Конвенцията на ООН за борба с опустиняването и някои от нейните основни принципи. До известна степен има създадени взаимовръзки и включване на основните задължения на страната ни по Конвенцията в част от стратегическите документи, но това е видно единствено на национално ниво – регионалното и местното стратегическо и оперативное ниво остават извън обхвата на изискванията по Конвенцията.

По същество изработените национални стратегии и документи представляват стъпка по посока устойчивото развитие на земните ресурси, но за съжаление липсва както адекватна на условията институционална координация, така и ясно определени финансови ресурси за реализацията на целите, които те си поставят.

Често липсата на публичност и прозрачност в процеса на изготвяне на тези национални стратегии води до ограничаване на тяхната ефективност и изолиране на заинтересованите страни, от които до голяма степен зависи прилагането и осъществяването на дейностите по стратегиите и програмите.

2.1.5 Усъвършенстване на нормативната и законовата база имаща отношение към УУЗ

При разработката на нормативни документи и законодателство в областта на УУЗ е необходимо да бъде изграден ефективен механизъм за координация, партньорство и консултации, с цел да бъдат взети под внимание мненията и интересите на всички заинтересовани страни, на етапа на тяхното разработване и обсъждане, когато те реално могат да направят полезни предложения и да станат съпричастни с материята, която те регламентират.

За да се повиши доверието в законодателната и нормативната база, следва да не се допускат постоянни и чести промени. Те пораждат несигурност и липса на доверие сред бизнес средите, които се стремят да минимизират своя риск. Обикновено мерките за УУЗ са свързани с големи инвестиции, при някои от които ефектът може да се очаква или ще стане видим в една по-далечна перспектива. По тези съображения бизнесът се нуждае и изисква по-голяма сигурност и стабилност.

Усъвършенстване на нормативната и законодателна база може да се търси в посока на узаконяване на механизми за стимулиране дейностите за УУЗ и то в една по-дългосрочна перспектива. Необходимо е да се предприемат конкретни законови мерки за осигуряване на дългосрочни права, произтичащи от влагането на инвестиции в природозащитни мерки - дългосрочни договори за ползване на природни ресурси, облекчени такси за ползване, преференциални данъци, предимство при наемането или закупуването на земята, отдаване на концесии на язовири, напоителни и отводнителни помпени станции, канали, и др., срещу задължения за инвестиране в подобряване на инфраструктурата, управлението и качеството на услугите, което ще заинтересува частния сектор.

Акцентът в законодателната и нормативната база, третираща проблемите на УУЗ и опустиняването, е целесъобразно да падне върху мерки с превантивна цел, а не върху санкциите, след настъпилото нежелано събитие.

Необходимо е да се минимизира “пожелателния” характер в голяма част от законите и нормативните актове, чрез ясно разписани стимули и санкции при изпълнение или нарушение. В противен случай тяхната сила се снижава и голяма част от предвидените правилни постановления се обезсмислят. В преобладаващата част от законите, свързани със земеделската земя, е записано, че тя следва да се стопанисва с грижата на добрия стопанин, но ако това изискване не се спазва, не произтичат никакви последствия. Такива примери има много в различни области, касаещи дългосрочното устойчиво управление на земите.

3. Роля, участие и отговорности на местното самоуправление

Ролята и отговорностите на общините, свързани с устойчивото управление на земите, могат да бъдат проследени основно в няколко аспекта - общините като орган на местно самоуправление, който приема и провежда политики за развитие на местната общност; общините като собственик на земи, чието стопанисване и

ползване следва да се извършва в съответствие със съвременните изисквания и общините като партньор на централните и регионални държавни структури.

3.1. Отговорности на общините като орган на местното самоуправление, който определя стратегията за развитие на местната общност.

В съвременното българско общество постоянно нараства ролята на местното самоуправление във всички сфери на дейност. Местните власти са най-близо до хората и техните проблеми, а също така и най-близо до решенията. Общинският съвет като законодателен орган на местно ниво приема стратегии, прогнози, програми и планове за развитие на общината, приема устройствени планове на територията, определя изисквания за дейността на физическите и юридическите лица на територията на общината, които произтичат от екологичните, историческите, социалните и другите особености на населените места, както и от състоянието на инженерната и социалната инфраструктура. Планирането на развитието на една община отразява местните приоритети и потребности на населението, но също така пречупва в себе си националната политика. Устойчивото управление на земите е сравнително нов подход, който все още не е възприет от общините в България и не е интегриран в основните програмни документи, които те разработват и изпълняват.

3.1.1. Общински план за развитие.

През 2005 г., в съответствие с изискванията на Закона за регионалното развитие, общините разработиха свои планове за развитие за 2007 – 2013 г. С тях бяха определени целите и приоритетите за развитието на съответната община, както и бяха създадени Годишните програми за реализация на Общинския план за развитие. Понастоящем процесът на изготвяне на тези стратегически документи на местно ниво приключи. Българските общини вече имат своите планове за развитие, но в тях въпросите на устойчивото управление на земите са третирани индиректно. Направени са подробни анализи за състоянието на селското и горското стопанство в съответните райони, изведени са силните и слаби страни в развитието на тези отрасли. Планирани са дейности за развитие на биологично и алтернативно земеделие, за насърчаване ползването на пустеещи земи, за борба с ерозията и други мерки за рационално ползване и защита на земните ресурси. Като цяло, обаче, въпросите за деградацията на земите не са достатъчно интегрирани в тези документи и не отразяват подхода на устойчиво управление на земите.

3.1.2. Общинска програма за опазване на околната среда

В периода 2001 – 2004 г. общините разработиха свои програми за опазване на околната среда в съответствие с изискванията на Закона за опазване на околната среда. В тях бяха анализирани състоянието на компонентите и факторите на въздействие на околната среда. Акцентът в тези програми бе намаляване на съдържанието на вредните вещества в компонентите на средата (въздух, води, почви) под пределно допустимите стойности. В общини, в които има регистрирано засоляване, киселяване на почвите или замърсяване с нитрати, пестициди, тежки метали, нефтопродукти и др., са планирани дейности за възстановяване на увредените почви. Често обаче, тези дейности не са изведени като приоритети, тъй като въздействието им върху човешкото здраве е непряко, а по хранителната верига. Много по-голяма тежест е дадена на дейностите за намаляване замърсяването на въздуха и водите, чрез които става и замърсяването на почвите. В тези програми не се обръща внимание на необходимостта от запазване на дълготрайния продуктивен

потенциал на земните ресурси и поддържането на техните екологични функции. Към общинската програма за опазване на околната среда или самостоятелно бяха разработени и:

- програма за управление на качеството на атмосферния въздух;
- програма за управление на отпадъците;
- планове за управление на защитени зони и планове за действие за приоритетни растителни и животински видове;
- раздел “Лечебни растения”.

В тези програми също са предвидени редица мерки, чието изпълнение ще повлияе благоприятно върху състоянието на земните ресурси. От една страна ще бъде намалено химическото замърсяване на почвите, а от друга - с ликвидирането на нерегламентирани сметища, почистването на земи, замърсени с битови и строителни отпадъци, рекултивирането на стари депа, кариери за открит добив, хвостохранилища и др. ще се възстановят земи за ползване за земеделски и горски нужди. Програмите за управление на отпадъците, обаче, в повечето случаи не разглеждат отпадъците като ресурси и не си поставят за цел тяхното повторно оползотворяване. Много малко общини имат реални успехи в разделното събиране на отпадъци и в последващо рециклиране на неорганичните отпадъци. Компостирането на органичните отпадъци от бита едва прохода. В програмите за управление на отпадъците рядко намира място и проблемът с органичните отпадъци от растениевъдството и животновъдството. Липсата на пазар за сламата принуждава ползвателите на земи да горят стърнищата, което понижава продуктивността на почвите и създава опасности от пожар. Оборският тор е ценна суровина, която обаче не се оползотворява в достатъчна степен в земеделието и се изхвърля на произволни места, с което се замърсява околната среда. Въпреки посочените проблеми, общинските програми за опазване на околната среда са добра основа за въвеждане на устойчиво управление на земите.

3.1.3. Кадастрална карта и специализирани карти

В съответствие с изискванията на Закона за кадастъра и имотния регистър, след 2002 г. започна създаването на кадастралната карта и кадастралните регистри за територията на Р България. С кадастралната карта се определят местоположението, границите и размерите на недвижимите имоти и данните за собствеността върху тях. Кадастралната карта обхваща цялата територия на землищата на населените места – урбанизирана, земеделски земи, гори и земи в горския фонд, нарушени територии, защитени територии, води и др. Кадастралната карта е необходимата и задължителна база, въз основа на която се създават специализирани карти. Именно специализираните карти за почвите, водите, въздухът, нарушените територии и други, следва да бъдат основата, върху която да бъдат нанесени данните за опустиняването и деградацията на земите. Въз основа на данните от тези специализирани карти ще се изработват анализи и прогнози, необходими за устойчиво развитие на земите и борба с опустиняването им.

3.1.4. Общ устройствен план на община и специализирани устройствени планове

В съответствие с изискванията на Закона за устройство на територията, с Общия устройствен план на община или на част от нея, се определят общата структура на територията, предмет на плана и преобладаващото предназначение на съставните и структурните части – местоположението и границите на териториите за населени места и селищни образувания; земеделските територии; горските територии; териториите за природозащита; териториите за културно-историческа защита; нарушените територии за възстановяване и териториите със специално, с друго или със смесено предназначение. Много малко общини имат или са възложили изработването на Общ устройствен план. Това лишава общините от ефективен механизъм за устойчиво управление на земите. Общият устройствен план на практика привързва към съответните територии планираните мерки и дейности в Общинския план за развитие, както и тези от Общинските програми за опазване на околната среда. Особено важно е да се разработват т.нар. Специализирани подробни устройствени планове, които са предназначени за неурбанизираните територии – земеделски, горски и защитени територии, за нарушени територии за възстановяване и за територии със специално или друго предназначение. В планирането на горските територии България има дългогодишни традиции – това са лесоустройствените планове и частично плановете за управление на защитени територии. Възстановяването на собствеността на горите не повлия на този процес, тъй като над 80 % от горите и земите от горския фонд останаха държавна собственост, а за частните гори лесоустройствените проекти имат задължителен характер.

Няма практика обаче в разработването на Специализирани земеустройствени планове. Общините не възлагат такива планове дори и за земите от общинския поземлен фонд. Планирането на земеползването на територията на цялата община би следвало да е обект на дискусии със заинтересованите страни. Засега опит в земеустройственото планиране има само Община Силистра. Ясно е, че такива планове биха имали препоръчителен характер, тъй като Законът за собствеността и ползването на земеделските земи дава право на всеки частен стопанин, сам да решава каква продукция да отглежда на своята земя.

3.1.5. Планове за управление на речните басейни

Управлението на водите, водните обекти и водностопанските системи и съоръжения се осъществява на основата на Планове за управление на речните басейни и Национален водностопански план. Тези планове са публични и следва да са обвързани с други планове в обхвата на съответното териториално ниво, включително с плановете за регионално развитие, териториално устройствените, лесоустройствените, паркоустройствените и други планове. В България са обособени 4 големи речни басейна, плановете за чието управление ще се подготвят от съответните басейнови дирекции. Общините участват в общественото обсъждане на съответния план за управление на речния басейн и представят свои становища и препоръки по него. Те имат свои представители в Басейновите съвети, в които плановете се подлагат на дискусии. Заинтересованите страни в този процес са много и важноста на плановете за управление на речните басейни личи и от факта, че те са на разположение за обсъждане най-малко в продължение на 6 месеца. На този етап все още не са изработени планове за управление на речните басейни, което ще улесни процеса на интегриране в тях на въпросите на деградацията на почвите и устойчивото управление на земите.

3.2. *Отговорности на общините като компетентен орган за налагане на местно ниво на законодателството, имащо отношение към устойчивото управление на земите.*

Общините като орган на местното самоуправление имат задължението да контролират изпълнението на редица нормативни изисквания, които имат отношение към устойчивото управление на земите. Законът за опазване на околната среда, както и Законът за почвите отчитат, че почвата е ограничен, незаменим и практически невъзстановим природен ресурс. Поради това, юридическите и физическите лица, собственици и/или ползватели на поземлени имоти, са длъжни да не предизвикват вредни изменения върху почвата в собствените и в съседните поземлени имоти. Общините като компетентен орган по прилагането на закона следва да осъществяват контрол по изпълнението на тези разпоредби. На практика, кметовете на общини или упълномощени от тях лица много рядко извършват такъв контрол. В по-голяма степен общините участват в провеждането на превантивен контрол чрез механизмите на екологичната оценка и оценка на въздействието върху околната среда. По този начин се цели предотвратяване на реализирането на вредни за околната среда дейности, интегриране на предвижданията по отношение на околната среда в процеса на развитие като цяло и въвеждане принципа на устойчиво развитие. Необходимо е да се отбележи, че заинтересованата общественост се информира за инвестиционните намерения в началото на процеса на планиране и проектиране, който на всичките си фази се контролира и разрешава от кмета на общината в съответствие с правомощията му по Закона за устройство на територията.

3.2.1. *Контрол по отношение ползването на земеделските земи*

Законът за опазване на земеделските земи изисква те да се използват за производство на растителна продукция и паша на добитък по начин, неувреждащ почвеното плодородие и здравето. Задължение на собствениците и ползвателите на земеделски земи е да ги опазват от ерозиране, замърсяване, засоляване, вкисляване, заблатяване и други увреждания и да поддържат и повишават продуктивните им качества. Въведен е принципът “замърсителят плаща”, тъй като причинителят на замърсяването или увреждането на земеделските земи поема разходите за възстановяването на тяхното плодородие или дължи на държавата изразходваните от нея средства за тези цели. Общините на практика не осъществяват контрол върху продуктивността на земите. Ако обаче се установи увреждане на земеделски земи - замърсяване (замърсяване с тежки метали и металоиди, радионуклеиди, нефтопродукти и други органични замърсители, промишлени, строителни и битови отпадъци), ерозия, засоляване, вкисляване и заблатяване; влошаване на екологичните функции на почвената покривка и качеството на повърхностните и подпочвените води, се налагат задължителни за собствениците и ползвателите ограничения при ползване на земеделските земи. В годините на социалистическо развитие в някои райони с развита индустрия земеделските земи бяха значително замърсени, отговорност за което носи държавата. Поради това, собствениците не следва да отглеждат неподходяща продукция, която може да се окаже с повишено съдържание на вредни вещества и да възникне значителен риск за здравето както на производителите, така и на потребителите на растителни продукти, отгледани върху земи, например замърсени с тежки метали. В такива случаи общините могат да инициират информирането на собствениците и да се опитат да защитят правата на местното население.

На собствениците и ползвателите на земеделски земи следва да се предоставя и наличната информация за лечебните растения на територията на общината, за пригодността на земята за отглеждането им, както и информация за задълженията и препоръките относно земеползването, включително използване на екологосъобразни технологии за отглеждане, свързани с лечебните растения във всяка община.

Кметовете на общините осъществяват управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, а също и на дейностите по култивиране на лечебните растения, като издават разрешителни за ползване на лечебните растения от земи, води и водни обекти - общинска собственост; издават удостоверения за билките от култивираните лечебни растения; контролират ползването на лечебните растения в земите, водите и водните обекти - общинска собственост, в поземления фонд и в населените места. Като цяло общините не осъществяват регулярно дейностите по управление на ползването, опазването и култивирането на лечебни растения. В някои райони култивирането на лечебни растения е реална алтернатива за поминък на местното население и може в значителна степен да подпомогне устойчивото ползване на изоставени земеделски земи с влошена продуктивност, ако се популяризира и подпомага от общините.

3.2.2. Контрол върху ползването на гори и земи от горския фонд

Като цяло, общините нямат контролни функции върху горския фонд, с изключение на случаите на охрана на общински гори. Малко по-широки функции имат по отношение на защитените територии. Освен че участват в процеса на обсъждане и приемане на Планове за управление на националните и природните паркове, те са ангажирани и с мониторинга на изпълнението на тези планове. Общините могат да осъществяват охрана на отделни резервати и поддържани резервати, извън границите на Националните паркове. Кметовете на общини са длъжни да спират дейности и строителство в предоставени за ползване гори, земи и водни площи в защитени територии - държавна, общинска и частна собственост, извършвани в нарушение на утвърдените Планове за управление и устройствени и технически планове и проекти. Те могат да съставят актове за административно нарушение по този Закон. Това показва, че общините могат да играят значима роля в устойчивото управление на защитените територии, но понастоящем те нямат достатъчно ресурси – човешки и финансови, за да участват по-активно в процеса.

Биологичното разнообразие е неразделна част от националното богатство и опазването му е задължение на общинските органи. Те контролират дейността на собствениците или ползвателите на земи, гори и водни площи, включени в Националната екологична мрежа, съставят актове за административно нарушение по този Закон и санкционират нарушители в предвидените в този Закон случаи. Законодателят е предоставил широки правомощия на общините в областта на биологичното разнообразие, но обикновено общините отделят минимално внимание и средства на тези дейности.

3.2.3. Контрол върху нарушени терени

Подземните богатства са изключителна държавна собственост. За общинска собственост се считат кариерни материали, когато се използват за задоволяване на строителните нужди на населението и се добиват по кариерен способ в обеми, не по-големи от 10 000 куб. м годишно. Общините могат да предоставят права за добив на подземни богатства чрез концесии за добив след съгласуване с Министерството на

околната среда и водите. Общините нямат правомощия по Закона за подземните богатства, а на практика са силно потърпевши от дейностите за проучване и добив на подземни богатства. Откритите кариерни разработки нарушават ландшафта на съответния район. Много често изпълнението на рекултивацията на изчерпани находища се отлага години наред. Отпадъците от рудодобива и флотационните фабрики се съхраняват на депа и хвостохранилища, които не само нарушават ландшафта, но и при недостатъчно овлажняване на повърхността замърсяват съседните земеделски земи с прах, съдържащ тежки метали. За решаването на всички посочени проблеми общините нямат реални механизми за въздействие по Закона за подземните богатства, но Законът за опазване на околната среда им дава възможност да контролират такива терени в случаите, когато се замърсява околната среда.

3.2.4 Контролни функции по управление на водите

Управлението на водите е един от важните фактори за устойчиво управление на земите. При сключване на договор за концесия за води, водни обекти, водностопански системи и съоръжения - публична общинска собственост, общинският съвет определя местата за общо използване на водите и водните обекти и съществуващите права на използване на водите във водохранилищата.

Кметът на общината контролира: изграждането, поддържането и правилната експлоатация на канализационните мрежи и инсталациите за пречистване на битови отпадъчни води; изграждането, поддържането и експлоатацията на водностопанските системи общинска собственост; изграждането и регистрацията на кладенците за индивидуално водоползване от подземните води на територията на общината. Известно е, че по-малко от 50 % от битовите отпадъчни води в страната се пречистват преди заустването им във водни обекти. Много важна е ролята на общините за осигуряване пречистването на водите, както от големите селища, така и от тези с население по-голямо от 2 000 еквивалент жители. Пречистването на отпадъчни води от малки населени места чрез създаването на изкуствени влажни зони не е широко разпространен метод, но прилага на практика подхода за устойчиво управление на земите и значително намалява инвестиционните и експлоатационни разходи.

3.3. Отговорности на общините, в качеството им на собственици на земни ресурси

3.3.1. Управление и стопанисване на земеделски земи

Общините в България са собственици на земеделски земи и като такива имат право свободно да избират начина на ползване на тези земи според тяхното предназначение. В прилагането на това право се крие и голямата отговорност на всеки собственик да ползва земите си по начин, който ще ги съхрани за идните поколения. Само две общини в страната – Велико Търново и Елена, са регламентирали със специална наредба стопанисването и управлението на земите от Общинския поземлен фонд. В останалите общини тези въпроси са част от Общинските наредби за разпореждане, придобиване и отдаване на общинска собственост. Това показва, че проблемите на управлението на земите не се оценяват в достатъчна степен от общините. Голяма част от земите общинска собственост са пасища и мери, които са земеделски земи от ниска категория. Тези пасища в повечето общини се ползват безплатно от собствениците на животни. За тях не се полагат никакви грижи и поради малкия брой на отглежданите животни, много често

те са недоизпасани, влошава се съставът на тревостоя и се завземат от плевели, храстова и дървесна растителност.

Общинска собственост са обикновено черните пътища, които обслужват земеделските имоти, както и синорите¹⁶. И по отношение на тях общините не полагат никакви грижи поради липса на финансови ресурси за това.

Общините стопанисват и управляват земеделските земи, останали след възстановяването на правата на частните собственици. Трудности в ползването на тези земи създава фактът, че те се предоставят под наем и аренда за срок не повече от три, съответно 4 години. Наемателите на такива земи не могат да кандидатстват за финансиране по програми, тъй като имат краткосрочни договори и не покриват изискванията. След изтичането на 10-годишен срок от влизане в сила на Плана за земеразделяне и одобрената карта на съществуващи и възстановими стари реални граници, земите стават част от Общинския поземлен фонд. Този срок е много дълъг и допълнително забавя процесите на уедряване на собствеността на земята.

До 2005 г. общините нямат коректна информация за състоянието на собствените си земи, както и за качеството на земите на своята територия. Общинските служби “Земеделие и гори” са на подчинение на Министерство на земеделието и храните. Предоставянето на информация на електронен носител от картите за възстановяване на собствеността на земите се извършва само от Главна дирекция “Земеделие и гори” към министерството. Това много затруднява работата на общините за планиране и управление на земеделските земи. Такава информация би трябвало да е налична и достъпна за съответната общинска администрация, както за земите от земеделските, така и за тези от горските територии.

След 2005 г. територията на страната постепенно и систематично се покрива с кадастрална карта. Към 31.12.2007 г. за територията на България има одобрени или са в процес на създаване кадастрална карта и кадастрални регистри за землищата на 420 населени места, вкл. всички 27 областни града, 60 общински центъра и други 333 населени места или за общо около 13% от територията на страната. Създадената кадастрална карта и възможността, въз основа на нея да бъдат създавани специализирани карти на земите във връзка с борбата с опустиняването, имат голямото предимство от един картен материал да се черпи информация, както за урбанизираната територия, така и за земеделските земи, горите, нарушените територии и др.

За насърчаване на инициативите за подобряване качеството на земите общините могат да предоставят за срок, определен с договор, безвъзмездно право на ползване на физически и юридически лица, които са:

- възстановили или подобрили със собствени средства общински слабопродуктивни земеделски земи като рудници, кариери и други земи с нарушен почвен профил; сгуроотвали, хвостохранилища, сметища и други депа за отпадъци; стари корита на реки; трасета на изоставени канали, пътища, железопътни линии и строителни площадки, след демонтаж на инженерните съоръжения, облицовки и горно строене;

¹⁶ граница на поземлен имот

- рекултивирали със собствени средства общински земи като земеделски, които са замърсени с тежки метали и металоиди, радионуклиди, нефтопродукти, други органични замърсители, промишлени и битови отпадъци; киселени или засолени от промишлена дейност, или от неправилно напояване или отводняване; оврази, дерета, мочурища, силно ерозирани или силно каменисти почви и други терени, определени като некатегоризируема земеделска земя.

Този механизъм за подобряване състоянието и ползването на земеделските земи не се използва в практиката, което показва, че икономическата възвръщаемост на дейности за възстановяване и рекултивация на земи е ниска. Ако се въведе не само право на безвъзмездно ползване, но и на придобиване на такива земи, може да се очаква много по-голям интерес и частна инициатива.

3.3.2. Управление и стопанисване на земи от горския фонд

Българските общини са собственици на 9,3 % от земите от горските територии и са задължени да упражняват правото си на собственост върху тях по начин, който не влошава състоянието им и не причинява вреда на други собственици на гори и земи от горския фонд или на обществото. Общинските гори и земите от горския фонд се устройват, управляват и ползват по лесоустройствени проекти, които се приемат от съответните лесничества и районни управления на горите, съгласувано с общините. Ролята на общините при планирането на дейности в лесоустройствените проекти е незначителна.

Върху гори общинска собственост може да се предоставя концесия при спазване на изискванията на лесоустройствените проекти. Общинските съвети определят такси за ползванията от горите и земите от общинския горски фонд, които обикновено са равни на държавните такси.

3.3.3. Управление на води и водни обекти, собственост на общините

Собственост на общините са води и водните обекти, в това число естествени извори, езера и блата, когато са в очертаванията на земи - общинска собственост; водите, в т.ч. отпадъчните, които изтичат от имоти, публична или частна собственост и се вливат във води - публична общинска собственост; водностопанските системи и съоръжения на територията на общината с изключение на тези, които са включени в имуществото на търговски дружества или на сдружения за напояване и които се изграждат със средства или с кредити на търговските дружества или на сдруженията за напояване, вкл. съоръженията и системите за водоснабдяване на населените места в общината, включително и пречиствателните станции за питейни води; за отвеждане и пречистване на отпадъчните води от населените места; язовири и микроязовири; защитните диги и съоръженията и системите за укрепване на речните легла в границите на населените места.

Политиката, свързана с дейностите по експлоатация, изграждане, реконструкция и модернизация на водностопански системи и съоръжения - общинска собственост, се осъществява от кмета на общината. Особен интерес в последните години представляват микроязовирите, които се отдават на концесия за рибовъдство, спортен риболов и отдих. Много често стените и преливниците на микроязовирите не се поддържат в добро състояние от концесионерите и се създават предпоставки за наводнения на съседни земи и загуба на реколта. Причини за това са от една страна

качеството на концесионните договори, а от друга страна недостатъчният контрол от страна на собственика – общината.

3.4. Общините като партньор на централните власти в процеса на устойчиво управление на земите.

Общините на практика са единствения властови орган, който интегрира в работата си всички аспекти на обществения живот – социални, икономически, екологични, образователни, културни. Поради това, те са естествен партньор и коректив на централните власти в прилагането на националното законодателство. МОСВ има дългогодишна практика на сътрудничество с местните власти. Другото ключово министерство по отношение на устойчивото управление на земите – МЗХ – все повече привлича общините като партньори в работата си. В последните аграрни доклади не се разглеждат въпросите на взаимодействието с общините, но в Националния план за развитие на селските райони необходимостта от сътрудничество между националните, регионални и местни власти е ясно изразена. Регионалните структури на МЗХ и МОСВ трябва да работят в тясно сътрудничество с местните власти, тъй като общинските администрации и в частност кметовете на кметства и кметските наместници в селата са най-близо до хората и познават най-добре техните проблеми. Не се работи със земеделските производители. До тях не достига информация за възможности за подпомагане и финансиране, както и съвременни знания и технологии за ползване и управление на земите. Тези хора трябва да бъдат обучавани, да им се показват успешни примери за нови практики и алтернативни култури. В това отношение общините са естествения медиатор за улесняване на процеса на информиране и привличане на населението към нови техники и производства. Те могат да предоставят и необходимия форум за обсъждане и решаване на проблемите с участието на всички заинтересовани страни.

За изпълнението на своите планове и програми общините разработват проекти, за които търсят финансиране сред национални и международни източници. Натрупаният опит и изграденият административен капацитет могат да бъдат в полза и на ползвателите на земеделски земи, за които е трудно самостоятелно да подготвят предложенията си в изисквания формат.

4. Роля, участие и отговорности на бизнес организациите и асоциациите.

Ролята и отговорностите на бизнеса и неговите браншовите организации в управлението на земите и в борбата с опустиняването в основни линии се свеждат до: включването му в разработването и ефективното прилагане на правилата за добрите практики; подкрепа и внедряване на технологии, щадящи околната среда и осигуряващи биологично земеделие; мерки за устойчиво земеделие, лесовъдство, лов и риболов; използването на екологичното планиране в практиката на управление на предприятията; на запазване на биоразнообразието чрез насърчаване опазването на обработваемите земи с висока природна стойност, застрашени от интензификация на производството и/или изоставяне на земеделски земи; на традиционни животновъдни практики; на запазване на генетичното разнообразие и културното наследство, на екотуризма и др.

Дългото отсъствие на пазарни отношения в България обуславя неблагоприятните условия и несигурност за бизнеса. Липсата на управленски опит, неблагоприятната и неустойчива икономическа среда, затрудненията с реализиране на стоките и др., доведоха до големи загуби и чести фалити. Дълго време бизнесът

работи в условията на дефицит на правила и законодателство, регламентиращи и защитаващи неговата дейност при новата икономическа среда. Макар тези условия да се променят, те не са ликвидирани. Това мотивира бизнесмените да се насочват към бързи, лесни и сигурни печалби. Не малка част от производителите се ръководят в своите действия от принципа за оцеляване, поради което опазването на околната среда и здравето на хората не са приоритет, а по-скоро са пренебрегвани и подценявани.

Липсата на опит и традиции в създаването, ролята, мястото и функциите на браншовите организации е инерция, която трудно се преодолява. При централизираната планова икономика такива организации с нестопанска цел не съществуват. Тяхното изграждане започна, но се срещат големи трудности. Създаден е Съвет на Българските аграрни организации. В него членуват над 20 организации. Дейността на някои от тях, обаче, все още е твърде скромна, поради което бизнесът бавно преодолява недоверието си към тях.

Сред голяма част от производителите липсва културата за ползата да се обединяват, убедеността от нуждата да членуват в организации и доверието от възможността подобни организации да защитят техните интереси - главно поради отсъствието на подобни традиции през последните 50 - 60 години. За да се насърчи обединяването на земеделските производители в пилотната схема по Програма за развитие на селските райони за периода 2007 – 2013 г. - мярка 211 "Плащания на земеделски стопани за природни ограничения в планинските райони" и мярка 212 "Плащания на земеделските стопани в райони с ограничения различни от планинските райони" е предвидено допълнително компенсаторно плащане за членовете на организациите на производителите. Независимо от материалния стимул, в пилотния проект няма нито един бенефициент, член на организация на производители. Една от причините е, че това е първият проект, насърчаващ членството в подобни организации, поради което потенциалните бенефициенти не са успели да се включат в тях. Има причини и от обективен характер.

Липсата на опит и традиции затруднява успешното създаване и функциониране на организацията на производители и налага чести поправки на нормативните документи, регламентиращи условията и реда за признаването им.

Като цяло бизнес структурите не са готови и все още не се възприемат като страна по прилагането на Конвенцията. В преобладаваща си част те не са запознати или са слабо запознати с текстовете на Конвенцията, което ограничава възможностите за ефективното ѝ прилагане. Те не разполагат със специализирани звена или служители, пряко ангажирани с хармонизиране дейността им в съответствие с международните ангажименти на България.

Бизнес структурите не се ангажират достатъчно в разработването на нормативната и законодателната база, имаща отношение към УУЗ. Все още недостатъчно се търси мнението им на етапа на тяхното изготвяне и обсъждане.

Няма добра информираност за механизмите и източниците на средства, подпомагащи мерките, които са част от НПД за УУЗ и борбата с опустиняването.

Съществен недостатък в областта на опазване на околната среда и УУЗ е липсата на подготовка на специалистите за разработване на конкурентни проекти с

участието на бизнеса и неговите браншови организациите, поради което не малка част от финансовите ресурси, предназначени за тези цели, не се усвояват.

Все още в българските природозащитни нормативни актове и законодателство акцентът пада върху контролните механизми и санкциите и твърде рядко - върху стимулите; или ако ги има - те са недостатъчни и не винаги ефективни, за да се постигне с тях желаната мотивация.

Подобряват се условията за достъп на бизнеса до финансовата подкрепа от предприєдинителните фондове на ЕС и от националните средства. Опростява се процедурата за кандидатстване. Със синхронизиране на националното законодателство на България с това на ЕС, бизнесът получава все по-ясни правила и адекватна защита, което му гарантира по-голяма сигурност и намалява степента на риска. Подобрена е икономическата среда за бизнеса и тя става по-устойчива и прогнозируема. Повиши се културата, познанията и уменията да се управлява при условията на една нова среда, характерна за пазарната икономика, в която беше поставен българският бизнес. В резултат на подобрената подготовка, натрупания опит и ролята на конкуренцията, която все повече отсява можещите, се постига и мотивация за повишаване на инициативността, предприемчивостта и увереността в собствените сили и възможности. Увеличаващият се брой на пилотните проекти и на проектите в аграрния, хранително-вкусовия и горския сектори, играе ролята на демонстрационна инициатива и проправя пътя на успешния бизнес. Създават се условия за все по-добра информираност по отношение на научно-технически, технологически, маркетингови знания (търсене, предлагане, цени, вътрешни и международни пазари, възможности за минимизиране на транзакционните разходи и др.); за източниците на финансиране; за разработване на съвместни проекти и сътрудничество с други институции и целеви групи и др. Започна да се осъзнава потребността и ползата от обединяване, интегриране и координация за успешен бизнес. Забелязва се все по-силно обвързване на финансова подкрепа на бенефициентите с изисквания за устойчивото управление на ресурсите. С предимство се подпомагат селски и планински райони, които в най-голяма степен се нуждаят от въвеждането на УУЗ.

Значителна част от браншовите организации успяха да се докажат и се наложиха убедително в аграрния, хранително-вкусовия и горския сектор, с което започна да се разсейва недоверието в тях. Някои от браншовите организации взеха участие при подготовката на условията за преговорите с ЕС по Глава “Земеделие” и успешно защитиха интересите на членовете си. Браншовите организации вземат все по-широко участие в подготовката на редица нормативни документи – наредби, кодекси, добрите практики и др.

5. Научно-информационно обезпечаване и международно сътрудничество за целите на УУЗ и борбата с опустиняването. Ролята на образованието.

Безспорно е значението и ключовата роля на науката за разработване и прилагане на схемите за УУЗ. Необходима е здрава основа от научни знания, прилагане и обмен на тези знания от участниците, значителни финансови ресурси в подкрепа на усилията за опазване и устойчиво управление на земите.

Научните организации имат необходимите технически и човешки ресурси като брой, квалификация и степен на ангажираност, с които да участват в процесите на УУЗ и борба с деградацията. В научните организации има изградени структурни

звена, които работят или могат да се включат в разработването на проекти по проблемите на УУЗ, деградацията, в борбата със сушата и намаляването на последствията от тях, отчитайки мащабността и интегрираността на тези проблеми, считайки ги за приоритетни в своите научни планове и програми. Въпреки това, мащабността и комплексността на проблемите, свързани с опустиняването и деградацията на земите, изисква нови кадрови и технически решения, изграждане на специализирани структури в научните институти.

Наличието на централизирани национални системи за управление на науката (ССА, БАН, Съвет на ректорите на университетите) позволяват съгласувано изпълнение на национални програми за научноприложни разработки в областта на УУЗ и в борбата с опустиняването. Създадени са частни и държавни лаборатории, добре оборудвани със съвременна аналитична и информационно-измервателна апаратура за научни изследвания и проучвания. Завършени са редица разработки, в резултат на които са натрупани данни и информация, позволяващи да се създадат бази данни за нуждите на устойчивото управление на земите и за борба с опустиняването [8].

В редица случаи се срещат слабости и трудности във формиране на интердисциплинарни колективи, съвместни за научните институти и университети, които да могат да решават сложни задачи и резултатите от изследванията често не са доведени до степен, да могат пряко да се използват за целите на устойчивото управление на земите. Основната част от учените все още не са подготвени, че в периода на пазарно стопанство научните резултати са стока, която трябва да е насочена към определена категория купувачи и изследванията им трябва да се насочат към интересите на общественоеикономическото развитие на страната. Недостатъчна е координацията в научната общност, както на етапа на планиране на изследванията, така и при извършването им. Основна причина е липсата на подходящи форми на финансиране на колективите на този род разработки, когато съставите им са на различно административно подчинение.

Бизнесът все още не отделя средства, за да поддържа научни изследвания и не гледа на науката като на обект за инвестиция с добра възвръщаемост.

Няма законова възможност научните институти и университетите да ползват кредитни линии за научно-приложни проекти в партньорски отношения с бизнеса в областта на УУЗ.

Все още не е реализирана интеграцията между науката и практиката за предлагане и използване на научните резултати на пазарен принцип, защото в редица случаи научните продукти не са остойностени. Необходима е по-тясна връзка между двете общности, за да може тематиката на научните изследвания да изпреварва потребностите на практиката.

Съществена слабост е, че резултатите от научните изследвания не получават нужната публичност и не намират подобаваща реализация в практиката. Не е създадена достъпна за производителите база данни за научноприложни разработки по устойчиво управление на земите и борбата с опустиняването.

Недостатъчна е координацията между научните институти от една страна и партньорството им с другите заинтересовани страни - от друга. Рядко се формират интердисциплинарни екипи, работещи за създаване на система за оценяване на риска

и последствията от неустойчивото управление на земите и опустиняването, което води до недостатъчно интердисциплинарни изследвания по проблемите на устойчивото развитие. Слабо е застъпено използването на дистанционни методи и моделиране при наблюдения, изработване на прогнози и планиране. Недостатъчно се използват у нас прогнозни модели, които да характеризират деградацията на земеделските и горски екосистеми, отчитайки състоянието на климатичните промени, състоянието на околната среда и социално-икономическите условия на живот. Недостатъчно се използват модели, с които се разработват сценарии за управление на земеделското и горско производство в условия на трайно засушаване с прогнозна оценка на щетите и последствията. Тези изследвания обхващат по-големи периоди от време, за да се получат обективни резултати, които да се ползват от политици и ръководители за вземане на управленчески решения. За такива изследвания средства не достигат.

Слабо развита е националната и регионална изследователска база за мултидисциплинарни изследвания с привличане на ползвателите на земеделски и горски земи и на производителите на земеделска продукция по места. Недостатъчно систематизирана и открита за ползване е информацията, данните и разработките, свързани с борбата с опустиняването и деградация на земята в научните институти и университети.

Няма достатъчен опит и специализирани кадри по икономическо остойностяване на очаквани или минали събития, нарушаващи устойчивото управление на земите или предизвикващи опустиняването.

Основна пречка за развитието на научно-приложните направления са недостатъчните финансови ресурси за извършване на проучвания и изпълнение на проекти, свързани с дейности по устойчивото управление на земите, за обновяване на апаратурата и автоматизиране на наблюденията; липсата на стимули за по-голяма инициативност и предприемчивост от страна на учените за реализиране в практиката на техни разработки.

Налице е текучество на научните кадри поради ниско заплащане и липса на перспектива в оскъдно финансираните от държавата и производителите изследвания, включително изтичане на учени от страната и застаряване на научните кадри. Млади хора не предпочитат науката и не се привличат на работа в научните институти, защото там не се осигуряват добри трудови условия и добро заплащане. С изключение на степенуването на научните звания и трудовия стаж, повишаването на квалификацията на учените и специалистите в научните институти не формира пряко диференциране на месечните възнаграждения. Все още съществува уравниловка в заплащането на труда на учените и специалистите, което не ги мотивира за по-голяма инициативност.

Като страна по КБООН, България се задължава да изгражда капацитет за защита, поощряване и използване на подходящи традиционни и местни технологии, знания, ноу-хау и практики за борба с опустиняването и деградацията на земите. Това налага те да бъдат адекватно защитени и местното население да получава непосредствена изгода при справедливи и взаимно съгласувани условия. В този аспект, научните среди от БАН и ССА имат реални успешни решения за прилагане на подходящи технологии, като например: за отглеждане на земеделски култури при неполивни условия, за отглеждане на алтернативни култури, за актуализиране на традиционни технологии при основните полски култури, за рекултивиране на

нарушени и замърсени терени и др. Част от институтите използват собствени средства за финансиране и техническо осигуряване на такива дейности, но те са твърде недостатъчни. По-добрата координация между учените и участието им в работни групи по конкретни задачи за внедряване на местни технологии ще допринесе за по-добри резултати. Малкото финансово обезпечени внедрителски дейности на този етап водят до снижаване интереса сред учените, въпреки много добрите традиции в миналото.

Българската научна общност е участвала и участва във формирането на световната политика за опазване на почвените ресурси, включваща опазване и повишаване на почвеното плодородие, ограничаване и предотвратяване на деградационните процеси в почвите и стимулиране на устойчивото управление на земите.

Страната има ангажименти да улесни трансфера, придобиването, адаптирането и разработването на екологично чисти, икономически надеждни и социално приемливи технологии. Чрез използване на съответни информационни системи и тематични програмни мрежи трябва да се подпомага обменът на информация за наличните технологии, за евентуалните екологични рискове свързани с тях, за условията на тяхното придобиване. В тази връзка е добре да се предприемат дейности за създаване на пазарни условия, системи за стимулиране, както и мерки за ефективна защита правата на научната и интелектуална собственост.

Новаторското развитие на алтернативни източници за съществуване има за цел придобиване на нови навици от местното население в районите със засушаване за осигуряване на стабилна прехрана. Това развитие налага разработването и прилагането на научно-приложни проекти. Научните институти съдействат за разработването и внедряването на редица технологични решения, свързани с отглеждане на земеделски култури при неполивни условия, селекция на алтернативни култури, изграждане на полезащитни горски пояси. Недостатъчната екипировка и техническа база в тези институти, както и непълното използване на наличния капацитет от кадри (поради липса на специализирани структури и финансова осигуреност), създават проблеми при изпълнение на тези дейности.

Необходимостта от разработване и прилагане на програми за устойчиво напояване произтича от разработените глобални модели за неблагоприятните климатични промени през следващите години у нас. Оказването на специализирана помощ и поддръжка на местно ниво в тази област изисква по-добри контакти и сътрудничество на учените с ползвателите на земеделски земи. Научните институти на БАН и ССА разполагат с квалифицирани кадри и опит, но те са недостатъчно на брой. Липсва и оперативност при научните среди за по-добри контакти с бизнеса по проблемите на напояването, внедряването на технологии за рационално използване на водните ресурси.

Разработването и прилагането на устойчиви методи в селското стопанство, свързани с организация, планиране и регулиране на земеползването, засилване ролята на земеделието за развитие на селските райони и устойчиви селскостопански практики, са друго възможно направление, където ролята на науката е изключително важна.

Научната и академичната общности у нас имат капацитет за разработване на съвременни агроекологични програми, за организиране и провеждане на

квалифицирано обучение за земеделски производители и животновъди, за въвеждане на технологии, нови практики и знания в земеделието. Реализират се изследователски проекти по селекция на сухоустойчиви култури, агротехника, агромелиорации, с постоянна времева рамка и собствени средства на научните институти, макар и недостатъчни. Нови методи и подходи на научните изследвания в земеделието са наложителни с цел по-рационално използване квалификацията на научните кадри.

Ефективното и устойчивото управление на природните ресурси също изисква участието и подпомагането от науката. Това налага изготвянето на задълбочен анализ на природните условия в засегнатите от опустиняване райони, като се оценят причините за деградация на земята и последиците от сушата и опустиняването, и се определят приоритетните направления за действие. В процеса на осъществяване на тези дейности се търси реализация и на инициативите по КБОООН, свързани с процесите на борба с бедността и с принудителната миграция на хора от селските райони.

5.1. Роля на международното сътрудничество за изпълнение на дейности по УУЗ

Държавите, страни по Конвенцията отчитат водещата роля на международното сътрудничество и акцентират върху: разработването и прилагане на под-регионални и регионални програми за действие, трансфер на технологии, научни изследвания и разработки, обмен на информация и добри практики, ноу-хау и т.н. Това сътрудничество включва разработване и изпълнение на съвместни програми за устойчиво управление на трансгранични природни ресурси, научно-техническо сътрудничество в областта на УУЗ, укрепване на съответните институции, подпомагане при търсене на финансови ресурси.

България регулярно разработва и представя на Секретариата на КБОООН Национални доклади на Р България за предприетите политически и институционални мерки и решения по изпълнение на Конвенцията на ООН за борба с опустиняването.

Участва в международни форуми (конференции, кръгли маси, комитети, регионални работни срещи) на политическо и експертно ниво, за приемане на политически решения по конкретни глобални проблеми и за определяне на приоритетите за работа и следващите стъпки по изпълнение на Конвенцията на глобално, регионално и национално равнище.

Признаването на важността на трансграничния характер на деградационните процеси на земите привлича вниманието на международните институции към нуждата от разработването на политика за защита на земите и почвите на глобално равнище.

Към КБОООН е създаден Комитет по наука и технологии, който предоставя информация и консултации по научно-техническите въпроси, свързани с деградацията и борбата с опустиняването; разработва методики и проекти в подкрепа на засегнати от опустиняване райони и периодически прави преглед на приоритетните насоки на изследванията. България, като равноправен член по Конвенцията има свой представител, който представлява страната и участва в процесите на подготовка и разработване на тези документи.

Участието в международни проекти на наши институти и университети с научни организации в чужбина по 6-та и 7-та Рамкови програми на ЕС е добра насока за развитие. България е член на Европейското почвено бюро и нейни представители участват в работните групи по мониторинг на почвите, оценка на органичното вещество в почвите, оценка и въздействие на ерозията на почвите, оценка на замърсяването на почвите с органични замърсители и тежки метали, бази данни за почвените свойства, дигитализирани почвени карти в различни мащаби.

Въпреки това се отчита слабо участие на учени в популяризирането на добри международни практики и в сътрудничествата, и слабо използване на международния опит. Нисък е капацитетът на учените от аграрната общност за подготовка на проекти и кандидатстване за участие в международни програми. В същото време подготвяните от тях проекти не са по-малко конкурентноспособни от тези на чуждестранните институции.

В съответствие с целите и принципите на КБООН, според своите възможности България се задължава да поощрява научно-техническото сътрудничество в сферата на борбата с опустиняването и смекчаването на последствията от сушата на национално и местно ниво.

Обменът на научна информация по проблемите на УУЗ се води чрез мрежи за научно-техническо сътрудничество, макар и не добре структурирани до момента. За поддържането им учените разполагат с човешки ресурс, но липсва финансова осигуреност. Тези мрежи подпомагат събирането и координирането на съответните данни и информация върху деградация на земите, анализирането на процесите и техните последствия, решаването на конкретни проблеми в областта на УУЗ.

Новите социално-икономически условия в страната налагат точно формулиране на приоритетите в научните изследвания по опустиняването и деградацията на земите и интензивно търсене на възможности за финансово осигуряване чрез международното сътрудничество или в рамките на програмите за действие по УУЗ.

5.2. Роля на образованието за целите на УУЗ

Важна роля е отредена на разработването и използването на образователни програми с цел разясняване на причините и последствията от деградацията на земята и сушата, и за по-добро разбиране на връзката им с бедността.

Разработването на съвместни програми за обучение между научни институти и университети предполага създаването на необходимите условия за органично свързване и взаимно проникване в изследователските програми и учебните планове на двете общности и използване на резултатите и постиженията им, достигнати досега за целите на УУЗ.

Прилагането на подобен интегриран управленски подход би обединило усилията на преподавателите от университетите и на изследователите от институтите за повишаване качеството на тяхната дейност и удовлетворяване изискванията на Европейската общност в това отношение. Това налага образователна и възпитателна работа на всички нива на образователната система (от подрастващите до студентите и докторантите), както и обучение на специалисти от научната сфера и бизнеса за подготовка и участие в конкурси за проекти по УУЗ.

Слабо е застъпено обучението относно стопанисването и опазването на земите от замърсяване в образователните програми на основните училища. В страната има над 90 средни професионални училища в областта на земеделието и горското стопанство, финансирани от МЗХ. Налице е непознаване и недостатъчно популяризиране на обучението на добрите международни земеделски практики, включително и в селския и еко-туризъм. Учените с богат опит от научните институти не са или са слабо ангажирани в подготовката на учебни програми и планове на университетите по дисциплини в областта на УУЗ. Не се изготвят съвместно от научните институти и университетите програми за обучение в магистърска и докторска степен в области, които имат отношение към УУЗ. Не са достатъчни координацията и партньорството между научните институти и университетите по изготвянето на магистърски и докторски програми за обучение в области, които имат отношение към УУЗ.

6. Роля, участие и отговорности на неправителствените организации. Информирание и привличане на обществеността.

В България демократичните промени започнаха през 1989 г. със сформиранието на неформални екологични организации, които поставиха началото на развитието на гражданско общество. Този процес продължи и през следващите години, което доведе до регистрирането на над 500 организации с нестопанска цел, извършващи дейности в областта на околната среда и устойчивото развитие. Тези организации са изключително разнообразни като структура, приоритети и капацитет. Най-голямата част от активните неправителствени организации (НПО) се занимават с опазване на биологичното разнообразие и различни природозащитни дейности, по-малка част са насочили своята дейност към опазване чистотата на въздуха, водните ресурси, устойчивото управление на отпадъците, екологичното образование. През последните години все повече организации работят в областта на биологичното земеделие, регионалното и местно развитие, еко и селски туризъм. НПО са активен партньор при разработването на законодателната рамка, имат експертен капацитет за провеждане на информационни и образователни кампании за обществеността и при осъществяване на публичния контрол по изпълнението на поетите ангажименти от правителството, местните власти и бизнеса.

Натрупан е и значителен опит по работа по проекти и програми, финансирани от ЕС и други донори, особено от НПО, работещи в областта на опазване на околната среда, но най-вече в урбанизираните територии на страната.

Опустиняването, деградацията на почвите и устойчивото управление на земите са приоритети за твърде малко организации. Това се дължи на няколко фактора, сред които и това, че КБООН е твърде “нова” конвенция и в момента се изгражда капацитет на национално, местно и регионално ниво по прилагането ѝ. От друга страна, устойчивото управление на земите и управлението на горския сектор се считаха доскоро за дейности, изключително осъществявани от държавата. Важен фактор, влияещ върху слабата заинтересованост от страна на НПО, е липсата на финансови ресурси, както от страна на националните, така и от страна на международните донори в областта на устойчивото управление на земите. В страната са слабо развити икономическите лостове като банково кредитиране на успешни проекти или добри практики, изпълнявани от НПО.

От друга страна развитието на НПО, работещи в областта на опустиняването, деградацията на почвите и устойчивото управление на земите, пряко зависи и от

общото развитие на селските райони. Упадъкът в развитието на селското стопанство и промяната в селската икономика, засилващата се централизация, реструктуриращите се местни власти и намаляващата местна демокрация, културната и икономическата урбанизация, миграцията и небалансираните възрастови структури, глобализацията на пазарите и влиянието на европейския вътрешен пазар, са проблеми не само на България. Недостатъчна се оказва и подготвеността и интересът сред НПО за извършване на дейности по устойчиво управление на горите. Реализирането на дейности по повишаване на лесистостта на районите чрез създаване на нови гори и полезащитни пояси върху общински и частни земеделски земи, създаване на култури от медоносни видове за развитие на пчеларството, задоволяване необходимостта на населението от дървесина за енергийни нужди и развитието на алтернативен туризъм, са добра предпоставка и алтернатива за бъдещото развитие на НПО.

НПО имат голям потенциал за развитие в прилагането на Правилата за добрата земеделска практика и изпълнението на Националната агроекологична програма. Предвижда се провеждането на широка информационна кампания за разясняването на Правилата за добра земеделска практика и за мотивиране на земеделските производители за прилагането им, в която НПО биха могли да изиграят съществена роля като медиатор на процеса. Големи възможности за развитие ще предостави и стартирането в България на инициативата на ЕС – ЛИДЕР.

Първи пилотен проект в това направление бе стартираният през месец февруари 2003 г. съвместен проект на Министерството на земеделието и храните и Програмата на ООН за развитие (ПРООН), “Устойчиво развитие на селските райони”. Проектът се осъществи в единадесет пилотни общини: Ардино, Белица, Вършец, Гърмен, Ивайловград, Кирково, Маджарово, Тополовград, Трън, Сатовча, Якоруда, разположени на територията на пет области (Монтана, Перник, Благоевград, Кърджали, Хасково). Дейностите по проекта бяха концентрирани върху устойчивото развитие на земеделието, горското стопанство и алтернативния туризъм. Проектът работи за подобряването на капацитета и сътрудничеството на общинските администрации, селскостопанските производители, малките и средни предприятия, неправителствени организации, професионални сдружения и кооперативи чрез създаване на 11 Местни инициативни групи (МИГ) по методологията Лидер, с участието на трите сектора: неправителствен, местни власти и бизнес.

Този подход даде възможност и за развитието на публично-частните партньорства на местно ниво. Тези партньорства играят положителна роля за развитието на местната икономика чрез създаване на различни форми на заетост и включването на различните заинтересовани страни в устойчивото управление на земите.

Ниското образователно-квалификационно равнище на населението в селските райони има отрицателен ефект не само върху развитието на модерно и ефективно селско стопанство, но намалява и шансовете за стартиране на не-селскостопански дейности. Поради липсата на квалификация или ниско образование, все повече нараства делът на дълготрайно безработните в селските райони. Тези общи тенденции водят след себе си и доста проблеми, свързани с организирането на местните общности в граждански сдружения, независими от финансирането на държавата, а неподготвеността за участие по проекти, финансирани от ЕС води до нестабилност в развитието на организациите.

Като добра възможност за подпомагане на НПО от селските райони се отчита създаването и подпомагането на развитието на Национална мрежа за развитие на селските райони. Това е залегнало в Националния план за развитие на селските райони 2007 - 2013 г. В Мрежата ще могат да членуват НПО, регистрирани в селските райони. Основните услуги, които ще предлага Мрежата, най-общо са определени като:

- Осигуряване на информация на членовете на Мрежата;
- Предоставяне на обучителни семинари и експертна помощ за развитие на капацитета на членовете на Мрежата;
- Съдействие за създаване и изграждане капацитета на Местни инициативни групи;
- Провеждане на застъпнически кампании по ключови проблеми, свързани с развитието на селските райони;
- Укрепване и разширяване на Мрежата.

През последните години бяха създадени различни информационни ресурси в Интернет пространството за състоянието на водите в България (като количество и качество по водни басейни), законодателството, управлението, обсъждане на стратегиите във водния сектор и др. Неправителствените организации играят важна роля и в управлението на водните ресурси. Тяхната гражданска позиция е особено съществена при участие в Басейновите съвети, които трябва да се създадат към Басейновите дирекции. Първият Басейнов съвет в България бе създаден като неправителствена организация през 2002 г. Разпространението на информация и провеждането на образователни кампании във връзка с интегрираното управление на водите са сред важните приоритети на НПО.

7. Роля, участие и отговорности на собствениците и ползвателите на земеделски земи в процеса на устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването.

Отрицателният естествен прираст, застаряване на населението и вътрешната миграция са валидни за цялата страна, но те са много по-силно изразени в селските райони. Близко 78 % от заетите в земеделието работят в селските райони, но едва 3 % от тях, са постоянно наети работници. Останалите 97 % се формират от временно наети (сезонни) работници или от работещите в полу-пазарни стопанства (най-често за собствена консумация).

В планинските райони се наблюдава тенденция към обезлюдяване, което води не само до неустойчиво управление на земеделската земя, но и до трайно влошаване на нейните качества и продуктивен потенциал. В някои общини гъстотата на населението на квадратен километър достига тревожни стойности (Трекляново, Кюстендилско - 4,2 жители, М.Търново - 5,7 жители; Чупрене, Видинско и Ивайловград – 9 - 10 жители и т.н.).

В България към юли 2004 г. има 10 154 040 броя земеделски имоти [Дирекция "ПИРИТ", МЗХ]. Повече от земята е собственост на градски жители, а близо 80 % е на наследодатели, а не на наследници, някои, от които са в пенсионна възраст или вече са починали. В същото време голяма част от селските жители са без земя или са малоимотни. Това предполага по-нататъшно раздробяване - чрез делби, покупко-продажби, дарения, оземляването и други сделки със земята. Това от своя

страна води до примитивно производство, невъзможност за прилагане на технологии на съвременен равнище, ниски добиви, скъпа и неконкурентноспособна земеделска продукция и ограничени възможности за УУЗ.

Проблемите, свързани с раздробеността на собствеността върху земята обаче най-силно се осъзнават от едрите ползватели на земеделски земи. Според 64 % от тях комасацията би била полезна за тяхната фирма. Едва 5,3 % от малките селскостопански фирми в селата споделят това мнение. Хората в селата също не възприемат проблема за разпокъсаността като особено важен за развитието на икономиката в селските райони.

Преобладаващата част от земеделските производители арендуват или наемат земя и то при условията на краткосрочна аренда. От наблюдаваните през 2000 г. от Агростатистиката стопанства, стопанисващи 67 % от използваната земеделска площ на страната, 50 % обработват земя под наем, 45 % - под аренда и едва 5 % тяхна собствена [6]. Това демотивира ползвателите на земеделски земи да влагат инвестиции в земята за трайни подобрения и за рационалното ѝ използване, води до сериозни трудности при планирането и устойчивото управление на земята, и до влошаване на нейните качества и структура.

Собствениците се въздържат да отдават земята си под аренда за дълъг период от време главно поради некоректността на арендаторите, все по-честите нарушения на договорите и тяхната безнаказаност. Собствениците са многобройни, дребни и разединени, и не са в състояние сами да защитят интересите си срещу многото и непреодолими обстоятелства - твърде либералният Закон за арендата, неосигуряваща надеждна защита; неефективната съдебна система; едрите и икономически по-силни арендатори; монополното положение на единствения арендатор в много селища; ниското равнище на поземлената рента; липсата на сдружение или съюз на собственици на земя и др.

Голяма част от новите собственици нямат документ за собственост. Това ще задържа уедряването на собствеността и земеползването и ще бъде много сериозно ограничително условие за усвояване на средствата от Структурните фондове на ЕС, а от там - и за УУЗ. Тъй като в преобладаващата си част земята се връща на наследодателите, се налага делба между сънаследниците, които понякога достигат до 70 души. Неприключилите делби, неразрешените проблеми във връзка със собствеността върху земите по параграф 4 от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, продължаващите съдебни дела за доказване на собствеността, оспорване на стойностната оценка на земята при обезщетяване на собствениците с поименни компенсационни бонове и др., дълго време ще оказват неблагоприятно влияние върху устойчивото управление на земята и борбата с опустиняването.

Земеделските производители в голямата си част нямат квалификация и опит в отглеждането на земеделски култури и животни, както и мениджърски умения, поради което често не спазват агротехническите изисквания за редуване на културите, не прилагат ефективни технологии на торене, борба с болестите и неприятелите, напояване и т.н. Недостатъчните познания сред животновъдите, как да съхраняват и използват оборския тор, са причина за замърсяване на водите и почвата.

Липсата на достатъчна убеденост за ползата от сдружаване сред земеделските производители ще бъде сериозно препятствие за устойчивото управление на мерите и пасищата и за усвояването на финансовите средства от Структурните фондове на

ЕС. Преобладаваща част от мерите и пасищата в България са общинска и държавна собственост, но в повечето случаи те се ползват безплатно от земеделските производители, отглеждащи животни. Никой обаче не полага грижи за тях. С прилагането на Общата селскостопанска политика, при която субсидиите се изплащат на хектар площ, голяма част от животновъдите в планинските райони няма да мога да ги получават, защото не притежават земя.

Предвидената норма, съгласно Наредба № 3 за създаване и поддържане на регистър на земеделските производители, като част от условията за допустимост до финансова подкрепа от ДФ "Земеделие", не работи ефективно. Производителите се въздържат от регистрация, защото съгласно Наредбата са длъжни да внасят здравни и пенсионни осигуровки, а също отпаднат и обезщетенията им за безработни. Тази бариера е резултат от недоверието в земеделските производители, че ще бъдат сред одобрените бенефициенти, поради по-малкия размер на средствата до сега. В резултат на това те считат, че се обезсмислят допълнителните разходи и пропуснатите доходи.

Земеделските производители срещат големи трудностите при реализацията на селскостопанската продукция, поради загубата на традиционните си партньори на външния пазар и свитото платежоспособно търсене на вътрешния, с непаритетната размяна на земеделските стоки, с високата им ресурсоемкост и ниска доходност, с нелоялната конкуренция на субсидираните вносни стоки и др., което се отразява неблагоприятно на тяхната конкурентноспособност и на способността и мотивацията им за участие в УУЗ.

Земеделското производство е нискодоходно, рисково и капиталоемко, поради което е необходим значителен начален капитал, с който земеделските производители не разполагат. Голяма част от тях не могат да отговорят на високите изисквания за обезпеченост на кредитите. Сериозна пречка в това отношение е и отказът на банките да признаят земеделската земя за гаранция по кредита. По тези причини голяма част от земеделските производители не могат да се възползват и от финансирането по програма САПАРД, защото те се нуждаят от голям начален капитал, половината от който трябва да е собствен.

Земеделските производители разполагат предимно с физически и морално износена материално-техническа база, която не може да отговори на ветеринарно-санитарните, фитосанитарните и хигиенните изисквания, както и на изискванията и стандартите за опазване на околната среда. Недостатъчни са вертикалната интеграция, информацията за работещите в аграрния, хранително-вкусовия и горския сектори, трансферът на научни знания, консултантските услуги, маркетинга, ноу-хау, прилагането на система за окачествяване, финансовите схеми за насърчаване на качеството и др.

Собствениците и ползвателите на земеделската земя все още са слабо информирани за възможности и схеми за тяхното финансово подпомагане. Липсва опит и подготовка не само за разработване на бизнес проекти, но и за попълване на необходимите документи за кандидатстване. Сложни са процедурите за кандидатстване за финансова подкрепа, много документация, високи транзакционни разходи, което е сериозна бариера, особено за дребните земеделски производители. Това ще бъде лимитиращ фактор за осигуряване на финансови ресурси за дейностите и мерките за УУЗ.

Недостатъчен е размерът на средствата за опазване и подобряване качеството на земеделските земи. Частната собственост върху земеделска земя, в отсъствието на опит в сдружаване за колективно ползване и поддържане и на разрушените в по-голямата си част напоителни съоръжения, ще породи сериозни проблеми в УУЗ и борбата с опустиняването. Създаваните водни сдружения ще тушират постепенно тези проблеми.

В същото време собствениците/ползватели на земи имат редица задължения, произтичащи от националното законодателство. Собствениците на гори и земи от горския фонд трябва да упражняват правото си на собственост върху тях по начин, който не влошава състоянието им и не причинява вреда на други собственици на гори и земи от горския фонд или на обществото.

Собственикът свободно избира начина на ползване на земеделската земя, ако с това не променя нейното предназначение и не нанася вреди на собствената си земя, на земите на другите собственици или на качеството на повърхностните и подпочвените води. Но съгласно действащото законодателство собствениците и ползвателите на земеделски земи са длъжни да ги опазват от ерозиране, замърсяване, засоляване, киселяване, заблацияване и други увреждания и да поддържат и повишават продуктивните им качества; да опазват археологическите обекти, паметници на културата, мелиоративни, електроенергийни и други съоръжения и инсталации, геодезични и гранични знаци, намиращи се в техните имоти. При неспазване на тези изисквания на Закона, законодателят не предвижда ефективни санкции, поради което те имат повече пожелателен характер, отколкото реално значение.

Със законодателството се предвиждат данъчни и кредитни преференции за собствениците и ползвателите на земеделските земи, които биха могли да се възползват от тях, ако се прилагат, като:

- задължителните ограничения при ползване на земеделските земи;
- препоръките по опазване на почвената покривка и присъщите ѝ екологични функции;
- противоерозионната агротехника;
- системите на биологично земеделие и земеделие с редуцирано използване на хербициди, пестициди и изкуствени торове;
- проектите за възстановяване и подобряване на продуктивните качества на земеделските земи.

За съжаление обаче до сега те практически не се прилагат.

За българското земеделие в краткосрочна и средносрочна перспектива ще бъдат характерни двете крайности - дребно фамилно стопанство, предназначено за самозадоволяване и едро - под формата на кооперативи, арендни стопанства, сдружения и други. Дребните стопанства в този им вид са нежизнеспособни, неефективни и неконкурентноспособни, а едрите са временни структури с монокултурно производство, организирани предимно върху чужда земя, наета за

кратки срокове, което ги прави нестабилни и неустойчиви, и ще бъде постоянен фактор за дестабилизация на сектора и за неустойчиво управление на земята.

За да може пазарът на земеделската земя да изиграе своята роля за уедряване и реструктуриране на собствеността, е необходимо той да се стимулира, регулира и контролира от страна на държавата по посока достигане на рационални размери на земевладението, чрез подходящи икономически инструменти и механизми: насърчаване на купувачите - земеделски стопани, чрез: дългосрочни кредити с по-нисък лихвен процент и продължителен гратисен период; обезпечаване на част от гаранциите за кредита от страна на държавата (посредством осигуряване на субсидия за част от лихвата по кредита за закупуване на земята); въвеждане на по-ранно пенсиониране, срещу отстъпване на правото на собственост върху земеделска земя, в полза на държавния поземлен фонд, въвеждане на данък върху земята и др.

За уедряване на собствеността върху земята и особено на земеползването, ще съдейства настъпилата промяна в Общата селскостопанска политика на ЕС, където преобладаващата част от плащанията са на хектар. При това положение, колкото повече хектари обработва земеделският стопанин, толкова по-голяма ще е сумата на субсидиите. Уедряването може да бъде стимулирано и чрез подходяща схема на плащанията, изразяваща се в прогресивно нарастване на техния размер, според големината на стопанството. Може да се възприеме диференциран подход, като плащанията бъдат най-високи за стопанствата, чиито размери се считат за най-перспективни и ефективни за нашите условия. Това ще съдейства за увеличаване на техния брой.

С някои положителни промени в ЗСПЗЗ, както с прилагането на ОСП на ЕС, където преобладават плащанията на хектар, се създават предпоставки за консолидация и УУЗ. Чрез водни сдружения ще се подобри устойчивото управление на напоителните съоръжения и на водните ресурси.

Част III. Стратегическа цел и стратегически направления на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването.

Програмите, предложени за реализация в рамките на стратегическите направления на НПД, предлагат съвкупност от дейности, които ще допринесат за подобряване на институционалната, законодателна и приложна среда, касаеща устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването в Р България чрез оперативни действия.

Предложените програми и мерки не са всеобхватни и изчерпателни по отношение на всички необходими дейности, които е нужно да се осъществят, за да се постигне и прилага на практика изцяло политиката, свързана с УУЗ. В рамките на Програмите се очертава основната посока на действие. В този смисъл Програмите ще разчитат на инициативата на национално, регионално и местно ниво за обогатяване на спектъра от възможни действия, които да допринасят и надграждат усилията на НПД за УУЗ. По своята същност предложените Програми ще разчитат до голяма степен на финансовата и институционална подкрепа на съществуващи стратегии и икономически механизми и поради тази причина активното участие на заинтересованите страни – институции, администрации на всички управленски нива, гражданското общество и бизнеса за привличане на алтернативни и допълнителни ресурси е от изключително значение.

НПД за УУЗ създава общата стратегическа рамка и посока на развитие и предлага реализация **на най-неотложните мерки и дейности**, които да дадат основа за интегриране и прилагане на дългосрочна политика в тази област. На НПД не бива да се гледа като на ограничителна стратегическа рамка, която създава практически възможности единствено на стеснен кръг от инициативи. Тази програма дава отправната точка за прилагане на единна политика за устойчивото управление на земите и по този начин предоставя потенциални възможности за всички заинтересовани страни и институции да разгърнат свои собствени инициативи и идеи.

Стратегическа цел: Ограничаване деградацията на земите и борба с опустиняването за запазване и развитие на капацитета на екосистемите, за постигане на чиста, безопасна и привлекателна околна среда, икономическа стабилност и подобро качество на живот.

Стратегически направления

Стратегическо направление I: Усъвършенстване на националното законодателство и политики за УУЗ и борба с опустиняването

С оглед на осигуряване на добри условия за действие на съществуващата правна рамка и политики за устойчиво управление на земите с тяхното ефективно бъдещо прилагане и цялостно усъвършенстване, трябва да обвържем основните цели на НПД с конкретни програми, които да осигуряват оперативната реализация на поставените стратегически цели.

Всяка от предложените програми съдържа интегриран пакет от мерки, чието осъществяване ще допринесе за по-ефективна действаща законова рамка,

осигуряване на синергия на отделните политики на всички управленски и административни нива и ще създаде по-добри условия за подобряването на институционалния капацитет, предлагайки работещи механизми за координация между институциите и организациите, имащи отношение към устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването. Друг важен елемент от предложените програми е очертаването на очакваните резултати и ефект от изпълнението им, както и възможностите за финансово обезпечаване на програмата.

Програми:

1.1 Програма “Подобряване и допълване на националната правна рамка за УУЗ и борба с опустиняването”

Обосновка

Националната законовата уредба, свързана с устойчивото управление на земите, е до голяма степен налице и българското законодателство предлага широк спектър от законови механизми за опазване и управление на земята и елементите на околната среда. Нужна е и ясна регламентирана взаимовръзка между целите и специфичните разпоредби на законите, касаещи устойчивото управление на земята, както и подобряване на правната рамка, която да регламентира различни аспекти, свързани с опазването на земеделските земи, опазването на екологично чистите земеделски земи, правата върху различните видове ресурси, управлението на напояването на земите. Особено важно е да се създадат и правно регламентирани условия за провеждане на превантивна дейност по отношение на земите, незасегнати от деградационни процеси и насърчаване на въвеждане на системи за ранно предупреждение, регулярен мониторинг и контрол на дейностите, свързани с управление и ползване на земните ресурси. Без прилагане на конкретни мерки за подобряване и обогатяване на правната рамка би могло да се стигне до разпокъсано и неефективно управление на земите, което в перспектива да доведе до влошаване на качеството на земните ресурси и цялостно нарушаване и влошаване на състоянието на околната среда.

Цел

Комплексно подобряване и допълване на националната законова рамка, касаеща устойчивото управление на земите и опазване на природните ресурси.

Мерки

1. Разработване на „Наредба за мониторинг на състоянието на почвите в България”.
2. Усъвършенстване на националното законодателство по отношение на управление на напояването и опазването на земите.
3. Разработване на система от икономически стимули за насърчаване на собственици и ползватели на земи за провеждане на дейности за устойчиво управление на земите.

Сред най-важните мерки, определящи по-нататъшната реализация и цялостно подобряване на правната рамка, свързана с опазването и устойчивото управление на земните ресурси, е приетият нов Закон за почвите.

Очаквани резултати

Обогатена и подобрена национална правна рамка, позволяваща преодоляване на съществуващите дефицити за дългосрочно устойчиво управление на земите и създадена по-благоприятна правна среда за далновидно и интегрирано прилагане на различни правни механизми, надграждащи усилията за опазване и ефективно управление на земните ресурси и околната среда.

Период на прилагане

2008 – 2009 г.

Отговорни институции

Министерството на околната среда и водите (МОСВ), Министерството на земеделието и храните (МЗХ), Държавна Агенция по горите (ДАГ), Министерството на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ) в партньорство с други ресорни министерства (МФ, МИЕ) и НМХ

Възможен източник на финансиране на дейностите

Държавен бюджет

Алтернативни финансови източници – донорски организации

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програма I.1: 27 000 лв.

I.2 Програма “Подобряване и интегриране на политики и стратегии с отношение към УУЗ и борба с опустиняването”

Обосновка

В страната е създадена общата стратегическа рамка, която регламентира опазването на околната среда и нейните елементи, предлага пакет от действия, чрез които да се обезпечи както постигането на целите и обезпечаване на голяма част от нужния финансов ресурс. Едва през последните години, след ратифицирането на КБООН през 2001 г., в страната започна да се наблюдава процес на прилагане на нейните принципи и изисквания. Всъщност това ще рече липса на стратегически и интегриран подход за устойчиво управление на земите и достатъчно опит и традиции в създаването и успешното осъществяване на интегрирани действия, чрез които не само да се опазва земния ресурс и околната среда като цяло, но и да се осигурява щадящо и обвързано с останалите стратегии и политики осъществяване на намеренията за опазване и устойчиво управление на земите.

Цел

Подобряване на съществуващите национални политики и стратегии, свързани пряко или непряко с устойчивото управление на земите и прилагане на интегриран подход при тяхното осъществяване.

Мерки

1. Интегриране и прилагане на принципи и подходи за УУЗ в действащи национални стратегии и политики.
2. Създаване на специализирани карти на земи във връзка с борбата с опустиняването.
3. Включване на основните препоръки по КБОООН като елемент на регионалните оперативни програми, областните стратегии и общинските планове за развитие 2007 – 2013 г.
4. Функциониране на Национален координационен съвет по изпълнение на КБОООН и осигуряване на взаимовръзка и интегрирано прилагане на всички действащи политики и стратегически документи, имащи отношение към устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването.

Очаквани резултати

Единно и интегрирано прилагане на политики и стратегии, свързани с устойчивото управление на земите, с повишена степен на съгласуваност и ефективност и добавяне на стойност към отделните политики и съобразяване с принципите, залегнали в КБОООН.

Период на прилагане

2008 – 2011 г.

Отговорни институции

МОСВ, МРРБ, общини

Възможен източник на финансиране на дейностите

Държавен бюджет

Алтернативни финансови източници – донорски организации.

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програма I.2 : 13 000 лв.

I.3 Програма “Укрепване на институционалния капацитет и изграждане на механизми за координация, комуникация и партньорство”

Обосновка

Успешното прилагане на политиките, касаещи УУЗ, до голяма степен се обуславя и зависи от адекватна на условията институционална координация, партньорство и навременна комуникация между страните в процеса. От особена важност е както хоризонталната координация при провеждане на единна политика за опазване и добро управление на земните ресурси, така и вертикалната координация по отношение на практическото прилагане на тази политика.

Информираността и съпричастността от страна на обществеността по темата за устойчивото управление и опазване на природните ресурси е също изключително

важен елемент, който за момента в страната ни се нуждае от подобряване и това налага осъществяването на дейности, които, редом с добрата междуинституционална координация, създават и условия за широко участие и активно включване на заинтересованите страни на местно и регионално ниво.

Цел

Подобряване на съществуващия институционален капацитет за формулиране и прилагане на политиките за УУЗ и създаване на механизми за насърчаване на междуинституционалната координация и прилагане на принципа на партньорство с участието на всички управленски нива и социално-икономическите партньори.

Мерки

1. Разработване на Комуникационна стратегия на НПД за УУЗ за популяризиране на целите и дейностите и насърчаване включването на заинтересовани страни на национално, регионално и местно ниво.
2. Създаване на междуведомствени работни групи, работещи съвместно за реализация на дейности изискващи обогатяване на съществуващата или създаване на нова правна уредба, касаеща УУЗ и борбата с опустиняването.

От особена важност е създаването на благоприятна и функционална среда за координация и комуникация между институциите и организациите, които прилагат политики, свързани пряко или непряко с устойчивото управление на земите.

Очаквани резултати

Подобрена координация и комуникация между институциите, провеждащи политика в областта на УУЗ и създадени работещи механизми за обмен на информация и широко популяризиране на местно и регионално ниво на принципите за опазване на околната среда и земните ресурси.

Период на прилагане

2008 – 2009 г.

Отговорна институция

МОСВ

Възможен източник на финансиране на дейностите

Държавен бюджет

Алтернативни финансови източници – донорски организации

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програма I.3 : 10 000 лв.

1.4 Програма “Разработване на национални и местни програми и участие в международните процеси по УУЗ и борба с опустиняването”

Обосновка

Програмата е нужна за цялостната реализация на НПД, тъй като чрез нея се насърчава международното сътрудничество и партньорство и координацията на регионално и международно равнище по въпросите, свързани с УУЗ. Немислимо е адекватното и ефективно изпълнение на НПД без участие на нашата страна в международните процеси и събития в областта на борбата с опустиняването и опазването на земните ресурси. В допълнение към това, в духа на КБОООН, е нужно да осигурим и възможност на науката да бъде в помощ на провеждане на ефективна национална политика за УУЗ.

Цел

Създаване на благоприятни условия за активно включване на страната ни в международните процеси, свързани с УУЗ и разширяване на възможностите за включване на науката при прилагането на ефективна политика за устойчиво управление на земите. Подобряване на регионалния инструментариум от стратегии, в контекста на принципите за УУЗ.

Мерки

1. Провеждане на специализирани практически обучения и учебни пътувания за представителите на областните и общинските администрации с цел представяне на добри и работещи регионални и местни планове за УУЗ.
2. Разработване на програми за обмяна на опит, добри практики и съвместни действия между България и други страни, прилагащи КБОООН и реализиращи свои НПД.
3. Участие в регионални и под-регионални програми за действие за УУЗ и борба с опустиняване в рамките на Анекс V към КБОООН.
4. Разработване на Национални доклади за напредъка на страната по прилагане на КБОООН.
5. Участие в международни форуми (конференции, кръгли маси, комитети, регионални работни срещи) на политическо и експертно ниво.
6. Създаване на Регионален учебен център за страните от Централна и Източна Европа, за подготовка на специалисти в областта на почвената защита, в контекста на изпълнение на КБОООН.

Сред най-важните дейности в рамките на тази програма, е запознаване с опита на други страни, започнали прилагането на своите НПД за УУЗ. Запознаване с техния опит и извличане на полезни уроци в началото на реализацията на НПД за България би бил от изключителна значимост.

Очаквани резултати

Активно включване и регулярно участие на страната ни в международните процеси и запознаване с новостите, тенденциите и добрите практики в областта на УУЗ. Осигуряване на възможност за обмяна на опит и разширяване на кръгозора на науката, работеща в подкрепа на ефективното прилагане на националните политики

за опазване на земните ресурси. Създаване на добре подготвени и информирани областни и местни администрации, които да прилагат успешно своите планове и стратегии, свързани с устойчивото управление и опазване на околната среда и нейните елементи.

Период на прилагане

2008 – 2009 г.

Отговорни институции

МОСВ

Възможен източник на финансиране на дейностите

Държавен бюджет

Средства от академичните среди и научните институти.

Алтернативни финансови източници – донорски организации, НПО, бизнес, др.

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програма I.4 : 180 000 лв.

Общата стойност на разходите за реализиране на мерките по направление I. “Усъвършенстване на националното законодателство и политики за УУЗ и борба с опустиняването” – 230 000 лв.

Стратегическо направление II: Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване

Програми:

II.1 Програма "Ограничаване на ерозионните процеси"

Обосновка

Почвената ерозия (водна, ветрова и иригационна) като площно разпространение е най-сериозния за страната деградационен процес, който засяга както земеделските, така и горските територии. Природните условия, начинът на стопанисване на земята (разпокъсана структура, неустойчиви земеделски практики) и неефективното прилагане на законодателството предпоставят висока степен на риск от проява на водна и ветрова ерозия на почвите и в бъдеще. Прогнозите за развитието на ерозионните процеси на базата на годишната ерозионност на валежите и ветровете, и начина на стопанисване на земята бележат тенденция към интензифициране.

Цел

Ограничаване на ерозионните процеси, които ще доведат до съхраняването на продуктивните, филтриращите, средообразуващите и буферните функции на почвата; ограничаване на изтощаването и замърсяването на водните ресурси (с наноси, биогенни и токсични елементи) и осигуряване по такъв начин на по-благоприятни условия за функционирането на естествените и изкуствени екосистеми и възстановяване и поддържане на биоразнообразието.

Мерки

Специализираната програма включва превантивни, смекчаващи и възстановителни мерки (в т.ч. **почвозащитни и оттокорегулиращи мерки**, съобразени със спецификата на почвено-климатичните и топографските условия), които трябва да се приложат върху площи, повлияни от минали и текущи ерозионни процеси.

1. Определяне на приоритетни райони за борба с ерозията.
2. Възстановяване, създаване на нови и поддържане на противоерозионната инженерно-техническа инфраструктурата в земеделските и горските територии, вкл. и за укрепване на хидрографската мрежа.
3. Изготвяне и приемане на Национална дългосрочна програма за ограничаване на ерозията в горския фонд.
4. Прилагане на агротехнически, хидротехнически и лесомелиоративни мерки за ограничаване на ерозията.
5. Създаване на нови и поддържане на съществуващите защитни горски пояси.
6. Прилагане на подходящи технологии, схеми и видове за залесяване на засегнати от ерозия земи.
7. Осигуряване производството на необходимото количество дървесни и храстови видове за противоерозионно залесяване в държавните горски разсадници.
8. Прилагане на щадящи почвите видове сечи, техники и технологии в горите.
9. Предприемане на необходимите мерки за опазване на горите от пожари и подобряване на санитарното състояние.
10. Провеждане на дейности, ограничаващи ерозията в речните тераси вследствие на добив на баластра.
11. Възстановяване и поддържане на полските синори и крайречните местообитания.
12. Усвояване на ерозираните и пустеещи земи за отглеждане на алтернативни култури – лекарствени, етерично-маслени, горски и за производство на алтернативни биогорива.
13. Устойчиво ползване на ливади и пасища чрез интродуциране на наши и чужди сухоустойчиви видове за удължаване на пасищния период, въвеждане на парцелна паша и др.

Очаквани резултати

Стабилизирано състояние на екосистемите и увеличени ползи и услуги от тях.

Съхранена и повишена продуктивност на почвите.

Намален твърд отток във водните обекти (реки, водохранилища, напоителни канали) и понижена степен на замърсяване на водите с биогенни елементи.

Възстановено биоразнообразие и ограничен риск от наводнения, свлачища, порои.

Подобрили визуални качества на ландшафтите.

Икономическа стабилност в областта на земеделието в дългосрочен план.

Стабилизирана трудовата заетост и подобрили условия на живот.

Смекчена бедност и повишено обществено съзнание за опазване на земните ресурси.

Период на прилагане:

2008 – 2013 г.

Отговорни институции: МЗХ, ДАГ

Възможен източник на финансиране: Държавен, НСПРСР; алтернативни финансови източници – донорски организации, бизнес, ГЕФ чрез Програмата за малките проекти.

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма II.1 : 783 000 лв.

II.2. Програма "Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси"

Обосновка

Глобалните изменения на климата създават трайни тенденции към засушаване, като прогнозите за България очертават редуциране на валежите през топлото полугодие и повишаване на температурата на въздуха и почвата, които водят до увеличаване на евапотранспирацията. Най-уязвими към тези промени ще бъдат почвите с ниска водозадържаща способност, сред които попадат и част от най-плодородните ни почви. Това налага необходимостта от напояване на културите с по-ниска сухоустойчивост – мярка, която ще доведе до устойчиви добиви като количество и качество на продукцията. Същевременно опазването на водите от изтощаване и замърсяване е както необходимост, така и присъща отговорност в рамките на устойчивото управление на земите.

Цел

Създаване на условия за **възстановяване на напояването** като абсолютно необходима предпоставка за устойчиво земеделие в България и за **опазването на водните ресурси**, които имат решаваща роля в борбата с опустиняването и за съхраняването на екосистемните функции на ландшафта и биоразнообразието.

Мерки

1. Възстановяване на изградените досега напоителни системи след преоценка на параметрите им по отношение на водообезпеченост, размер на напояваните площи, особености на съвременните поливни технологии и техника на напояване и изграждане на нови.

2. Разработване и прилагане на нови схеми за разпределение на водата в напоителните системи, на организация и управление на напояването съобразно променените условия на земеползване и ограничаване загубите на вода по водопреносната мрежа.
3. Разработване на системи за ранно прогнозиране на необходимостта от поливане и определяне оптималните параметри на поливния режим.
4. Прилагане на водоспестяващи, енергоспестяващи и съхраняващи функции на екосистемите, технологии и техники на напояване.
5. Повишаване ефективността на напояването чрез подходящи влагозадържащи технологии.
6. Стимулиране на ползвателите за организирано напояване чрез включването им в сдружения за напояване и подпомагане на тяхната дейност за ефективно използване на водата.
7. Субсидиране на дребномащабни напоителни системи.
8. Минимизиране замърсяването на водните ресурси от селскостопанските дейности чрез въвеждане и утвърждаване на Правилата за добра земеделска практика.
9. Оползотворяване на отпадъчни води (битови и от животновъдството) за производство на биомаса при минимизиране на риска за екосистемните функции на ландшафта.

Очаквани резултати

Повишено почвено плодородие.

Повишено количество и качество на продукцията.

Ограничена ветрова и иригационната ерозия.

Подобрен микроклимат.

Редуцирано замърсяване на повърхностните и подпочвени води.

Съхранено биоразнообразието (природни ресурси).

Период на прилагане

2008 – 2013 г.

Отговорни институции: МЗХ, Изпълнителна агенция по хидромелиорации , БАН, ССА.

Възможен източник на финансиране: Държавен бюджет, НСПРСР; алтернативни финансови източници – донорски организации, бизнес, ГЕФ чрез Програмата за малките грандове .

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма II.2 : 1 000 000 лв.

III.3. Програма "Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони"¹⁷

Обосновка

Наред със социално-икономическите причини за екстензивното развитие на необлагодетелстваните райони, съществен принос имат и редица особености по отношение на земните ресурси като: ниско естествено плодородие на почвите, недостатъчни като количество или неравномерно разпределени водни ресурси, специфични климатични условия, наличие на деградационни процеси. Същевременно обаче, има потенциални възможности за повишаване на продуктивността на земните ресурси и за по-ефективното им и разнообразно използване, които съобразени с принципите за опазването им, очертават добра перспектива за устойчиво развитие.

Цел

На базата на ограничаване на деградационните процеси, повишаване на продуктивността им и/или разкриване и прилагане на неизползвани досега възможности за използването на екосистемните им функции, да се ограничи обедняването на населението и миграционните процеси.

Мерки

1. Насърчаване разнообразяването на икономическите, земеделските и горскостопанските дейности в необлагодетелстваните райони.
2. Проучване на възможностите за отглеждане на нетрадиционни за района и страната култури (в т.ч. и алтернативни енергийни), разработване и пилотно внедряване на технологии за тяхното отглеждане.
3. Повишаване продуктивността на земите чрез подходящи технологии и техники.
4. Поддържане и повишаване продуктивността на пасищата, ливадите и мерите чрез подобряване на тревния състав, подобряване и коригиране на терена и влажностния режим (отводняване/напояване), подходящо торене, въвеждане на парцелна паша.
5. Прилагане на биологично земеделие, съчетано с мерки за УУЗ.
6. Възстановяване на ерозирани земи (виж Програмата за ограничаване на ерозионните процеси).

Очаквани резултати

Повишена продуктивност на земните ресурси.

¹⁷ Необлагодетелствани райони (Програма за развитие на селските райони за периода 2007-2013 г.) са планински райони с природни ограничения и други необлагодетелствани райони с ограничения различни от планинските (лошопочвени). Тези райони са определени с Наредба за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват, приета с ПМС № 30 от 15.02.2008 г., ДВ, бр. 20 от 26.02.2008 г.

Ограничени ерозионни процеси.

Стабилни функции на екосистемите.

Съхранено и увеличено биоразнообразие.

По-голямо разнообразие от суровини и продукти от екосистемите.

По-голямо разнообразие на пазара (в т.ч. и на хранителни и фармацевтични стоки).

Предпоставки за развитието на занаятите, туризма и др. дейности в селската икономика.

Подобри визуални качества на ландшафтите.

Стабилизирана трудовата заетост и подобри условия на живот.

Смекчена бедност.

Период на прилагане:

2008 – 2013 г.

Отговорни институции: МЗХ, ДАГ

Възможен източник на финансиране: Държавен, НСПРСР; алтернативни финансови източници – донорски организации, бизнес, ГЕФ чрез ПМП.

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма П.3 : 1 000 000 лв

П.4. Програма "Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса* от селското и горското стопанство"

Обосновка

Както за България, така и в световен мащаб отпадъчната биомаса е сред възобновяемите източници на енергия с най-голям потенциал поради високата си акумулираща способност. Включва отпадъци от земеделската, горската, дърводобивната, дървопреработвателната и хранително-вкусовата промишленост, от комуналните стопанства, от поддържането на околната среда. Получаването на огромни количества отпадъчна биомаса и нейното неконтролно изхвърляне води до сериозни екологични последици, а неоползотворяването ѝ - до ниски икономически показатели.

Цел

Съхраняване и оползотворяване на отпадъчната биомаса при различните производства.

* Терминът биомаса обединява всички органични вещества с растителен и животински произход

Мерки

1. Използване на биомасата като енергиен източник за производство на топлинна и електрическа енергия, производство на биогаз и биоетанол.
2. Насърчаване получаването на компости (фамилно/домашно компостиране и изграждане на компостни центрове).
3. Стимулиране производството и употребата на органични и органо-минерални торове и субстрати.
4. Разработване и изпълнение на проекти за оползотворяване на различните видове отпадъчна биомаса и изграждане на пилотни обекти.
5. Проектиране и изграждане на тороохранилища, отговарящи на изискванията за опазване на околната среда и запазване качествата на отпадъчните субстрати като органичен тор.

Очаквани резултати

Чиста и привлекателна околна среда.

Устойчиви възможности за регулиране на почвеното плодородие и повишаване на почвената продуктивност.

Подобри санитарно-хигиенните условия в стопанствата.

Социален, икономически и политически ефект.

Период на прилагане

2008 – 2013 г.

Отговорни институции: МЗХ, МОСВ, МИЕ, ССА, НПО

Възможен източник на финансиране: Държавен и общински бюджет, НСПРСР, ОП-ОС, ОП-РР; алтернативни финансови източници – донорски организации, НПО, бизнес, ГЕФ и др.

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма П.4 : 990 000 лв.

П.5. Програма "Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност"¹⁸

Обосновка

¹⁸ Земеделски земи с висока природна стойност: територии, заети от полу-естествени тревни съобщества, приютаващи видове и местообитания от национална, европейска и световна консервационна значимост и включващи планински пасища и ливади, крайречни влажни зони, крайбрежни дони с тревна растителност извън защитените територии.

Едни от най-ценните екосистеми в България са част от селскостопанските ландшафти – ливади и пасища, които съществуват в резултат на устойчиви земеделски практики (паша и/или сенокос), прилагани столетия наред. Пасищата и ливадите покриват около 30 % от земеделските земи в България според статистическите данни от 2004 г. Повечето от тревните екосистеми в страната са полуестествени. Те не само осигуряват ресурс за изхранването на домашните животни и редица екологични услуги, но и приютяват видове и местообитания от национална, европейска и световна конзервационна значимост.

Понастоящем с намаляването на животновъдството в България намаля и значимостта на тревните съобщества като хранителен ресурс за селскостопанските животни. Голяма част от ливадите се разорават и превръщат в обработваеми земи, а значителна част от пасищата са изоставени и обрастват с дървета и храсти. Заплахи за ливадите и пасищата в България са също прекомерната паша (свърхексплоатация), промяната в земеползването, ерозията и застрояването. Според Националната стратегия за опазване на биологичното разнообразие (1995 г.) тревните екосистеми и влажните зони са най-уязвимите и застрашени местообитания в страната.

Цел

Съхраняване на местообитания и видове от национална, европейска и световна конзервационна значимост.

Мерки

1. Разработване на съвременна класификация, паспортизация и инвентаризация на ливадите, пасищата и мерите в България. Създаване и поддържане на национална ГИС и база данни.
2. Инвентаризиране и картиране на тревните местообитания и земеделски земи с висока природна стойност (вкл. тревните местообитания, включени в приложение I от Директивата за хабитатите на ЕС (92/43 ЕС).
3. Възстановяване на открити тревни асоциации чрез реинтродуциране на типичното в тях растително разнообразие на дивата флора.
4. Създаване на демонстрационни ферми за устойчиво екологосъобразно земеделие и управление на ливадите, пасищата и мерите.
5. Идентифициране, разработка/производство и реализация (пазарна) на специфични продукти и услуги от земеделски системи с висока природна стойност.

Очаквани резултати

Възстановени и стабилизирани тревни екосистеми с висока природна стойност.

Съхранени местообитания за видове от висока конзервационна значимост (в т.ч. и птици).

Възстановено и обогатено биоразнообразие.

Обогатена и систематизирана информация за тревните екосистеми в земеделските земи с висока конзервационна стойност.

Ограничени ерозионни процеси и ограничен риск от наводнения, свлачища и порои.

Стабилизирани тревни екосистеми и увеличени ползи и услуги от тревните екосистеми.

Допълнителни доходи за земеделските стопани.

Съхранена местна култура и традиционни земеделски практики.

Период на прилагане

2008 – 2013 г.

Отговорни институции: МЗХ, МОСВ, БАН, ССА, Общините.

Възможен източник на финансиране: Държавен бюджет, ПУДООС, Държавен фонд “Земеделие”, НСПРСР; алтернативни финансови източници – донорски организации, НПО, ГЕФ чрез ПМП, Life+

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма II.5: 700 000 лв.

II.6. Програма “Прилагане на агролесовъдски системи като модели за устойчиво използване на земите”

Обосновка

Агролесовъдството е форма за многофункционално и екологосъобразно използване на природните ресурси, при която се ползват предимствата от биологичното взаимодействие, създаващо се при съвместно отглеждане на дървесна и/или храстова растителност със земеделски култури и/или домашни животни.

Агролесовъдството има изключително благоприятни условия за развитие у нас поради извършващата се социално-икономическа реформа и наличието на много собственици на земя, както в земеделския, така и в горския фонд. Предпоставка за прилагане на агролесовъдството е и наличието на 2,5 млн декара пустеещи земи в рамките на земеделския фонд, особено в предпланинските и планинските райони; необходимостта от увеличаване на лесистостта, която в отделни райони на страната е под критичния екологичен минимум; необходимостта от възстановяване и реконструкция на мрежата от ползащитни пояси в отделни райони на страната; наличието на големи площи от неустойчиви и ниско продуктивни гори, подлежащи на реконструкция, както и поетите международни ангажменти от страната по изпълнение на конвенциите за опазване на биологичното разнообразие, за борба с деградацията на земите и опустиняването и за предотвратяване на последствията от глобалното изменение на климата.

Цел

Създаване на възможности за развитие на агролесовъдството като форма за многофункционално и устойчиво стопанисване и управление на природните ресурси.

Мерки

1. Подпомагане и насърчаване прилагането на агролесовъдски технологии, според особеностите на съответния район, за увеличаване потенциалната продуктивност на екосистемите.
2. Прилагане на агролесовъдски системи за увеличаване разнообразието на местната икономика и намаляване на стопанския риск от чистото земеделско или горско производство в условията на остра пазарна конкуренция.
3. Прилагане на програми за залесяване с помощта на агролесовъдските системи и адаптиране на земеделието и горското стопанство към промените на климата.

Очаквани резултати

Разработени и създадени нови схеми от стопанско и биологично съвместими компоненти за прилагане в агролесовъдските дейности при земеползването.

Функциониращи алтернативни системи на земеползване в рискови райони на страната на базата на внедрени агролесовъдски техники и технологии и за повишаване естетическото състояние и биоразнообразието на местния ландшафт.

Развита разнообразна местна икономика и ограничен стопански риск в условията на остра пазарна конкуренция и осигуряване поминък за населението.

Приложени агролесовъдски системи за залесяване и за адаптиране на земеделието и горското стопанство към промените на климата.

Функционираща национална структура за изследвания, образование, консултантска и внедрителска дейност в областта на агролесовъдството и за неговото популяризиране.

Отговорни институции: МЗХ, ДАГ

Период на прилагане

2008 - 2013 г.

Възможни източници на финансиране

Държавен бюджет, Програмите на ЕС (НПРСР), Национален Доверителен ЕкоФонд (НДЕФ), Частни източници на финансиране за бизнес проекти; ФАР “Трансгранично сътрудничество”; включително и 7 Рамкова Програма; ГЕФ/ПМП.

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програма II.6: 310 000 лв.

II.7 Програма “Възстановяване и опазване на ландшафтното разнообразие в горските територии чрез прилагане на устойчиви практики

Обосновка

Настоящото ниво на консумация на суровините и услугите от горските екосистеми, характеризиращо се често с елементи на свръхексплоатация, е една от

най-често срещаните причини за деградацията на земните ресурси. Освен това ползването на пасищата и горите от групи хора с различни интереси поражда конфликти и безотговорност. От друга страна едностранчивите или откъслечни дейности в областта само на горския сектор не водят винаги до надеждни резултати, както по отношение на ландшафта, така и по отношение благосъстоянието на хората в тези предимно селски райони.

Цел

Възстановяването и опазването на горския ландшафт в обезлесени и деградирани горски райони на базата на комплекс от дейности, осигуряващи баланс между екологичните, социалните и икономическите ползи от горите и горските земи, а така също и на съседните на тях територии, в рамките на един по-широк модел за устойчиво управление на земите.

Мерки

1. Прилагане на ландшафтния подход и многофункционалното стопанисване на горите във връзка с опазване на ландшафтното разнообразие и устойчивото управление на горите.
2. Подпомагане развитието на горската инфраструктура чрез поддържане и строеж на горски пътища за използване на горските ресурси с цел максимално ограничаване на отрицателното им въздействие върху устойчивостта на земите.
3. Намаляване инерцията при експлоатацията на системите, свързана с прилаганите технологии, техническата осигуреност (машини, транспортни средства), организация на труда и производството, чрез диверсифицирана икономика и насърчаване на нови дейности в горските и селските райони.
4. Поддържане на разнообразие от горски съобщества върху малки площи с оглед на природосъобразно стопанисване и ползване на горските насаждения.
5. Възстановяване и поддържане на горската растителна покривка с оглед съхранение на ландшафтното разнообразие, запазване на рекреационните, ландшафтно-украшните и естетическите функции на горите.

Очаквани резултати

Разработени и внедрени нови схеми за прилагане на ландшафтния подход при възстановяване на нарушени горски територии чрез пилотни проекти.

Съвременни технологии и методи за природосъобразно използване на горските ресурси.

Съхранена устойчивост на екосистемите.

Възстановена и съхранена горско-растителна покривка като предпоставка за ограничаване деградацията на земите.

Възстановени оттокорегулиращи функции на ландшафта.

Съхранено и възстановено биологично разнообразие.

Укрепени и обогатени рекреационни и естетически функции на горите.

Период на прилагане

2008 - 2013 г.

Отговорни институции: ДАГ; МЗХ, общините, частни собственици.

Възможни източници на финансиране

Държавен и общински бюджет, Програмите на ЕС (НПРСР), Частни източници за финансиране на бизнес проекти; ФАР “Трансгранично сътрудничество”; Седма Рамкова Програма, Life +, ГЕФ/ПМП.

Общ индикативен финансов размер на средствата, нужни за реализация на програма П.7: 790 000 лв.

П.8. Програма "Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии"

Обосновка

Нарушените територии са най-критичните зони, що се отнася до засегнати от деградация земни ресурси. Рекултивационните технологии, прилагани в България в нарушените територии (някогашни в повечето случаи земеделски и по-рядко горски земи), научно обосновани и отговарящи на техническите изисквания като цяло, са довели до състояние на тези територии, което изисква както поддържането им, продължаващо прилагане и усъвършенстване съобразно европейските изисквания, така и търсене на нови начини за интегриране на рекултивирания ландшафт в съвременните стопански дейности. Темповете на рекултивация са незадоволителни. Барьерите се формират основно в резултат на недостиг на финансови средства. Възстановяването на нарушените територии е неоспорима необходимост поради продължаващо им и с значителен обхват силно негативно въздействие върху земните ресурси и екосистемите.

Цел

Минимализиране или елимиране на източниците на замърсяване и на вредното им въздействие върху състоянието на земните ресурси, както и ограничаване преноса на замърсители. Реализиране на надеждни съвременни практики, които осигуряват добри резултати относно визуалните качества на ландшафта и повече възможности за бъдещото използване на рекултивирания терени.

Мерки

1. Адаптиране и внедряване на нови технологии за техническата и биологичната рекултивация на нарушените терени.
2. Разработване на програми от мерки, свързани с обектите за добив на подземни богатства, и включването им в интегрираните планове за управление на води на басейново ниво.

3. Разработване и прилагане на технологии за ликвидиране или минимизиране на замърсяванията на водите до без рискови граници в районите за добив на ПБ.
4. Прилагане на екологосъобразни технологии за минимизиране, рециклиране или безопасно обезвреждане на отпадъци от промишлена дейност.
5. Мониторинг на хвостохранилища, обекти в ликвидация от уранодобив, рудодобив и въгледобив, на състоянието на рекултивиранияте обекти.
6. Поощряване на ефективното производство и ограничаване на разточителното потребление на суровини, материали и земни ресурси.

Очаквани резултати

Отстранено или ограничено замърсяване на земните ресурси в нарушените територии.

Намалявано или елиминирано въздействие на източниците на замърсяване върху земните ресурси.

Укрепени функции на земните ресурси.

Възстановено и обогатено биологичното разнообразие и понижен риск за човешкото здраве.

Икономичен и екологично чист цикъл на производство.

Възможности за производство на суровини, енергия.

Възстановени и адаптирани към разнообразни начини на използване ландшафти.

Период на прилагане:

2008 – 2013 г.

Отговорни институции: МОСВ, МИЕ, МРРБ, БАН, ССА, Университети.

Възможен източник на финансиране: Държавен бюджет, ОП-ОС, ОП-РР; алтернативни финансови източници – донорски организации, бизнес

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма П.8: 575 000 лв.

Общата стойност на разходите за реализиране на мерките по направление П. “Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване” – 6 148 000 лв.

Стратегическо направление III: Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Направлението **“Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването”** е развито в три програми, които обхващат основни мерки, необходими за образованието на всички нива - научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите и участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри практики в земеделското и горското стопанства на България. Осъществяването им ще допринесе за по-ефективно сътрудничество между научната и образователната общности.

Програми:

III.1. Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”

Обосновка

Природно-климатичните условия, разнообразната почвена покривка и традициите в земеделското производство са основа за очаквано стабилно развитие на земеделското и горско стопанство в България. Големият брой специализирани селскостопански училища, колежи и университети, които обучават студенти по специалности, които имат отношение към земеделието и горите, осигурява значителен брой образовани в тези области специалисти. Независимо, че в учебните програми на основните и средните училища са включени обучения по основни въпроси на жизнената среда, а в коледите и университетите с аграрна насоченост са широко застъпени учебни дисциплини по отделни клонове на земеделието и околната среда, в учебните планове и програми няма раздели за устойчиво управление на земите. Така образованието в България не формира в обучаващите се знания по опазването и устойчивото използване на земите от земеделския и горския фонд, по борбата с деградацията на почвите, по ефективното управление на поливните режими на културите и по задълженията и правата на ползвателите на земи, както и да придобият практически опит по прилагането на добри практики в земеделското и горското стопанства.

Цел

Обогатяване на съществуващите учебни програми на всички нива на образованието с раздели за формиране на нови знания по устойчиво управление на елементите на околната среда, включително по дейности за опазване на биоразнообразието, борбата с опустиняването и прогнозирането на промените в климата, с което да се подготвят специалисти по устойчиво управление на земите.

Мерки

1. Проучване на средата, възможностите и готовността за интегриране на принципите на УУЗ в учебните програми на специализираните професионални училища.
2. Обогатяване на учебните планове и разработване на магистърски и докторски програми по УУЗ в университетите.

3. Разработване на съвременни учебници и учебни помагала за професионалните средни училища, колежи и университети в съответствие с учебните програми за обучение по устойчиво управление на земите.
4. Разработване на специализирани програми за обучение по икономическо остойностяване на дейностите по устойчиво управление на земите и по борбата с опустиняването.
5. Подготовка на обучаващи и учители по образователни програми за земеделски производители и специалисти със средно и висше образование в областта на УУЗ.

Очаквани резултати

Създадени нови учебни програми и планове на средните селскостопански училища, колежи и университети, включващи раздели по УУЗ.

Издадени учебници, брошури, учебни помагала и семинарни материали по тематиката за УУЗ.

Наличие на специалисти със средно и висше образование, подготвени за активно участие в изпълнение на задачи по УУЗ.

Период на прилагане

2008 – 2011 г.

Отговорни институции

МЗХ, МОСВ, МОН, ССА, БАН, Университети/институти

Възможни източници на финансиране

Държавен бюджет, ОП- развитие на човешките ресурси, ПУДООС на МОСВ, Международни научни и образователни проекти на ЕК, ГЕФ/ПМП, Донорски организации,

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма Ш.1: 60 000 лв.

Ш.2. Програма “Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”.

Обосновка

Научноизследователската дейност в областта на земеделието и горите е с дългогодишни традиции и е съсредоточена в научните институти на Селскостопанската академия (21 института и 27 регионални центрове и станции по научно приложно обслужване), 2 земеделски колежа, 4 университета и 4 научни института на БАН. България разполага с над 1500 учени и с над 3000 висококвалифицирани специалисти, работещи и развиващи различни клонове на земеделското и горското стопанства. Недостатък на научната дейност е неумението бързо да се формират полезни за практиката научни резултати и да се внедряват в

практиката, както и да се участва активно в международни програми, финансирани от европейските фондове. Не са достатъчно научните програми, насочени пряко към практиката по УУЗ и към подготовката на материали за информационното осигуряване на мерките по тази дейност.

Цел

Разширяване и обогатяване на научната и приложна дейност за реализиране на мерките по УУЗ, както и предлагане на информационна система от приложни знания за практиката на земеделското и горското производства и за обучението на производителите.

Мерки:

1. Създаване и внедряване на интегрирана информационна система, включваща приложни знания и примери за добри земеделски практики за устойчиво управление на земите и в борбата с опустиняването в България.
2. Подготовка на информационни пакети от знания и научно-приложни програми за общините, НПО, областните администрации и научните среди по устойчиво управление на земите.
3. Провеждане на научни семинари, свързани с уедряване на земите в земеделската и горска поземлена собственост, с развитие и стабилизиране на производството в земеделските и горски стопанства.
4. Разработване и внедряване на програми за УУЗ в необлагодетелстваните райони въз основа на оценка и анализи на промени в околната среда и социално-икономическите условия в страната.
5. Разработване и внедряване на научно-приложни изследвания в областта на агролесовъдството за разработване на основните принципи при избора на биологични и стопански съвместими компоненти.
6. Разработване и внедряване на научно-приложни изследвания, използващи ландшафтния подход, за възстановяване на горски територии и за неговото популяризиране като нов вид система за УУЗ, доказала своята ефективност.
7. Създаване на система за оценка на агрохимичния статус на земите и препоръки за торене с цел опазване и подобряване на почвеното плодородие.
8. Създаване на стратегическо направление “Устойчиво управление на земите” към Фонд “Научни изследвания” на МОН.
9. Целенасочено използване на наличния научен капацитет от страна на държавната администрация при разработване на критерии и индикатори за оценка на устойчивостта на екосистемите за борбата с опустиняването.

Очаквани резултати

Изградена интегрирана информационна система “приложни знания и примери за добри земеделски практики за УУЗ”.

Създадена асоциация между основни научни институти, университети и агенции в областта на устойчивото управление на земите.

Създадено стратегическо направление “Устойчиво управление на земите” за финансиране на проекти към Националния съвет “Научни изследвания” на МОН.

Период на прилагане

2008 – 2011 г.

Отговорни институции

МЗХ, ДАГ, МОСВ, МОН, ССА, БАН, Университетите с насоченост към УУЗ.

Възможни източници на финансиране

Държавен бюджет, ОП- развитие на човешките ресурси, ПУДООС на МОСВ, Международни проекти от 7-ма рамкова програма на ЕК, Life+, Донорски организации

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма III.2: 200 000 лв.

III.3. Програма “ Участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри практики за устойчиво управление на земите”.

Обосновка

Активното участие на българската научна общност в международните организации по опазване на околната среда осигури непрекъснат поток от научни резултати и знания за постиженията в областта на земеделието и горите, и тенденциите в развитието на практиките по УУЗ. Спънка за активни научни контакти с цел обмен на знания са ограничените езикови познания и финансови средства, с които разполагат научните институти и университетите. Необходими са бързи мерки за засилване на тези контакти чрез Интернет, участие в целеви семинари и други съвместни дейности с учени, земеделски производители и производители от европейските страни.

Цел

Разширяване и обогатяване на сътрудничеството между научни колективи от България и Европейските страни в областта на земеделието, включително създаване на съвместни колективи за прилагане на ноу-хау, както и участие в европейска система за мониторинг на почвите.

Мерки

1. Обучение на учени и специалисти по устойчиво управление на земите от БАН и в 6-те агро-технологични паркове на ССА с участие на международни консултанти.
2. Участие на български екипи в дейността на Европейското почвено бюро и други международни организации/структури, работещи по проблемите на УУЗ.
3. Участие на представители на академичните среди и специалисти в областта на УУЗ в международни форуми и събития, насърчаване и укрепване на

международните връзки и включването им в транснационална мрежа от експерти, работещи в областта на УУЗ.

4. Провеждане на международни учебни пътувания за специалисти от държавната администрация, научните среди, бизнеса и нестопанския сектор, с цел обмяна на опит и запознаване с успешни практики, осъществени от страните в процеса на реализация на техните НПД за УУЗ.

Очаквани резултати

Създадени Центрове за обучение по устойчиво управление на земите в партньорство с европейски центрове за консултации и обучение.

Повишение на квалификацията на млади учени и специалисти в системата на обучение на Европейското почвено бюро, включваща Лятно почвено училище, програми за краткосрочни и дългосрочни специализации и семинари по УУЗ.

Създаден Център за международно обучение по УУЗ и борбата с опустиняването.

Създадена дигитализирана карта на почвените ресурси на България в мащаб 1:250 000 като елемент на европейската почвена карта в същия мащаб, организирана от Европейското почвено бюро.

Период на прилагане

2008 – 2011 г.

Отговорни институции

МЗХ, МОСВ, ССА, БАН.

Възможни източници на финансиране

Държавен бюджет, ОП- развитие на човешките ресурси ПУДООС на МОСВ,

Научните програми на ЕК, Програми на Европейското почвено училище, БАН

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма Ш.3: 76 000 лв.

Общата стойност на разходите за реализиране на мерките по направление Ш. “Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването” – 336 000 лв.

Стратегическо направление IV: Интегриране и прилагане на политики за УУЗ на местно ниво

Програми:

IV.1. Програма “Преразглеждане и включване на мерки за УУЗ в общинските планове за развитие и програми”

Обосновка

Общинският план за развитие (ОПР) е основен програмен документ на местното самоуправление. Той обосновава необходимостта от провеждане на конкретни дейности, чието финансиране се осигурява от общинския бюджет, или чрез външни донори. Неговото привързване към съответната територия се осъществява чрез Общия устройствен план на общината и специализираните устройствени планове. Макар и някои въпроси на развитието на селското и горското стопанство да са част от анализа и дейностите в общинските планове за развитие, устойчивото управление на земите не е добре застъпено в тях.

Цел

Въвеждане на подхода за устойчиво управление на земите в програмните документи на ниво община.

Мерки

1. Информационна кампания за общините за запознаването им с УУЗ и ползите от прилагането му на практика. Провеждане на обучение на експерти от общините за запознаване с УУЗ.
2. Инвентаризиране и анализ на състоянието на земните ресурси общинска собственост и актуализиране на стратегическите документи на местно ниво – ОПР и общински програми за опазване на околната среда.
3. Разработване на общи устройствени планове на общините (по ЗУТ) и специализирани устройствени планове за земеделските територии (при необходимост). Съвместяване на съществуващата ГИС информация за всички видове територии в общината.

Очаквани резултати

Всички общини са информирани и обучени за УУЗ и са въвели УУЗ в ОПР до края на 2009 г. Възложени и разработени са устройствени планове на общините (общи и специализирани) до края на 2012 г.

Период на прилагане

2008 - 2013 г.

Отговорни институции

За информирането и обучението – МОСВ, МЗХ, ИПА, Общини.

За актуализиране на ОПР и възлагането на разработване на устройствени планове – общините.

Възможни източници на финансиране

Държавен и общински бюджет; НППРС, ОП-ОС, ОП-РР, външни донори

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма IV.1: 390 000 лв.

IV.2. Програма “Стопанисване и ползване на земните ресурси общинска собственост в съответствие с принципите на УУЗ”

Обосновка

Общините притежават земеделски земи, земи в горския фонд, водни ресурси, които се стопанисват и ползват в повечето случаи “на парче” и неефективно. Общинският остатъчен фонд е разпокъсан и се отдава под наем и аренда за срок не повече от три, съответно 4 години, което пречи на прилагането на УУЗ.

Цел

Рационално и щадящо околната среда ползване на земните ресурси, осигуряващо стабилни доходи на местното население.

Мерки

1. Въвеждане на дългосрочна аренда за стопанисване и ползване на общински земи и подпомагане на реализацията на произвежданата продукция.
2. Предоставяне на безвъзмездно право на ползване на лица възстановили или подобрили със собствени средства общински слабопродуктивни земеделски земи.
3. Насърчаване инвестициите в устойчиви практики, вкл. култивирането на лечебни растения и алтернативни култури, на слабопродуктивни общински земи.
4. Поддържане на общинските мери и пасища.
5. Залесяване на негодни за земеделско ползване земи.
6. Изграждане на локални съоръжения за компостиране на отпадъците от растителен и животински произход и ползване на компоста за подобряване плодородието на земите.
7. Подобряване на общинската пътна мрежа.
8. Реализиране на дейности за предотвратяване на вредното въздействие на водите върху териториите (укрепване на стени на микроязовири общинска собственост, защитни диги и съоръженията за речните легла в границите на населените места).

Очаквани резултати:

Всички общински земи се използват в съответствие с принципите на УУЗ.

Период на прилагане:

2008 – 2013 г.

Отговорни институции:

Общините, МЗХ.

Източник на финансиране:

Общински бюджет, НСПРСР, ОП-ОС, ОП-РР

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма IV.2: 930 000 лв.

IV.3. Програма “Засилване ролята на общинските администрации за трансфер на политики, възможности и добри практики за УУЗ”

Обосновка

Органите на местно самоуправление са най-близо до хората, познават техните проблеми и нужди. Ползвателите на земеделски земи искат да постигнат максимална икономическа стабилност и ефективност от производството, но това не трябва да влияе негативно върху околната среда. Те не са добре информирани за съвременни практики за УУЗ, за възможностите да кандидатстват за финансиране на своите идеи.

Цел

Повишаване знанията и информираността на ползвателите на земеделски земи за УУЗ.

Мерки:

1. Обучение и разпространение на информация на общинско ниво за възможности за финансиране на дейности по УУЗ от национални и международни източници.
2. Съдействие при предоставяне на съвети и консултации за развитие на традиционно, алтернативно и биологично земеделие, включително и за кредитиране и субсидиране на земеделското производство.
3. Организиране на дейности за информиране на собственици и ползватели на замърсени земи за наложените ограничения в ползването им; контрол по спазването на тези ограничения.

Очаквани резултати

Ползвателите на земеделски земи са информирани, използват достъпните финансови ресурси и прилагат съвременни практики за УУЗ.

Период на прилагане:

2008 – 2011 г.

Отговорни институции:

Общините, МОСВ, МЗХ

Източник на финансиране:

Държавен и общински бюджет, НСПРСР.

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма IV.3: 70 000 лв.

Общата стойност на разходите за реализиране на мерките по направление IV “Интегриране и прилагане на политики за УУЗ на местно ниво” – 1 390 000 лв.

Стратегическо направление V: Усъвършенстване на информационния обмен и участие на обществеността в процесите на вземане на решения за УУЗ и борба с опустиняването

Важен елемент от изпълнението на НПД е включването на обществеността в процеса на вземане на решения, повишаването на информираността и ролята на НПО по отношение на УУЗ.

Основната част от предлаганите програми в това стратегическо направление е насочена към повишаване на капацитета на заинтересованите страни, информационното обезпечаване за УУЗ, изграждането на мрежа на селските райони и включването в нея на въпросите по УУЗ, въвличането на широката общественост в публичните кампании и др.

Предвидените индикатори за успех ще спомогнат за проследяване на напредъка, качеството за реализация и финансовото обезпечаване на дейностите по време на изпълнението на предлаганите програми.

Програми:

V.1. Програма “Информационно осигуряване за УУЗ на национално и местно ниво”

Обосновка

В България след приемането на Закона за достъп до обществената информация все повече нараства интересът към специализирана информация, насочена към по-широк кръг от обществеността. С навлизането на новите информационни технологии се откриват изключителни възможности за предоставяне на информация в областта на устойчивото управление на земите. Разбира се, нараства все повече и нуждата от специализирана информация, която да ползва земеделските производители, собствениците на земи, включително и относно различни дейности, насочени към развитие на селските райони.

Цел

Постигане на добро информационно осигуряване за подпомагане процеса на вземане на решения на национално и местно ниво по УУЗ.

Мерки

1. Създаване на информационна платформа (Интернет базирана), която да представя наличните и имащи отношение към УУЗ национални стратегии, както и база данни с богата информация, новини и събития, институции и осигурява информираност по темата на по-широк кръг заинтересовани лица.
2. Създаване на информационни центрове за обучение и повишаване информираността на собствениците на земи, специалистите и на обществеността в областта на УУЗ.
3. Привличане на средства за масова информация за популяризиране процесите на УУЗ.
4. Изпълнение на дейности по Комуникационната стратегия по НПД.

Очаквани резултати

Създадена информационна платформа за устойчиво управление на земите.

Създаден ресурсен център за обучение, квалификация на собственици на земи и специалисти в областта на УУЗ.

Рубрики в медиите насочени към повишаване на информираността на населението за УУЗ.

Период на прилагане

2008 – 2013 г.

Отговорни институции:

МЗХ, МОСВ, общините, НПО

Източник на финансиране

Държавен бюджет, външни донори, частен бизнес

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма V.1: 284 000 лева.

V.2. Програма “Изграждане на мрежи на НПО в подкрепа на УУЗ”

Обосновка

Според новия Регламент за развитие на селските райони на ЕС¹⁹, на базата на който България разработи своя Национален стратегически план за развитие на селските райони 2007 - 2013, страната ни трябва да създаде Национална мрежа за развитие на селските райони, която да обединява всички организации и административни органи, работещи в областта на устойчивото развитие на селските райони. Всяка Национална мрежа следва да функционира и съгласно принципите, залегнали в рамките на Европейската селскостопанска конвенция, според която акцент се поставя върху хоризонталното и вертикалното партньорство между националните и местните власти, и върху местното партньорство между публичния, частния и гражданския сектор, опирайки се на опита на инициативата ЛИДЕР на ЕС.

В този смисъл Националната мрежа за развитие на селските райони ще създаде условия за вземане на решения, подкрепени от подходящи проучвателни дейности и компетентна мрежа в и между селските райони в България; ще насърчи инициативите “отдолу-нагоре” и координирани действия на заинтересованите страни в защита на техните общи интереси на базата на достъп до информация, знания и технологии в областта на земеделието, устойчивото управление на земите и развитието на селските райони.

Цел

¹⁹ Предложение за Решение на Съвета за подкрепа на селското развитие от Европейския селскостопански фонд за развитие на селските райони. 2007-2013.

Създаване на нови възможности и работа в мрежа за обмен на информация, добри практики и знания за УУЗ.

Мерки:

1. Национално проучване на нагласата и готовността на НПО за работа по УУЗ.
2. Създаване на информационна платформа (Интернет базирана) на НПО, работещи по УУЗ.
3. Включване на дейности по УУЗ в приоритетите на Националната мрежа на селските райони.
4. Подкрепа на малки НПО, работещи в селските райони, за обединяване и за работа по УУЗ в рамките на инициативата “ЛИДЕР”.
5. Участие в международни мрежи, имащи отношение към УУЗ.

Очаквани резултати

Национална мрежа с включени дейности по УУЗ за развитие на селските райони.

Нарастване на броя на добрите практики в областта на УУЗ, споделени с участниците в Мрежата.

Период на прилагане

2008 – 2013 г.

Отговорни институции:

МЗХ, МОСВ, НПО

Възможни източници на финансиране

Държавен бюджет, НСПРСР, външни донори, частен бизнес,

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма V.2: 265 000 лв.

V.3. Програма “Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”

Обосновка

Провеждането на публични кампании е една от естествените дейности, които се изпълняват от НПО. Гражданското общество е медиатор между политиките на институциите и разбирането на обикновения гражданин. Дали посланията достигат до хората, към които са отправени, е един важен въпрос, за който работят НПО. В селските райони достъпът до информация е по-ограничен, населението там е застаряващо, достъпът до Интернет е ограничен или изобщо не се ползва. Затова за НПО е от особена важност изборът на средствата, чрез които се поднася информацията на ползвателите ѝ. От друга страна държавата би могла да делегира повече правомощия на НПО и да отдели финансови ресурси за подпомагане на дейности, свързани с информираността на населението по въпросите на УУЗ.

Цел

Организиране и провеждане на специализирани кампании, специално насочени към опазването и устойчивото управление на земите. Създаване на послания, насочени към конкретни целеви групи с цел повишаване на обществената информираност.

Мерки

1. Провеждане на информационни кампании за въвеждане на добрите земеделски практики.
2. Организиране на публични кампании за подкрепа и въвеждане на биологичното земеделие.
3. Провеждане на публични кампании за честване на значими международни дати, свързани с КБОООН.
4. Популяризиране на резултати и добри практики в страната по изпълнение на НПД.

Очаквани резултати

Реализирани кампании за въвеждането на биологичното земеделие, добрите селскостопански практики.

Информационни брошури, диплянки разработени и разпространени.

Повече хора се включват в честванията на различни национални и международни дати свързани с опазването на околната среда, КБОООН и др.

Период на прилагане

2008 – 2013 г.

Отговорни институции

МОСВ, МЗХ, НПО.

Източник на финансиране

Държавен бюджет, частен бизнес, външни донори.

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма V.3: 115 000 лева.

V. 4. Програма “Укрепване на капацитета на НПО по прилагане на политиките за УУЗ”

Обосновка

Сред НПО, работещи в селските райони, липсва интерес, финансов ресурс и капацитет за работа по проблемите на УУЗ. Въпреки натрупания през последните години опит по управление на проекти, все още не е достатъчен този, за управление на проекти, финансирани от ЕС. Все още не е достатъчно осъзната и важната роля,

която играят и ще играят НПО по въпросите за борбата с опустиняването, почвеното засушаване, деградацията на почвите и управлението на водите.

Цел

Интегриране на темите, свързани с УУЗ в рамките на обученията за развитие на селските райони, насочено към изграждане на капацитет сред НПО и техните социално-икономически партньори на местно ниво за участие в НПД.

Мерки

1. Проучване на възможности и осигуряване на средства за привличане на експерти за подкрепа дейностите на НПО, работещи в селските райони.
2. Провеждане на семинари, обучения, кръгли маси за повишаване на осведомеността по УУЗ сред НПО и местните общности.
3. Изпълнение на пилотни проекти за прилагане на добри практики по УУЗ.

Очаквани резултати:

Повишен капацитет на НПО и техните социално-икономически партньори във всички райони за планиране в страната.

Период на прилагане:

2008 – 2013 г.

Отговорни институции:

НПО, МОСВ, МЗХ, БАН, научни центрове.

Възможни източници на финансиране:

Държавен бюджет, НПО

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма V.4: 315 000 лева.

V.5. Програма “Насърчаване на публично частни партньорства за прилагане на мерките за УУЗ”

Обосновка

Обикновено публично-частното партньорство се характеризира като партньорство между публичния и частния сектор за целите на реализирането на проект или услуга, които традиционно се предоставят от публичния сектор. Чрез това партньорство, силните страни на всеки от двата сектора (публичен и частен) взаимно се допълват при предоставяне на услуга или осигуряване общественото ползване на даден обект в полза на определена общност. Публично-частното партньорство (ПЧП) се характеризира с определени предимства, както за публичния, така и за частния сектор, при изпълнението на определената задача – предмет на партньорството. Като се позволява на всеки сектор да прави онова, в което е силен, се предоставят за обществото услуги и инфраструктура по най-ефикасния икономически начин.

Цел

Прилагане на Публично-частното партньорство за повишаване на капацитета на всички заинтересовани страни по УУЗ.

Мерки

1. Анализ на нуждите от обучение за ПЧП, ориентирано към местните общности и частните партньори, разработване на модули за обучение по различни теми, свързани с дейности по осъществяване на ПЧП, реализиране на обучения и др.
2. Включване на въпроси и дейности, свързани с УУЗ в работата на съществуващите бизнес центрове, за да функционират като информационни центрове за потенциални инвеститори.
3. Подкрепа за подготовка и разработване на бизнес услуги, свързани с УУЗ.
4. Предоставяне на експертна и техническа помощ за потенциални публично-частни партньорства и реализиране на пилотни проекти в областта на УУЗ.

Очаквани резултати

Проведени обучения по ПЧП в областта на УУЗ.

Бизнес центрове, предлагащи услуги в областта на УУЗ.

Период на прилагане

2008 – 2013 г.

Отговорни институции

Частен бизнес, НПО, общини, МОСВ, МЗХ.

Източник на финансиране

Държавен и общински бюджет, частен бизнес, НСПРСР

Общ индикативен финансов размер на средствата, необходими за реализиране на програма V.5: 205 000 лв.

Общата стойност на разходите за реализиране на мерките по направление V “Усъвършенстване на информационния обмен и привличане на обществеността в процесите на вземане на решения за УУЗ” – 1 184 000 лв.

Част IV. Ресурси, икономически механизми и схеми за подкрепа изпълнението на НПД за УУЗ и борба с опустиняването

Общият индикативен финансов ресурс, необходим за реализация на НПД за УУЗ и борба с опустиняването, възлиза на **9 288 000 лв**²⁰

4.1. Ресурси за осъществяване на НПД за УУЗ

Националната програма за действие 2008 – 2013 г. като годишен обхват се обвързва с цикъла на програмиране на ЕС, което създава добри предпоставки за цялостната координация във времето на НПД и останалите национални стратегически документи на България, изготвени за същия времеви хоризонт. Друг положителен ефект е пряката възможност за ползване на средствата, които страната ни ще получава по линия на Структурните фондове за реализация на НПД.

Дейностите и мерките, чрез които могат да се постигнат целите и задачите на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването, имат връзка с вече действащи или предстоящи стратегии, програми, проекти и др. Едни от тях са директно насочени към търсенето на подходи и механизми, а други - индиректно допринасят за това, поради което всички те могат да се разглеждат като възможности, механизми и финансови ресурси за реализацията на НПД за УУЗ.

Финансирането на значителния брой от стратегическите документи ще бъде задача на държавата. Съответните държавни органи – Министерството на земеделието и храните, Министерството на околната среда и водите, Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Министерството на финансите ще трябва да допринесат за тяхното осъществяване, освен чрез наличния финансов ресурс по линия на Европейския съюз, и чрез субсидиите, предвидени в държавния бюджет.

Сериозен акцент пада върху ролята на областните администрации и общините за осъществяване на НПД за УУЗ. Право и отговорност на местното самоуправление е да осъществява децентрализация при вземането на решения по изпълнение на НПД съобразно локалните приоритети. Непосредствена цел е и въвличането на безработните в участие по реализиране на мерките за УУЗ и БО. Конкретните размери на държавното финансиране ще подлежат на ежегодно съгласуване в рамките на бюджетната процедура и ще се определят съобразно възможностите на бюджета за съответната година.

Друг важен елемент за осигуряване на нужния финансов ресурс за реализация на дейностите в рамките на НПД за УУЗ, е възможността НПО да мобилизират допълнителни средства за осъществяване на отделни дейности и мерки от НПД. Това може да се реализира при условие, че са налице добри механизми от страна на държавните органи, които да мотивират и насърчават участието на третия сектор в дейности, свързани с УУЗ, информирание на широката общественост и популяризиране на целите и задачите на НПД за УУЗ.

²⁰ Първоначално, при разработването през март 2006 г. беше остойностена в размер на 13 492 000 лв., но тъй като се забави приемането ѝ, при актуализацията през ноември 2007 редица дейности бяха изключени тъй като бяха вече изпълнени!

Наред с необходимия финансов ресурс за осъществяване на дейностите в НПД, изключително важно е наличието на техническа обезпеченост и технологично осигуряване, актуални и надеждни бази данни, съвременни подходи и системи за наблюдение, ранно предупреждение и оценка на наличните природни ресурси, създадени на базата на научно-приложен принцип както и човешки ресурси, които да работят по изграждане на публично и индивидуално съзнание за опазване на земните ресурси и за участие във вземането на решения.

Сред важните налични ресурси, които стоят в основата на успешното провеждане на политики, свързани с УУЗ, са човешките ресурси в страната. Те играят съществена роля и допринасят за изграждане на публичното и индивидуалното съзнание за опазване на земните ресурси и далновидното формиране и ефективното прилагане на политиките за съхранение на природната среда.

България разполага и със значителен потенциал с дългогодишен опит и капацитет по отношение на науката. Това условие несъмнено е добра предпоставка за успешно и адекватно формулиране на политики и прилагане на работещи методологии за устойчиво управление на земята. За укрепването на НПД е особено важно разработването на инструменти и подходи, които ще улеснят неговата интеграция към националните инициативи в други сектори на обществено-икономическия живот. Необходимо е и създаване на връзки със съществуващи аналогични рамки за реализация на идеите за УУЗ и БО в съседни страни с близки проблеми. В този аспект ролята на научната общност също е решаваща.

Хоризонтален принцип и основен ресурс, чрез който могат да се мобилизират много потенциални възможности, да се надградят съществуващи постижения и да се активират ефективни взаимодействия, е партньорството – между институциите, публично-частно, междурегионално и междуобщинско, както и разгръщане на международно сътрудничество.

4.2. Икономически механизми за стимулиране устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването.

Устойчивото използване на земите може да бъде управлявано чрез различни схеми и мерки. Акцентът, обаче, следва да пада на стимулите и по-малко върху административните мерки, ограниченията и санкциите, защото те са с много по-ниска ефективност, в сравнение със стимулите. Мерките, налагащи ограничения на производителите, трябва да бъдат компенсирани от държавата. Нещо повече – понякога и стимулите не са достатъчно атрактивни, тъй като в пазарната икономика основен движещ мотив е размерът на печалбата. Даже когато ги има, съществува алтернативата да се избере такъв начин и вид на вложението, който ще донесе най-бърза възвращаемост и висока доходност на капитала. Мерките в борбата с опустиняването са дейност с ниска финансова доходност, но с огромно значение за обществото, поради което те се нуждаят от адекватна държавна политика и подкрепа.

Прилагане на преференции чрез диференцирано данъчно облагане за фирмите, влагащи инвестиции в дейности за борбата с опустиняването или приели условията устойчиво да използват земните ресурси (заради загубите или пропуснатите ползи от ограниченията), както и на ефективни санкции за нарушителите, е възможност, която следва да се развие. Дейностите, свързани с УУЗ, да се стимулират чрез освобождаването от такси, преотстъпване на права за ползване. Някои стимули и

облекчения, валидни за държавни предприятия, следва да се отнесат и към частния бизнес.

За да се стимулира по-широкото участие в НПД за УУЗ, е целесъобразно да се създадат условия и механизми за по-лесен и изгоден достъп на бенефициентите до финансов ресурс, поради по-ниската доходност и по-бавната възвращаемост на капитала: преференциален режим за получаване на кредит; безлихвени или по-ниско лихвени заеми; по-дълъг гратисен период, държавна субсидия за част от лихвата и др.

Схемата за финансов лизинг предоставя на микро- или малки предприятия достъп до иначе недостъпни финансови ресурси, което им дава възможност да повишат своя финансов рейтинг пред банките. Съпътстващите елементи на схемата за бизнес обучение и консултантски услуги увеличава предприемаческия потенциал на собствениците, посредством професионално обучение по маркетинг, финанси и бизнес планиране. Предлагащите бизнес консултации подпомагат процеса на разработване на бизнес-планове за финансиране.

Важно е заинтересованите страни да съдействат за облекчен достъп до малки и средни кредитни линии и да поддържат партньорски отношения или договорености с частния сектор, за да се увеличи обемът на инвестициите и се стимулират действията по изпълнение на Конвенцията на местно равнище.

Събраните средства, по силата на природоохранителни закони и нормативни документи, следва да се изразходват за подпомагане на бизнеса и местната власт при извършване на дейности от НПД за УУЗ. Могат да се мобилизират средства чрез екотуризъм, благоприятни търговски режими или се използват процесите на участие с привличане на НПО, местни организирани групи, частни структури чрез различни инициативи.

4.3. Политики, схеми и източници за финансиране на устойчивото управление на земите.

4.3.1. Финансови възможности по линия на Структурните фондове на ЕС

ЕС предоставя възможности за финансиране опазването на околната среда чрез следните фондове:

- Европейски земеделски фонд за развитието на селските райони;
- Европейски фонд за рибарство;
- Кохезионен фонд;
- Финансови инструменти за околната среда плюс;
- Европейски фонд за регионално развитие.

Всички те в различна степен имат директна или индиректна насоченост, интегрирана в отделните сектори или области за опазването на околната среда. Двата основни фонда, подпомагачи предимно или само опазването на околната среда, са Финансовите инструменти за околната среда плюс и Кохезионният фонд, а в отраслов аспект с най-голяма значимост за аграрния, горския и рибния сектори, са

Европейският земеделски фонд за развитието на селските райони и Европейският фонд за рибарство.

На практика финансирането по Структурните фондове и Кохезионния фонд към България ще се осъществи посредством оперативните програми и националните стратегически планове. Тези от тях, които са пряко или непряко свързани с проблемите на устойчивото управление на земите, са: Националният стратегически план за развитие на селските райони (съфинансиран от Европейския земеделски фонд за развитието на селските райони), Оперативна програма „Околна среда” (съфинансирана от Кохезионния фонд и Европейския фонд за регионално развитие) и Оперативна програма „Регионално развитие” (финансирана от Европейския фонд за регионално развитие). Следователно сред основните финансови ресурси, от които може да се осигури до известна степен реализацията на НПД, са средствата от финансовите инструменти на ЕС, основно чрез тези стратегически и оперативни документи.

По *Оперативна програма “Околна среда”* 2007 – 2013 г. се предвижда да бъдат усвоени приблизително 1 млрд. 800 млн. евро, които ще се използват за подобряване, запазване и възстановяване на естествената околна среда и развитие на екологичната инфраструктура. От специфичните цели на програмата, опазване и подобряване състоянието на водите, както и подобряване управлението на отпадъците и защита на почвите, ще имат особено значение за изпълнение на предвидените в НПД дейности и мерки за УУЗ и борба с опустиняването.

Оперативна програма *„Регионално развитие”* 2007 - 2013 г. предвижда около 238 млн. евро за подобряване на физическата среда и превенцията на риска в градските агломерационни ареали и около 24 млн. евро за проекти насочени към превенция на наводнения и свлачища на територията на 178 малки общини.

Одобрената финансова рамка за страната от ЕС за периода 2007 – 2009 г. е в размер на 4 493 млн. евро, от които за структурни дейности ще бъдат предназначени около 2,3 млрд. евро. От тях около 700 млн. евро ще бъдат насочени към дейности, свързани с околната среда и приблизително още толкова ще бъдат осигурени чрез национално съ-финансиране.

Седма рамкова програма на Европейския съюз

Програмата ще се осъществява в рамките на периода 2006 – 2013 г. и нейният бюджет възлиза на 73.2 млн. евро, с 4 основни програми. Акцентът в програмите се поставя върху изследователските теми за сметка на инструментите; съвместните технологични инициативи; създаване на региони със знания, стремеж за засилване на частните инвестиции.

Към Програма *“Сътрудничество”* са одобрени 9 теми, 3 от които имат пряка връзка с УУЗ: 2) „Храна, селско стопанство и биотехнологии”; 5) „Енергия” и 6) „Околна среда”.

Програма „Храна, селско стопанство и биотехнологии” работи за устойчиво производство и управление на био-ресурсите (земя, гора, вода); храни, здраве и качество; Наука и био-технологии за устойчиви не- хранителни продукти и процеси.

Програма „Енергия” – дейности в областта на водородни и горивни клетки, енергия от възобновяеми източници, производство на възобновяеми горива,

възобновяеми източници за отопление и охлаждане, технологии за съхранение на CO₂, технологии за добив на въглища, енергийна ефективност, енергийни политики.

Програма „Околна среда” – фокусира действията си върху предотвратяване на промяна на климата, замърсяване и риск; устойчиво управление на ресурсите; еко-технологии; инструменти за наблюдение и анализ на земята. Програмата подпомага следните дейности: изследователско сътрудничество, съвместни технологични инициативи, координация на неизследователски програми, международно сътрудничество и други, появяващи се насоки и нужни политики.

Основни финансови схеми/инструменти, чрез които може да се получи достъп до финансиране по Програмата, са: проекти за сътрудничество, мрежи за високи постижения, координация и подпомагане. Размерът на съ-финансиране варира - от 50 % до 100 %, в зависимост от дейностите.

4.3.2. Икономически механизми и инструменти, прилагани чрез Общата селскостопанска политика (ОСП)

Основни източници за финансиране на ОСП на ЕС са Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския селскостопански фонд за гарантиране на земеделието. Средствата, финансовите механизми и инструменти, свързани с прилагането на ОСП, ще бъдат едни от най-важните за подкрепата на УУЗ и борбата с опустиняването. Съгласно финансовата рамка от ЕС **средствата за селско стопанство** за България за периода 2007 - 2009 г. възлизат на 1,552 млрд. евро, които са индикативно определени. Те ще се изразходват чрез следните инструменти:

- директни плащания (субсидии) – 431 млн. евро. и ще се усвояват в периода 2007-2009 г;
- пазарна подкрепа – 388 млн. евро;
- развитие на селските райони – 733 млн. евро, където се предоставя набор от 30 броя мерки.

Размерът на средствата за селското стопанство се основава на редица регламенти на ЕС, а механизмите на ОСП ще се прилагат съобразно разработените национални нормативни документи: Национален стратегически план за развитието на селските райони, Национална стратегия по околната среда, Национална агроекологична програма, Оперативна програма ”Околна среда”, наредби, кодекси и др. Инструментите на ОСП се свеждат главно до:

- Средствата за **директните плащания** ще представляват съответно 25 %, 30 %, 35 % и 40 % от равнището на директните плащания на 15-те страни членки за периода 2007 - 2010 г. До 2016 г. ще се продължи с 10 %-но ежегодно увеличение до сто процентното им изравняване с ЕС-15. България ще има възможност да допълва директните плащания от националния си бюджет до 55 % от нивото на директни плащания в ЕС (към 30.04.2007 г.), 60 % през 2008 и 65 % през 2009 г. и от 2010 г.- с 30 % над приложимите нива на директни плащания за съответната година.

- **Пазарната подкрепа** включва средствата, които биха се получавали при интервенция (в секторите полски култури, ориз, месо, мляко, захар); експортни субсидии в повечето от секторите; помощи за повишаване на консумацията на някои продукти (мляко); помощи за производство на пресни плодове и зеленчуци, предназначени за преработка и подкрепа на организации на производители.
- **Развитието на селските райони** е обособено като самостоятелен втори стълб от ОСП. В него има три оси, като втората ос е посветена на устойчивото управление на земите в селското и горското стопанство. За земеделските производители, стопанисващи земеделските земи, се предвижда финансова помощ в 5 направления: за земеделски производители в планинските райони, в други райони с природни ограничения, по НАТУРА 2000, по агроекологични схеми, схеми за хуманно отношение към животните и за инвестиции в непроизводствената сфера. Съгласно регламентите на ЕС в областта на развитие на селските райони, се предоставя набор от 30 мерки. Ще се прилагат два типа мерки:

а) Мерки тип “компенсаторни плащания”, които включват: подпомагане на необлагодетелствани райони и райони с екологични ограничения; агроекология и хуманно отношение към животните; подпомагане на залесяването на земеделски земи и други горски дейности; полупазарни стопанства в процес на реструктуриране; стандарти на общността; качество на храните; консултантски услуги за земеделски производители и съвети в земеделието; организации на производителите; допълнение към директните плащания; техническа помощ.

б) Мерките “инвестиционен тип” включват следните дейности и направления, които подпомагат постигането на целите на НПД за УУЗ: инвестиции в земеделски стопанства; маркетинг и преработка; млади земеделски производители; професионално обучение; мярка тип „Лидер +”; мерки по чл. 33 от Регламент 1257/99, облагородяване на земите, комасация, помощни услуги в земеделските стопанства и услуги в помощ на управлението на стопанствата, маркетинг на качествени селскостопански продукти, основни услуги за селската икономика, обновяване на селата, разнообразяване на селскостопанските дейности, управление на водните ресурси в селското стопанство, развитие на инфраструктурата в селското стопанство, туризъм/занаятчийство, опазване на околната среда, възстановяване потенциала на селскостопанското производство.

Кои точно мерки и с каква приоритетност и финансов ресурс ще се прилагат, е въпрос на национално решение и избрана стратегия при съобразяване с действащото към момента на присъединяване законодателство на ЕС. Разработеният Национален план за стратегическо развитие на земеделието и селските райони за периода 2007 - 2013 г. още не е официално приет.

4.3.3. Възможности за финансиране по линия на международни донорски организации и програми.

Възможности за финансиране на дейности по НПД за УУЗ се предоставят и от много международни организации, програми, донори, такива като: Глобален екологичен фонд, Програма ФАР (ИСС), Световна банка, Европейска банка за възстановяване и развитие, Програма на ООН за развитие (ПРООН), Организация

към ООН по прехрана и земеделие (FAO), Американска агенция за международно развитие, Японска агенция за международно сътрудничество и др.

Финансови възможности по линия на Глобалния екологичен фонд.

Съдействие за мобилизиране на нови и допълнителни източници на финансиране, в съответствие с т.2б на чл. 20 от Конвенцията за борба с опустиняването (КБОООН), се очаква да дойде от Глобалния екологичен фонд (ГЕФ). ГЕФ е признат финансов механизъм, който осигурява финансиране, насочено към опазване на околната среда в световен план, в рамките на устойчивото развитие. Той има шест тематични области, една, от които е “борба с деградацията на почвата, опустиняване и деградация на горите”. ГЕФ не е институция, финансираща проекти, а *съфинансираща* такава, която осигурява “нови и допълнителни” средства, позволяващи да се обърне внимание на глобалните проблеми в областта на околната среда. През септември 2003 год., КБОООН определи ГЕФ за свой официален финансов механизъм.

Целта на *Оперативна програма 15 на ГЕФ* “Устойчиво управление на земите” е чрез устойчиво управление на земите, да се намалят причините за деградация на почвата и отрицателното въздействие върху стабилността на екосистемите, техните функции и предоставяните от тях блага, като принос към подобряване благосъстоянието на хората. Проекти, които имат потенциал да бъдат одобрени и финансирани, са в областите: устойчиво селско стопанство, основаващо се на опазване на почвите и водите; устойчиво управление на пасищата и неподходящите за обработване открити пространства, както и опазване на подземните води; устойчиво управление на гори и горски екосистеми, в частност извън защитените територии и изграждане на капацитет на местно ниво, насочено към създаване на съответния контекст и институционален капацитет, позволяващи да се подкрепи устойчивото управление на земите.

Програмата за малки проекти (ПМП) на ГЕФ се изпълнява от Програмата на ООН за развитие (ПРООН) и нейната цел е да осигури глобални ползи за опазване на околната среда чрез инициативи и действия на местните общности в пет сфери, една, от които е “борба с деградацията на почвата и опустиняването”. Финансирането на проекти в рамките на ПМП се ръководи от Национална стратегия по програмата, която за България е вече факт и е разработена в съответствие с Глобалната стратегическа рамка и националните приоритети в областта на околната среда. Финансирането на проекти по принцип е насочено към по-бедните и в неравностойно положение общности, посредством техни организации или чрез местни и национални неправителствени организации.

Глобалният механизъм към Конвенцията за борба опустиняването може също да оказва съдействие в търсенето на нови методи за финансиране, източници и информация за финансова помощ. Той разглежда мобилизирането на финансови ресурси за реализация на НПД като свой основен приоритет. Този механизъм е в състояние да консултира заинтересованите страни, относно схемите за финансиране, усъвършенстване координацията на дейностите за изпълнение на Конвенцията, в сътрудничество на национално равнище. Чрез структурите на Глобалния механизъм се мобилизират средства за трансфер на технологии, чрез концесии или номиниране с награди или при други условия.

Финансови възможности по линия на Национална Програма ФАР

От 2000 г. Националната Програма ФАР в областта на екологията е ориентирана изключително към институционални проекти, т.е. проекти за обучение и подобряване на административния капацитет на институциите за прилагане на екологичното законодателство. Проектите се осъществяват по т.н. схема “побратимяване”. Този тип проекти създават възможност за подобряване на институционалния капацитет на национално ниво. Характерна е съвместната работа на експерти от български министерства и други административни институции с компетенции в областта на прилагане на екологичното законодателство с експерти от екологични министерства и агенции от страните членки. Основни дейности, които могат да се извършват в рамките на проектите, са: разработване на нормативни актове и програми в областта на околната среда; подготовка и провеждане на обучителни семинари; разработване, отпечатване, разпространение на методически и информационни материали; провеждане на информационни кампании. В рамките на проектите тип „побратимяване” е допустима и инвестиционна компонента, но единствено и само свързана с институционалната част на проекта и насочена към подобряване на условията за работа по прилагане на екологичното законодателство от институциите. Типичен пример е доставката на контролно-измервателна апаратура, компютри и софтуер и др., необходими за работата на администрацията и прилагане на познанията и уменията, придобити в рамките на обучителните програми.

През последните години чрез приетите закони и под-законови актове в областта на околната среда се делегираха редица права и задължения на общинските администрации за прилагане на това законодателство. Общините чрез техни регионални и национални сдружения могат да предложат и реализират успешни проекти по схемата “побратимяване”.

Трансгранична Програма ФАР: България – Гърция, България – Румъния, България – Македония и България - Турция – под ръководството на Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

Един от приоритетите на тази Програма е “околна среда”. За целите на програмите се подготвят Съвместни програмни документи между заинтересуваните страни. Възможна е реализацията както на проекти за техническа помощ, така и на инвестиционни проекти, в т.ч. общински проекти. Изискване на Трансгранична Програма ФАР България - Румъния е наличието на “огледалност”, т.е. реализацията на идентични проекти на територията на Румъния и България в пограничните региони.

Представени са предложения за проекти за трансгранично сътрудничество с Румъния по темите “Опазване на биоразнообразието и устойчиво стопанисване на горите в Южна Добруджа” и “Възстановяване на заливните гори по Дунавските острови”.

4.3.4. Икономически инструменти и финансови ресурси на Министерството на земеделието и горите.

Държавен фонд „Земеделие”

Държавното финансово подпомагане чрез ДФ “Земеделие” се осъществява чрез два типа източници на подпомагане – национално и външно и три типа финансови инструменти – инвестиционно кредитиране, капиталово субсидиране и пряко

(текущо) субсидиране. ДФ “Земеделие” подпомага селскостопанския, горския и рибния сектори и селските райони по две основни направления:

- по програма САПАРД, безвъзмездно финансирани от предприєдинителните фондове на ЕС -75% и съфинансирани от Националния бюджет- 25%.;
- по “Национални схеми” за подкрепа финансирани пряко от Националния бюджет.

Програма САПАРД на Министерство на земеделието и храните

Тя е предприєдинителна програма на ЕС, която реализира приоритетите и мерките в областта на развитието на аграрния и горските сектори, хранително-вкусовата промишленост, рибовъдството и селските райони, включени в Националния план за развитие на земеделието и селските райони. В него са разработени 11 мерки и една подмярка, с прилагането, на които се цели да се постигнат заложените в Националния план приоритети и цели. Мерките се прилагат от Агенция САПАРД, която ще бъде и Разплащателна агенция по прилагането на ОСП. Практически са стартирали девет мерки и една подмярка. Програма САПАРД обхваща периода 2000 - 2006 г., след което тези, а също и новите акредитирани мерки, ще се прилагат съгласно Стратегическия план за развитието на селските райони 2007 - 2013 г. В преобладаващата част от мерките, едно от изискванията за допустимост на бенефициентите на финансовата подкрепа, е да опазват околната среда. Много от тях финансират дейности, които са обект на НПД на УУЗ и борбата с опустиняването. Те могат да бъдат и един от основните финансови ресурси за реализиране на дейностите по НПД. Стартиралите вече мерки обхващат следните направления: инвестиции в земеделски стопанства; подобряване на преработката и маркетинга на селскостопански и рибни продукти; развитие и диверсификация на икономическите дейности, създаване на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи; създаване на организации на производители; пазари на производителите и тържища за плодове, зеленчуци, цветя и риба; лесовъдство, залесяване на земеделски земи, инвестиции в горски стопанства, преработка и маркетинг на горски продукти; обновяване и развитие на селата; опазване и съхраняване на селското наследство и културни традиции; развитие и подобряване на междуселищната инфраструктура; подобряване на професионално обучение. Мярката “Развитие на селскостопански дейности, целящи опазването на околната среда”, чиито цели, приоритети и дейности директно се отнасят към УУЗ, още не е акредитирана, но тя е разработена и престои скорошното ѝ акредитиране.

Национални схеми за подкрепа на Държавен фонд „Земеделие”

Те са обособени в четири основни типа: преки производствени субсидии, кредити, субсидиране на лихвите по определени инвестиционни кредити и пилотни проекти. По някои от специалните схеми и програми от Националните схеми на Фонда са възможни комбинации от тези инструменти за подпомагане.

Преки производствени субсидии - това са целеви финансови линии и целеви субсидии, които имат директна връзка с УУЗ: опазване и обогатяване на растителния генетичен фонд и обработка на пустеещи частни земеделски земи – по 100 лв/ha годишно, за определен период от време.

Субсидии за земеделски производители по инвестиционни програми: Програмите “Животновъдство”, “Растениевъдство” и “Селскостопанска техника” насърчават инвестиции в съответните под-сектори, които да доведат до неговото развитие и модернизирание. Облекченията са два вида: *инвестиционна субсидия* (на кредитополучателя се опростява част от инвестиционния кредит) и *субсидия по лихвените плащания* (покрива се част от сумата за лихвените плащания по кредита).

Пилотни проекти - от 2005 г. до 2007 г. ще се прилага пилотен проект по мярката „Необлагодетелствани райони и райони с екологични ограничения” в 6 пилотни общини. Това са районите, където земеделските производители работят в условията на природни ограничения. Те ще получават компенсаторни плащания, чрез които се цели да се осигурят предпоставки за устойчиво управление на земеделската земя; създаване на жизнеспособна общност в селските райони; поддържане на ландшафта; поддържане и насърчаване създаването на устойчива селскостопанска система, съобразена с изискванията за защита на околната среда. Те са длъжни да спазват добрите фермерски практики, целящи опазване на околната среда, устойчиво управление на пасищата и т.н.

Субсидии в горския сектор - държавният бюджет субсидира разходите по издръжка на горската и ловна стража.

Инвестиционната субсидия се изплаща за инвестиционни проекти в следните дейности: закупуване на племенни и продуктивни животни, птици и зайци и техника за животновъдството; ново строителство; закупуване, възстановяване и реконструкция на селскостопански сгради; създаване и възстановяване на трайни насаждения и на маточни бази, включително изграждане на напоителни системи и специфична техника, оранжерии и ново строителство. Начинът на финансиране на инвестиционните проекти е чрез ДФ “Земеделие” и рефинансиране на Търговски банки, които имат сключен договор с ДФ “Земеделие”. Собственото участие на земеделския производител е в размер на минимум 30 % от общата стойност на инвестицията с ДДС, мита и такси.

Финансови ресурси от бюджета на МЗХ за подпомагане на аграрния, горския и рибния сектори

В аграрния и рибния сектори дейностите са ориентирани към ликвидиране на последици от стихийни бедствия и производствени аварии, ветеринарни дейности, поливно земеделие и охрана на хидромелиоративна система, мелиоративни дейности, планинско животновъдство и земеделие, подобряване продуктивните качества на земеделските земи, зарибяване, възстановяване и поддържане на рибните популации, поддържане екологичното равновесие в дивеча, унищожаване на залежали пестициди и др., вкл. и професионално обучение, международни прояви на сектор “Горско стопанство” и т.н.

Преобладаваща част от капиталовите разходи, финансирани от МЗХ през последните години, са насочени за големи напоителни и отводнителни помпени станции, канали, напорни тръбопроводи, изравнители, дюкери, преливници на язовири; ремонти на хидромелиоративни обекти и съоръжения - канали, тръбопроводи, водовземни съоръжения, изпускатели и други; ремонтно-възстановителни работи на обекти, предпазващи страната от наводнения; строителство и реконструкция на малки хидромелиоративни обекти и

водообезпечаване чрез сондажни кладенци на селскостопански институти. Капиталовите разходи за подобряване продуктивните качества на земеделските земи са финансирани от собствени приходи на МЗХ, набавени от такси по реда на Закона за опазване на земеделските земи. Те се използват целево за опазване на земеделските земи, усвояване на изоставени земи от Държавния поземлен фонд чрез почистване на дървета, храсти, камъни, разрохкване и подравняване, с цел изоставените земи да станат обработваеми.

В горския сектор капиталовите разходи, чрез които ще се съдейства за УУЗ, са: строеж и основен ремонт на горски пътища, автомобили с висока проходимост, мотоциклети; изграждане на инфраструктурни обекти и др.

Регионални програми: „Северозападна България”, „Родопи” и „Странджа-Сакар”. Те обхващат различен времеви период, като най-новата от тях - „Странджа-Сакар” обхваща периода от 2005 до 2013 г. Тези програми оказват целенасочено въздействие върху най-слаборазвитите райони, които изпитват остри социално-икономически проблеми при прехода към пазарно стопанство. ДФ “Земеделие” им предоставя облекчения във вид на инвестиционни субсидии и субсидии на лихвените плащания по кредитите за проекти по Програмите “Растениевъдство”, “Животновъдство” и “Селскостопанска техника” на целеви субсидии за подобряване и управление на почвите и др. Голяма част от дейностите по програмите ще се финансират от финансовите източници на Плана за развитието на земеделието и селските райони чрез различните мерки и инструменти на ОСП. Този извод с по-голяма сила е валиден за последните две програми („Родопи” и „Странджа – Сакар”), които имат по-дълъг времеви хоризонт. Ще се търсят и други донори на финансови средства.

Програми	Размер на инвестиционната субсидия	Размер на субсидията за лихвените плащания
Родопи, Странджа – Сакар, планински райони по програма Северозападна България	20% от размера на кредита	6% от кредита при пряко кредитиране; 9% от кредита при рефинансиране на търговска банка от ДФ “Земеделие”.
Северозападна България	14% от размера на кредита	

Голяма част от предвидените в програмите мерки и дейности са насочени към създаване на алтернативна заетост, опазване на околната среда, устойчиво управление на земите и пасищата (антиерозионни мерки - залесяване, затревяване, поясно земеделие, терасиране, варуване на кисели почви и др.), производство на трюфели и на биогаз, защита от вятъра и борба с ерозията, защита на речни долини, преработка на органични отпадъци и събиране на отпадъците, обучение на земеделски производители в спазването на добрите земеделски практики и др. Те се финансират чрез бюджета на МЗХ. Ще се търсят и други донори.

4.3.5. Финансови ресурси по линия на Министерството на околната среда и водите.

Държавният бюджет финансира екологични обекти чрез целеви субсидии за капиталови разходи. По предложение на министъра на околната среда и водите, съгласувано с министъра на финансите, ежегодно със Закона за държавния бюджет се определят средства от републиканския бюджет за изпълнение на приоритетни екологични проекти и дейности, включени в националните екологични стратегии и програми. Общините правят предложенията към министъра на околната среда и водите до края на м. май на предходната година.

Предприемство за управление на дейности по опазване на околната среда (ПУДОС)

Целта на подкрепата е опазване на околната среда, природата и биоразнообразието на България. За дейностите, представляващи интерес по проекта – *биологично земеделие, екологосъобразно животновъдство и екотуризъм* потенциалните ползватели на кредити са фирми, частни производители и кооперации. За проекти, свързани с екотуризма, се отпускат безвъзмездни помощи за общини и неправителствени природозащитни организации, а безлихвени заеми – на фирми и физически лица. За проекти по т.9, екологосъобразно земеделие и животновъдство, се отпускат безлихвени заеми само в полупланински и планински райони.

Обхватът на дейностите, които ще подпомагат изпълнението на НПД на УУЗ, е: изграждане на пречиствателни станции за отпадъчна вода и канализационни мрежи; управление на отпадъци; опазване чистота на въздуха; изграждане на съоръжения за регулиране на оттока на реките и създаване на водни площи с местно значение; изграждане на съоръжения за защита руслата и бреговете на деретата от ерозия; в областта на биоразнообразието, биологично земеделие, екологосъобразно животновъдство и екотуризъм.

Голяма част от проектите, финансирани от Предприемството, са инвестиционни проекти. Общинските проекти, финансирани като безвъзмездни помощи, са основно селищни пречиствателни станции за отпадъчни води, довеждащи колектори до пречиствателни станции, канализационни системи - основно в планински и полупланински райони, депа и други съоръжения за третиране на битови отпадъци. Изграждането на канализационни системи трябва да е свързано с изграждането на селищна пречиствателна станция за отпадъчни води. Допуска се и финансиране на общински инвестиционни обекти, свързани с решаване на критични проблеми с питейното водоснабдяване.

Под формата на безлихвени кредити се отпускат средства за закупуване на контейнери за битови отпадъци и сметоизвозваща техника, необходими за въвеждането на системи за разделно събиране на отпадъци.

Финансират се и общински и фирмени проекти за развитие на екологосъобразно земеделие и животновъдство в планинските и полупланинските райони. Освен инвестиционни обекти могат да се финансират и проекти с неинвестиционен характер - за почистване на замърсени места с отпадъци, рекултивация и залесяване, събиране и обезвреждане на залежали пестициди, дейности, свързани със защитени територии – общинска собственост и др.

Право да кандидатстват за отпускане на безлихвени заеми имат фирми, частни производители и кооперации. Безлихвените заеми, отпускани от Предприятието, са в размер до 70 % от общата стойност на проекта (между 15 000 – 100 000 лева).

Програма за необходимите мерки в условията на тенденция към засушаване

Тя засяга основно въпросите по ефективното и устойчиво управление на водните ресурси за питейно-битови нужди и напояване, осигуряване пречистване на битови отпадъчни води, довършване и изграждане на водохранилища с най-голям социален ефект, реконструкция на водопроводните мрежи, борбата с ерозия и залесяване и затревяване на ерозиралите площи с подходящи сухоустойчиви местни видове, борба с горските пожари и забрана на палене на стърнища, обществен контрол за кражби и разхищения. За нейното изпълнение до 2010 година са предвидени 4 790 117 лева.

4.3.6. Икономически инструменти и финансови ресурси по линия на други министерства и институции.

Министерство на икономиката и енергетиката

Министерството има известни приноси по извършваните дейности, допринасящи за изпълнение на изискванията по Конвенцията за борба с опустиняването, които главно се свеждат до възстановяване на разрушени терени. Обект на осъществените през последните години проекти е рекултивацията на мини и нарушени терени.

Фонд “Енергийна ефективност” (ФЕЕ), е създаден по силата на Закона за енергийната ефективност, приет през 2004 г. Основният капитал на фонда, в размер на 10 млн. долара, е предоставен от Глобалния екологичен фонд на ООН с подкрепата на Световната банка. Българското правителство участва със средства от бюджета в размер на 3 млн. лв., а правителството на Австрия предоставя дарение в размер на 1,5 млн. евро. Инвестиционните проекти, които ще се финансират от Фонд енергийна ефективност, трябва да прилагат известни и проверени технологии за енергийна ефективност и стойността им трябва да бъде в границите между 30 хил. и 3 млн. лв. Проектите ще се изплащат за период не по-дълъг от 5 години. ФЕЕ ще финансира типове проекти някои, от които имат отношение към УУЗ, например за повишаване на енергийната ефективност на общинските дейности (събирането и оползотворяването на отпадъците); за повишаване на енергийната ефективност на индустриалните процеси и др.

Кредитна линия на Европейска банка за възстановяване и развитие (ЕБВР) за проекти за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници.

ЕБВР предоставя кредитни линии на български търговски банки, които от своя страна кредитират частни дружества за проекти за енергийна ефективност и проекти за възобновяеми енергийни източници (ВЕИ). Избираеми проекти по кредитна линия за енергийна ефективност са: малки мощности за комбинирано производство на топло и електроенергия, реконструкция на енергийна инфраструктура; оползотворяване на отпадъчна топлина; автоматизация и управление на процеси и съоръжения; оптимизация на процеси, а за възобновяеми

енергийни източници са: възобновяеми енергийни източници ВЕЦ; слънчеви инсталации; вятърни централи; биомаса; геотермални инсталации и инсталации с биогаз.

Кредити за проекти се отпускат за 5 или 6 години, като за проектите за енергийна ефективност размера на субсидията е до 7,5 % от размера на кредита, а за възобновяемите енергийни източници - до 20 %, осигурена от Международен Фонд Козлодуй. Реализираните проекти могат да получат обратно до 7,5 % от размера на кредита за енерго-спестяващи проекти и до 20 % за проекти в областта на алтернативните енергийни източници.

Министерство на труда и социалната политика.

Министерство на труда и социалната политика, съвместно с ДАГ, изпълнява ежегодно от 2000 г. до сега Национална програма *“Възобновяване и опазване на българската гора”* за трудова заетост на трайно безработни лица. Програмата се финансира изцяло от правителството, и изпълнява дейности в общия контекст на Конвенцията за борба с опустиняването.

За целево финансово осигуряване насърчаването на предприемачеството чрез гаранционни схеми за микрокредитиране към Министерството на труда и социалната политика е създаден проект *“Гаранционен фонд за микрокредитиране”*, стартирал през 2001 г. Чрез този проект се създават нови работни места, като се осигурява достъп до кредитен ресурс на малки и средни предприятия, безработни физически лица, занаятчии, кооперации и земеделски производители, които понастоящем не могат да удовлетворят общите условия на банките в страната. Бенефициенти по проекта са новообразувани и съществуващи кооперации, земеделски производители, занаятчии и занаятчийски предприятия, групи в неравностойно положение, вкл. безработни жени и младежи.

През 2004 г. Министерството на труда и социалната политика финансира *“Програма за земеделски производители”* с цел осигуряване на постоянна заетост чрез започване на самостоятелна земеделска дейност, както и подобряване на средата за развитие на малкия бизнес и насърчаването на неговия ръст и конкурентоспособност. Програмата се реализира на територията на цялата страна в два компонента: „Подпомагане на заетостта в областта на растениевъдството” и „Подпомагане на заетостта в областта на животновъдството”. Кандидатите за участие в Програмата трябва да разполагат със собствена, наета или арендувана земеделска земя, или да са оземлени по реда на Закона за собствеността и ползването на земеделски земи от Общинската служба по земеделие и гори, или да разполагат с помещения за отглеждане на животни (собствени или наети) – за кандидатите, желаещи да развият земеделски бизнес, свързан с животновъдството. Програмата се финансира със средства от Държавния бюджет, съгласно Национален план за действие по заетостта (НПДЗ). На основа на мониторинга и оценката по изпълнение на Програмата може да се предложи продължаване срока на нейното действие.

Социалноинвестиционен фонд (СИФ)

Фондът към министъра на труда и социалната политика финансира приоритетни проекти и дейности, включени в Националния план за икономическо развитие и в Националния план за регионално развитие. Фондът финансира проекти за подобряване на жизнения стандарт на лицата, от “гнездата” на бедност,

концентрирани регионално сред бедни и уязвими групи, за намаляване на бедността чрез оказване помощ на безработните лица в неравностойно положение в бедни общности за развиване и използване на техния труд в отговор на променящите се икономически условия и пазара на труда; предоставяне на подкрепа и финансов ресурс за процеса на децентрализацията. Предоставят се възможности на общностите сами да насочват и управляват инвестиции за местни приоритетни дейности. Партньори по проекта са Световна банка, Областни и общински администрации, Агенция за социално подпомагане (АСП), Национално представителни организации на работодателите и на работниците и служителите, Обучаващи организации, неправителствени организации. Основни източници за финансиране са Световна банка (СБ) и държавния бюджет (ДБ) като от общата стойност на проекта 50 412 252 лв., за СБ - 41 373 452 лв.; за ДБ 9 038 800 лв.

Национален доверителен екофонд (НДЕФ)

НДЕФ е юридическо лице, управляващо средствата, постъпващи от суапови сделки "Дълг срещу околна среда" и "Дълг срещу природа" и от правителства и международни финансови институции, и други дарители, предназначени за опазване на околната среда в България. НДЕФ финансира проекти, попадащи в една или повече от следните приоритетни области:

- *Ликвидиране на замърсявания, настъпили в миналото:* третиране на опасни отпадъци и вещества; намаляване замърсяването на питейна вода или храни, замърсени с тежки метали, токсични органични съединения или други вредни химикали;
- *Намаляване замърсяването на въздуха:* намаляване на здравния риск от високи концентрации на прах, серни и азотни окиси, олово и други токсико-химични фактори в населени места; намаляване на парниковите газове: въглероден двуокис, метан, хлорфлуоровъглероди;
- *Опазване чистотата на водите:* общински и промишлени пречиствателни станции за отпадни води във водосборния район на река Дунав; общински и промишлени пречиствателни станции за отпадни води във водосборния район на Черно море;
- *Опазване на биологичното разнообразие:* развитие на инфраструктурата в защитени територии с цел опазване на защитени животински и растителни видове и техните местообитания; мониторинг и инвентаризация на биологичното разнообразие и устойчиво използване на компоненти за създаване на социални алтернативи.

През 2004 г. към НДЕФ беше създаден фонд "Защитени територии". Предвижда се набиране на средства от дарения (международни и национални, частни и публични), като приходите от управлението им ще се разходват за проекти в Защитени територии.

4.3.7. Възможности на общините за финансиране на дейности по устойчиво управление на земите.

Финансирането на общините се осъществява чрез два типа източници – собствени и външни. За финансиране на дейностите по НПД за УУЗ от външни

източници могат да се използват голяма част от изброените до тук фондове, механизми и схеми.

Средствата от общинския бюджет за екологични проекти и дейности по приоритети, определени в общинските програми за околна среда, са резултат:

- От приходите от санкциите за увреждане или замърсяване на околната среда над допустимите норми по чл. 69 от ЗООС (осемдесет на сто постъпват по бюджета на общината, на чиято територия се намира санкционираният субект С по-голяма сила);
- От приходите от глоби и санкции по ЗООС, налагани от кметовете на общини, както и приходите от глоби за нарушаване на наредбите, приемани от общинските съвети във връзка с опазването на околната среда;
- От приходи от приватизация на обекти общинска собственост.

По предложение на кмета на общината ежегодно (с приемането на общинския бюджет) би следвало да се определят средства за изпълнение на приоритетни екологични проекти и дейности, включени в общинските програми за опазване на околната среда. Тази дейност, обаче, не се извършва коректно в повечето от общините, особено след като бе закрыта извънбюджетната сметка “Общински фонд за опазване на околната среда” и приходите от санкции влязоха в общия бюджет.

Съществено значение за одобряването на проекти на общини за в бъдеще ще се отдава на аргументирането на приоритетността им в общински програми за опазване на околната среда. Както и досега ще се изисква пълна проектна готовност на инвестиционните обекти, решение за оценка на въздействието върху околната среда, когато се изисква в съответствие със Закона за опазване на околната среда, наличие на съфинансиране от общински източници. В областта на третиране на битови, опасни, в т.ч. и болнични отпадъци, преимущество се отдава на проекти с регионално значение - решаващи проблеми на повече от една община. При отпускането на безлихвени кредити за сметоизвозваща техника и контейнери за битови отпадъци е важно наличието на добре разработена общинска програма за управление на отпадъците, оптимизационна схема за маршрутите за сметоизвозване. Изисква се и информация и разчети за таксата за битови отпадъци по Закона за местните данъци и такси.

В областта на намаляване замърсяването на въздуха се финансират основно фирмени проекти. Като общински проекти могат да се разглеждат газификации на общински обекти, други проекти свързани с енергийната ефективност, общински топлофикационни системи, намаляване замърсяването от транспорта. В тези случаи средствата се отпускат като безлихвени кредити на фирми.

Част V. Мониторинг/наблюдение и оценка на изпълнението на НПД за УУЗ и борба с опустиняването

Въвеждането на единна и изчерпателна система за мониторинг и оценка на степента на изпълнение на Програмите в рамките на НПД и тяхната ефективност и ефикасност е изключително важен компонент от Националната програма за действие за УУЗ и борба с опустиняването.

В системата за мониторинг и оценка на изпълнението се включва определяне на времевия обхват за краткосрочно (2008 – 2009), средно срочно (2010 – 2011) и дългосрочно (2012- 2013 г.) наблюдение и изпълнение на дейностите по НПД за УУЗ.

За да се проследи прогресът по осъществяване на НПД за УУЗ, е нужно прилагането на постоянно наблюдение на реализацията на отделните програми и техните компоненти. Елемент от методологията за прилагане на регулярно наблюдение е разработването на годишни доклади за напредъка по реализацията, както и Междинна оценка (през 2010 г.) и Финална оценка за реализацията на НПД за УУЗ. В случай, че не са изпълнени мерките за съответния период, или не са прилагани в достатъчна степен принципите на включване на широката общественост в изпълнението на задачите на Програмите, се извършва анализ на слабостите и се разработва набор от действия, чрез които да се коригира и подобри цялостната реализация на НПД за УУЗ.

Отговорна институция за прилагане на системата за оценка и мониторинг на НПД за УУЗ е Министерство на околната среда и водите. Основните задачи в този процес са постоянно наблюдение на изпълнението на Програмите; систематизиране на информация и данни, чрез които да се проследи напредъка в изпълнението на НПД – съгласно определените количествени или качествени индикатори; да се следи за степента на изпълнението и навременната реализация на Програмите или техните елементи и усвояване на съответните финансови ресурси. В този смисъл важна ще е ролята и на Националния координационен съвет по реализацията на НПД за УУЗ и борба с опустиняването, създаден на основание чл.4, т.1 на Част II от Конвенцията на ООН за борба с опустиняването и чл.4, буква”а” на Приложение V към Конвенцията, чрез който могат да се извършват голяма част от тези мерки/задачи и същевременно да се популяризират резултатите, напредъка или добрите постижения.

Препоръчително е да се създадат звена за наблюдение и оценка на изпълнението на Програмите, в съответствие с обхвата на тяхното прилагане на регионално и местно ниво. Всички заинтересовани страни трябва да участват активно не само в процесите на вземане на решения, но и в наблюдението и оценката на извършените дейности по НПД.

Стратегическо направление I. “Усъвършенстване на националното законодателство и политики за УУЗ”

Количествени индикатори

- Брой на новоприети нормативни актове и под-законов;
- а нормативна уредба, както и изменени и допълнени действащи, имащи отношение към УУЗ;
- Брой на разработените национални изследвания и правни анализи и проучвания, имащи отношение към УУЗ;
- Размер на средствата, постъпили в национални и общински бюджети, или други фондове, по линия на санкции по нормативни актове, имащи отношение към УУЗ;
- Брой на наложените санкции/ наказателни постановления по нормативни документи, имащи отношение към УУЗ.

Качествени индикатори:

- Степен на подобряване на националната законодателна рамка, имаща отношение към УУЗ;
- Степен на подобряване на единната национална информационната база данни относно УУЗ;
- Степен на подобряване на междуинституционалната координация и партньорство.

Стратегическо направление II. “Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване”

Поради многообразието на факторите, влияещи на развитието на деградационните процеси и същностните различия при отделните програми, в това направление е необходимо разработването на предложените по-долу интегрирани показатели (за които е вероятно да включват различни индикатори при отделните програми).

Мониторингът по това направление ще включва следене на деградационните процеси на земните ресурси (почви, води, растения и животни), както и наблюдение на климата като съществен фактор за тяхното развитие и оценка на състоянието на площите (вкл. и икономически ползи), в обсега на които ще бъдат приложени предложените програми (част III). Във връзка с това е целесъобразно установяването на:

✓ Интегриран показател за степента на деградационните процеси на земните ресурси, въз основа на предварително уточнени биофизични индикатори (например - рН на почви и води, електропроводимост, съдържание на органично вещество в почвите, съдържание на тежки метали в почви и води, съдържание на биогенни елементи във води, мътност на водата, воден баланс, плътност на растителната покривка, добиви, биохимичен състав на растителната продукция, биологични

индикатори, климатични показатели и др.), включващ и оценка на индикаторите на базата на биологични изисквания и/или сравнение с предходни наблюдения;

✓ Интегриран икономически показател, отразяващ икономическите ползи/щети.

На този етап ще предложим следните количествени/ качествени индикатори, с уговорката че не отразяват напълно процеса.

Количествени индикатори:

- Брой осъществени проекти, свързани с УУЗ ;
- Размер на площите върху които са приложени проекти свързани с УУЗ, ха;
- Брой на участниците , участвали в изпълнение на проекти свързани с УУЗ;
- Размер на изразходвани финансови средства за реализация на проекти, свързани с УУЗ, лв.

Качествени индикатори:

- Подобро качество на екосистемите вследствие на УУЗ;
- Подобро диверсификация в селските райони;
- Намаление на обезлюдяване в райони с екологични проблеми, свързани с деградация на земите;
- Намаление на безработицата в райони с екологични проблеми, свързани с деградация на земите.

Стратегическо направление III. “Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването”

За да се проследи прогресът по реализиране на стратегическото направление “Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването” е нужно мониторингът да включва наблюдение на реализацията на отделните програми и техните компоненти и изготвяне на годишни доклади на създадени съвместни за научните институти и университети научно-експертни съвети за напредъка по реализацията на НПД, по следните количествени и качествени индикатори:

Количествени индикатори:

- Брой въведени учебни програми по УУЗ в плановете на средните селскостопански училища, колежи и университети с раздели по УУЗ;
- Брой разработени информационни пакети и приложни проекти по УУЗ;
- Брой създадени асоциации между научни институти, университети и агенции за партньорство и разпространение на формализирани знания, консултативна помощ и методично ръководство по УУЗ;

- Брой създадени Регионални центрове за обучение по устойчиво управление на земите в партньорство с европейски центрове за консултации.

Качествени индикатори:

- Степен на асоциираност между основни научни институти, университети и агенции в областта на устойчивото управление на земите;
- Степен на интегрираност на създадената информационна система “приложни знания и примери за добри земеделски практики за УУЗ” към НПД по УУЗ и борба с опустиняването за подобряване на информираността на производителите.

Стратегическо направление IV. “Интегриране и прилагане на политики за УУЗ на местно ниво”

Количествени индикатори:

- Брой Общински планове за развитие и програми за ООС, в които УУЗ е интегрирано;
- Брой разработени и приети Общински специализирани устройствени планове на земеделски земи;
- Брой финансирани и реализирани проекти на общини и ползватели на земеделски земи, прилагащи принципите на УУЗ.

Качествени индикатори:

- Степен на повишаване на информираността за УУЗ на местните власти, експерти и земеползватели;
- Степен на интегриране на УУЗ в общинските стратегически документи и планиране на конкретни мерки за УУЗ в тях;
- Ниво на познаване и използване на финансовите инструменти за прилагане на УУЗ.

Стратегическо направление V. “Усъвършенстване на информационния обмен и участие на обществеността в процесите на вземане на решения за УУЗ”

Количествени индикатори:

- Брой информационни кампании/ брой участници, имащи отношение към УУЗ;
- Брой посетители, възползвали се от услугите на информационния център и Интернет базираната информационна платформа;

- Брой организации, включили се в Националната мрежа на селските райони и проявяващи интерес към въпросите на УУЗ;
- Брой бизнес центрове, предлагащи услуги създадени чрез ПЧП.

Качествени индикатори:

- Степен на повишаване на информираността на специалистите и широката общественост по УУЗ;
- Степен на повишаване на активността на НПО работещи в селските райони за работа по УУЗ;
- Степен на подкрепа за реализиране на добри практики за УУЗ на местно и регионално ниво;
- Ниво на повишаване на ролята на ПЧП за извършване на дейности по УУЗ.

Наблюдението и оценката на изпълнението следва да отчитат настъпилите промени по отношение на борбата с деградацията на земите и опустиняването, както и по устойчивото управление на земите в страната, в резултат от изпълнението на предвидените мерки и предприетите действия. Това отчитане се извършва с помощта на набора от специфични индикатори, посочени към всяко едно от стратегическите направления. Наблюдението и оценката следва да проследяват и степента на използване на наличните финансовите потенциал и ресурси.

Източници на информация

1. Аграрен доклад 2003 год. МЗХ.
2. Аграрен доклад 2004 год. МЗХ.
3. Аграрен доклад 2005 год. МЗХ.
4. Александров В. 2005. Върху почвеното засушаване в България. - Тематични доклади по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България".
5. Александров В. 2006. Върху пространственото разпределение на почвеното засушаване в България. - Тематични доклади по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България" София.
6. БАНСИК, Агростатистика, 2003.
7. Ботева, Д. 2006. Анализ на възможностите за устойчиво управление на земите чрез прилагане на агро-екологични практики. - Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.
8. Бъчварова Св. и др. Оценка на агроекологичния потенциал на територията на 6-те агротехнологични паркове в страната и оптимизиране на структурата на земеделското производство. Научни трудове на НЦАН, том 2, София, 2005.
9. Вълев В. и Б.Георгиев. 2004. Агроекологичните ресурси на България, база за проектиране в земеделието. НЦАН, ИП "Н.Пушкарров".
10. Джоджов, Хр., И.Малинов, С.Русева, В.Крумов, В.Стефанова, И.Николов, 2005. Разработване и внедряване на математичен модел за оценка на ветровата ерозия. Окончателен отчет на научно-изследователска разработка по договор №3449/2003 ИП"Н.Пушкарров" - МОСВ.
11. ИАОС. 2002. Доклад за състоянието на околната среда в Р България.
12. Лазаров, А. 2006. Анализ на възможностите за устойчиво управление на земеделските земи. - Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.
13. Лазаров, А., С.Русева, В.Стефанова, Е.Цветкова, И.Малинов. 2002 Географска база данни и оценка на различни модели за прогнозиране на ерозията за целите на почвената информационна система. Окончателен отчет на научно-изследователска разработка по договор №1108-2556, ИП"Н.Пушкарров"-МОСВ.
14. Малинова, Л. 2006. Анализ на наличния програмен, институционален и технически инструментариум за реализиране на устойчивото управление на земите в България. - Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.

15. Маринов, И.Ц. 2006. Деградация на почвите от горските земи. - Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.
16. Мондешка, М. и др. 2006. Инвентаризация на деградиционните процеси на почвите и мерки за устойчиво управление на земите в България, Основен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София, с.88.
17. Мониторингов доклад на Европейската комисия за напредъка на България, 2005 г.
18. Национална стратегия по околна среда 2005 – 2014 г., МОСВ, 2005 г.
19. Националната стратегия за регионално развитие 2005 – 2015 г., МРРБ, 2005 г.
20. Национален план за развитие на биологичното земеделие в България 2005 – 2013 г., МЗХ, 2005 г.
21. Национална стратегия „Устойчиво развитие на горския сектор” 2006 – 2015 г., МЗХ, 2006 г.
22. Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор в България, МОСВ, 2005 г.
23. Национална програма за необходимите мерки в условията на тенденция към засушаване, МОСВ, 2001 г.
24. Петрова Р. 2006. Анализ на възможностите за устойчиво управление на земите в промишлени и минни територии.-Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.
25. Програма за развитие на земеделието и селските райони в Странджа – Сакар. - МЗХ, ПРООН, 2005 г.
26. Програма за алтернативно развитие на земеделието, МЗХ, 2003г.
27. Програма за развитие на земеделието в Северозападна България, НЦАН, ИАИ, 2002 г.
28. Проект за Национален стратегически план за развитие на селските райони, 2005 г.
29. Оперативна програма „Околна среда” 2007 – 2013 г., МОСВ, 2006 г.
30. Оперативна програма „Регионално развитие” 2007 – 2013 г., София 2005 г.
31. Национална агроекологична програма 2007 – 2013 г., МЗХ, 2005 г.
32. Русева,С. 2006. Деградация на почвите от земеделските земи. - Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.
33. Славов Д. 2006. Анализ на възможностите за устойчиво управление на земите при животновъдството. - Дискусионен доклад по проект 00043507 "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България", София.

34. Славов Н. 2002. Влияние на изменението на климата върху процесите на засушаването и деградацията на земите в България. Национален семинар “Деградация на земите и почвите и борба с опустиняването”, МОСВ.
35. Стоянов Н. 2006. Анализ на възможностите за устойчиво управление на земите и опазване на почвите в горското стопанство.- Дискусионен доклад по проект 00043507 “Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България”, София.
36. Структура на земеделските стопанства в България през стопанската 1999/2000г., МЗХ, Агростатистика.
37. Табаков, Б. 2006. Деградация на земите от промишлеността, минната индустрия, урбанизираните райони и други сектори извън селското и горското стопанство. -Дискусионен доклад по проект 00043507 “Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите в България”, София.
38. Rousseva S., Lazarov A. 2002. Expert estimates of Soil Erosion Rates in the Agricultural Lands since the Beginning of the Land Reform in Bulgaria. *Ecology and Industry*, 4 (1-3). 101-103.
39. Sarris et al., Strategy for Agricultural Development and Food Security in Bulgaria, FAO, 1999.
40. Stoichev D., Kolchakov, I. 1997. Degradation status of Bulgarian soils: overview of available information. In: Batjes, N.H. and E.M.Bridges (eds.) *Implementation of a soil degradation and vulnerability database for Central and Eastern Europe*. Proceeding of an international workshop (Wageningen, 1-3 October, 1997). ISRIC, Wageningen, 29-33.
41. Stoichev D., Kolchakov I. 1996. Vulnerability of main Bulgarian soils to acidification. *EU Workshop on land information systems – developments for planning the sustainable use of land resources*, 20-23 Nov., Hannover. Germany.
42. Todorova I. 2001. Soil protection in environmental aspect. In: K. Terytze and I. Atanassov (eds.). *Assessment of the Quality of Contaminated Soils and Sites in Central and Eastern European Countries (CEEC) and New Independent States (NIS)*. International Workshop 30 Sept. – 3 Oct. 2001, Sofia, Bulgaria, GorexPress.17-20.
43. Система за идентификация на земеделските парцели (СИЗП) – МЗХ.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Законодателна рамка

- Закон за държавната собственост, в сила от 1.06.1996 г.; изм. и доп. ДВ, бр. 17/24.02.2006 г.;
- Закон за общинската собственост, в сила от 1.06.1996 г.; изм. и доп. ДВ, бр. 101/16.11.2004 г.;
- Закон за устройство на територията, обн., ДВ, бр. 1 от 2001 г.; изм. ДВ бр. 105/2005 г.;
- Закон за опазване на околната среда, обнародван ДВ бр. 91/25.09.2002 г., изм. и доп. ДВ, бр. 105/29.12.2005 г. в сила от 1.01.2006 г.;
- Закон за управление на отпадъците, Обн., ДВ, бр. 86 от 30.09.2003 г.; изм. ДВ бр. 105/2005 г.;
- Закон за ограничаване на вредното въздействие на отпадъците върху околната среда, обн., ДВ бр. 86 от 30 септември 1997 г., изм., ДВ 28 от 4 април 2000 г.;
- Закон за опазване на земеделските земи, Обнародван, ДВ, бр. 35 от 24 април 1996 г., изм. ДВ бр. 18/2006 г.;
- Закон за собствеността и ползването на земеделските земи, Обн. - ДВ, бр. 17 от 1991 г.; изм. ДВ бр. 17/2006 г.;
- Закон за опазване на селскостопанското имущество, Обнародван, ДВ, бр. 54 от 12 юли 1974 г., изм., бр. 11 от 1998 г.; изм. ДВ бр. 30, бр. 33/2006 г.
- Закон за сдруженията за напояване, Обн. ДВ бр. 34/2001 г.;
- Закон за защитените територии, ДВ, бр. 133 от 1998 г., изм. доп. ДВ бр. 94/2005 г.;
- Закон за биологичното разнообразие, Обн., ДВ, бр. 77 от 9.08.2002 г.; изм. бр/ 105/2005 г.;
- Закон за горите, Обн., ДВ, бр. 125 от 29.12.1997 г.; изм. ДВ бр. 105/2005 г.;
- Закон за водите, Обн., ДВ, бр. 67 от 27.07.1999 г.; изм. доп. ДВ бр. 94/2005 г.;
- Закон за регионално развитие, Обн. ДВ. бр.14 от 20 Февруари 2004 г., изм. ДВ. бр.88 от 4 Ноември 2005 г.
- Правилник за прилагане на Закона за опазване на земеделските земи, Приет с ПМС № 240 от 24.09.1996 г., изм. и доп., бр. 66 от 27.07.2001 г., бр. 31 от 4.04.2003 г., бр. 41 от 18.05.2004 г. кн. 11/96 г., стр. 285; кн. 11/97 г., стр. 322; кн. 8/2001 г., стр. 116; кн. 6/2004 г., стр. 296, т. 5, р. 4, № 441;
- Правилник за прилагане на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, Приет с ПМС № 74 от 24.04.1991 г., обн., ДВ, бр. 34 от 30.04.1991 г.; изм. и доп., бр. 60 от 26.07.1991 г., изм. и доп., бр. 44 от 8.05.2001 г., бр. 31 от 4.04.2003 г., изм., бр. 69 от 6.08.2004 г., в сила от 31.07.2004 г., изм. и доп., бр. 86 от 1.10.2004 г.

- Правилник за прилагане на Закона за горите, приет с ПМС № 80 от 06.04.1998 г., обн., ДВ, бр. 41 от 10 април 1998 г., изм. и доп., ДВ, бр. 74 от 2002 г.;
- Наредба № 26 за рекултивация на нарушени терени, подобряване на слабопродуктивни земи, отнемане и оползотворяване на хумусния пласт, ДВ 89/96 г.;
- Наредба № 1 за борба с ерозията и свлачищата в горския фонд и строежът на укрепителни съоръжения, обн., ДВ, бр. 7 от 27.01.2004 г.
- Наредба № 3 за Норми относно допустимото съдържание на вредни вещества в почвата, издадена от председателя на Комитета по опазване на природната среда, обн., ДВ, бр. 36 от 8.05.1979 г., доп., бр. 39 от 16.04.2002 г.;
- Наредба № 2 за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници от 16.10.2000 г.;
- Наредба N 3 от 29.01. 1999, За създаване и поддържане на регистър на земеделските производители, ДВ. бр.N 10, от 05. 02. 1999.
- Правилата за добра земеделска практика, заповед № РД 09-431/22.08.2005 г. на министъра на земеделието и горите;
- Заповед № РД-795/10.08.2004 г. на Министъра на околната среда и водите, определяща чувствителните/уязвимите зони.

ПРИЛОЖЕНИЕ II

Пресечни точки между обхвата на действие и програмите на Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борбата с опустиняването и националните стратегии и секторни политиките, и наличните финансови ресурси

Пресечна точка на политики и финансов ресурс	Национална програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването				
	Стратегически направления				
	Усъвършенстване на националното законодателство и политики за УУЗ	Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване	Наука и образование в подкрепа на политиките за УУЗ и борба с опустиняването	Интегриране и прилагане на политики за УУЗ на местно ниво	Усъвършенстване на информационния обмен и участие на обществеността в процесите на вземане на решения за УУЗ
<p>Национална стратегия по околна среда</p> <p>Цел 1, мярка 1.1., дейност 1.1.1 и 1.1.2.; мярка 1.3. дейност 1.3.1. и 1.3.3. Цел 2, мярка 2.2, дейност 2.2.1, 2.2.2, 2.2.3; мярка 2.3, дейност 2.3.2; Цел 3, мярка 3.1, дейност 3.1.1, 3.1.2. мярка 3.2, дейност 3.2.1, 3.2.3 ; цел 4, мярка 4.1, дейност 4.1.4, 4.1.5, 4.1.6, мярка 4.2, дейност 4.2.1, 4.2.2., 4.2.3. 4.2.4; Цел 5, мярка 5.1, дейност 5.1.1, 5.1.2, мярка 5.2, 5.2.1, 5.2.2, 5.2.3; цел 6, мярка 6.3, дейност 6.3.1, 6.3.2, мярка 6.4¹⁾</p>	<p>Програма „Подобряване и допълване на националната правна рамка за УУЗ”</p> <p>Програма „Подобряване и интегриране на политики и стратегии за УУЗ”</p> <p>Програма „Укрепване на институционалния капацитет и изграждане на механизми за координация, комуникация и партньорство”</p>	<p>Програма „Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии”</p> <p>Програма „Ограничаване на ерозионните процеси”</p> <p>Програма „Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси”</p> <p>Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”</p>	<p>Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”.</p> <p>Програма “Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”.</p> <p>Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри практики за устойчиво управление на земите”.</p>	<p>Програма „Стопанисване и ползване на земните ресурси общинска собственост в съответствие с принципите на УУЗ”</p>	<p>Програма „Информационно осигуряване за УУЗ на национално и местно ниво”</p> <p>Програма „Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”</p> <p>Програма „Укрепване на капацитета на НПО по прилагане на политиките за УУЗ”</p>

		<p>Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност»</p> <p>Програма „Прилагане на агролесовъдни системи като модели за устойчиво използване на земите”</p> <p>Програма „Възстановяване и опазване на ландшафтното разнообразие в горските територии чрез прилагане на устойчиви практики”</p>			
<p>Оперативна програма „Околна среда”</p> <p>Цел 2, Цел 3, на ОПОС, Приоритет 2, дейност 2.4 (2), дейност 2.4 (6) ²⁾</p>	<p>Програма „Подобряване и интегриране на политики и стратегии за УУЗ”</p> <p>Програма „Укрепване на институционалния капацитет и изграждане на механизми за координация, комуникация и партньорство”</p>	<p>Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”</p> <p>Програма „Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса от селското и горското стопанство”</p> <p>Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност»</p>	<p>Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”.</p> <p>Програма “Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”</p>		<p>Програма „Информационно осигуряване за УУЗ на национално и местно ниво”</p> <p>Програма „Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”</p>

		<p>Програма „Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси”</p> <p>Програма „Възстановяване и опазване на ландшафтното разнообразие в горските територии чрез прилагане на устойчиви практики”</p> <p>Програма „Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии”</p>			
<p>Национална агроекологична програма</p> <p>Под-мярка 1, мярка 2, под-мерки 1,2,3,4,5; мярка 3, под-мерки 3,4,5; мярка 4, под-мярка 1, 2³⁾</p>		<p>Програма „Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса от селското и горското стопанство”</p> <p>Програма „Ограничаване на ерозионните процеси”</p> <p>Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност»</p>	<p>Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”.</p> <p>Програма “Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”.</p>	<p>Програма „Преразглеждане и включване на мерки за УУЗ в общинските планове за развитие и програми”</p>	<p>Програма „Насърчаване на публично частни партньорства за прилагане на мерките за УУЗ”</p> <p>Програма „Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”</p>

		<p>Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”</p> <p>Програма „Прилагане на агролесовъдни системи като модели за устойчиво използване на земите”</p>			
<p>Национален стратегически план за развитие на селските райони (НПРСР)</p> <p>Цел 2⁴⁾</p>		<p>Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”</p> <p>Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност»</p> <p>Програма „Прилагане на агролесовъдни системи като модели за устойчиво използване на земите”</p>	<p>Програма “Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”.</p> <p>Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри практики за устойчиво управление на земите”.</p>	<p>Програма „Преразглеждане и включване на мерки за УУЗ в общинските планове за развитие и програми”</p> <p>Програма „Засилване ролята на общинските администрации за трансфер на политики, възможности и добри практики за УУЗ”</p>	<p>Програма „Информационно осигуряване за УУЗ на национално и местно ниво”</p> <p>Програма „Изграждане на мрежи на НПО в подкрепа на УУЗ”</p> <p>Програма „Насърчаване на публично частни партньорства за прилагане на мерките за УУЗ”</p>
<p>Национален план за развитие на биологичното земеделие в България</p> <p>Стратегическа цел II, специфична цел I, задача 1, дейност 3; Стратегическа цел IV, специфична цел 1, задача 1, дейност 1, 2, 3,</p>	<p>Програма „Подобряване и интегриране на политики и стратегии за УУЗ”</p> <p>Програма „Укрепване на институционалния капацитет и изграждане на механизми за</p>	<p>Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”</p> <p>Програма „Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси”</p>	<p>Програма „Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”</p> <p>Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри практики за устойчиво управление на</p>	<p>Програма „Стопанисване и ползване на земните ресурси общинска собственост в съответствие с принципите на УУЗ”</p>	<p>Програма „Насърчаване на публично частни партньорства за прилагане на мерките за УУЗ”</p> <p>Програма „Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”</p>

<p>6; Специфична цел II, задача 2; Специфична цел IV, задача 1; Стратегическа цел V⁵⁾</p>	<p>координация, комуникация и партньорство”</p>	<p>Програма „Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса от селското и горското стопанство”</p> <p>Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност»</p> <p>Програма „Прилагане на агролесовъдни системи като модели за устойчиво използване на земите”</p>	<p>земите”.</p>		
<p>Национална стратегия „Устойчиво развитие на горския сектор” (Стратегически план за развитие на горския сектор)</p> <p>3.1, 3.1.4 – действие 1; 5.1, 5.1.3, действие 1, 4, 5, 6⁶⁾</p>	<p>Програма „Подобряване и интегриране на политики и стратегии за УУЗ”</p>	<p>Програма „Ограничаване на ерозионните процеси”</p> <p>Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност»</p> <p>Програма „Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии”</p> <p>Програма „Прилагане на агролесовъдни системи като модели за</p>	<p>Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”.</p> <p>Програма „Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”</p> <p>Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри практики за</p>		<p>Програма „Изграждане на мрежи на НПО в подкрепа на УУЗ”</p> <p>Програма „Укрепване на капацитета на НПО по прилагане на политиките за УУЗ”</p>

		<p>устойчиво използване на земите”</p> <p>Програма „Възстановяване и опазване на ландшафтното разнообразие в горските територии чрез прилагане на устойчиви практики”</p>	<p>устойчиво управление на земите”.</p>		
<p>Оперативна програма „Регионално развитие”</p> <p>Приоритет 1, мярка 1.1, дейност 3, 10, 17; мярка 1.4, дейност 11, приоритет 4, мярка 4.2, дейност 1⁷⁾</p>		<p>Програма „Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии”</p> <p>Програма „Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси”</p> <p>Програма „Ограничаване на ерозионните процеси”</p>	<p>Програма „Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите</p>	<p>Програма „Преразглеждане и включване на мерки за УУЗ в общинските планове за развитие и програми”</p> <p>Програма „Стопанисване и ползване на земните ресурси общинска собственост в съответствие с принципите на УУЗ”</p>	<p>Програма „Информационно осигуряване за УУЗ на национално и местно ниво”</p> <p>Програма „Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информируемостта на обществеността във връзка с УУЗ”</p>
<p>Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”</p>			<p>Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”.</p> <p>Програма „Научно, информационно и</p>		

			<p>приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”</p> <p>Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноухау и добри практики за устойчиво управление на земите”.</p>		
Оперативна програма „Административен капацитет”					
Държавен фонд „Земеделие” Пилотни проекти; Капиталови субсидии;		Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони” Програма „Ограничаване на ерозионните процеси” Програма „Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси” Програма „Прилагане на агролесовъдни системи като модели за устойчиво използване на земите”	Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноухау и добри практики за устойчиво управление на земите”.		

		Програма „Възстановяване и опазване на ландшафтното разнообразие в горските територии чрез прилагане на устойчиви практики”			
ПУДООС Инвестиционни проекти; Безвъзмездни помощи за общините и НПО; Безлихвени заеми в планинските и полуплански райони		Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност» Програма „Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси” Програма „Ограничаване на ерозионните процеси” Програма „Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса от селското и горското стопанство” Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”	Програма „Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”		Програма „Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ” Програма „Укрепване на капацитета на НПО по прилагане на политиките за УУЗ”
Национален доверителен екофонд		Програма „Ограничаване на	Програма „Научно, информационно и		Програма „Разработване и организиране на публични

<p>Финансира проекти, попадащи в следните области:</p> <p>Ликвидиране на замърсявания, настъпили в миналото</p> <p>Намаляване на замърсяването на въздуха;</p> <p>Опазване на чистотата на водите;</p> <p>Опазване на биологичното разнообразие;</p>		<p>ерозионните процеси”</p> <p>Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”</p> <p>Програма „Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси”</p> <p>Програма „Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии”</p> <p>Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност»</p>	<p>приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите</p>		<p>кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”</p> <p>Програма „Насърчаване на публично частни партньорства за прилагане на мерките за УУЗ”</p>
<p>Седма рамкова програма на ЕС 2006 – 2013 г.</p> <p>Програма „Храна, селско стопанство и биотехнологии”</p> <p>Програма „Енергия”</p> <p>Програма „Околна среда”</p>		<p>Програма „Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност»</p> <p>Програма „Устойчиво използване на земните ресурси в необлагодетелствани райони”</p> <p>Програма „Ограничаване на</p>	<p>Програма „Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”</p>		<p>Програма „Разработване и организиране на публични кампании за повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”</p> <p>Програма „Укрепване на капацитета на НПО по прилагане на политиките за УУЗ”</p> <p>Програма „Насърчаване</p>

		ерозионните процеси”			на публично частни партньорства за прилагане на мерките за УУЗ”
Глобален екологичен фонд Оперативна програма 15“Устойчиво управление на земите” Програмата за <i>малки проекти</i>		Всички програми			

1) Национална стратегия по околна среда 2009 – 2018 г.

Цел 1 „Осигуряване на добро качество и достатъчно количество вода за всякакви цели”, мярка 1.1 „Осигуряване на добро състояние на повърхностните, подземните и крайбрежните морски води в съответствие с чл.4 от Рамковата директива за водите 2000/60/ЕС”, дейност 1.1.1 „Завършване на инфраструктурата за събиране и пречистване на отпадъчни води, необходима за спазване на присъединителните ангажименти”, дейност 1.1.2 „Елиминиране във възможно най-висока степен заустването на опасни вещества във водни обекти, включително в подземните води”; мярка 1.3 „Насърчаване рационалното използване на водните ресурси от стопанските сектори и обществото”, дейност 1.3.1 „Намаляване на загубите на вода в селскостопанския сектор”, дейност 1.3.3 „Насърчаване на обществеността да използва практики за допълнително спестяване на вода”.

Цел 2 „Достигане и поддържане на високо качество на околната среда в населените места”, мярка 2.2 „Подобряване управлението на отпадъците”, дейност 2.2.1. „Развитие на необходимата инфраструктура за третиране на битовите и строителните отпадъци до 2009 г.”; дейност 2.2.2. „Закриване на всички нерегламентирани сметища и стари замърсявания с битови отпадъци на територията на страната до 2009 г. и осигуряване на условия за прекратяване образуването на нови”; дейност 2.2.3. „Разширяване на организирана система за събиране и транспортиране на битовите и строителни отпадъци”; мярка 2.3 „Значително подобряване на чистотата в населените места и увеличаване на зелените площи”, дейност 2.3.2. „Увеличаване на зелените площи в населените места”.

Цел 3 „Опазване на природното наследство и поддържане на богато биологично разнообразие”, мярка 3.1. „Опазване и възстановяване на биологичното разнообразие”, дейност 3.1.1. „Опазване и възстановяване на природните екосистеми”, мярка 3.2. „Обезпечаване устойчивото използване на биологичните ресурси”, дейност 3.2.1. „Обезпечаване на устойчивото използване на горите”.

Цел 4 „Интегриране на екологичната политика в политиките за развитие на икономическите сектори и регионите”, мярка 4.1 „Намаляване на замърсяването и превенция на бъдещи въздействия върху околната среда в промишления и енергийния сектор”, дейност 4.1.4. „Екологосъобразно управление на опасните химични вещества и препарати и контрол на риска от емисии на разтворители”, дейност 4.1.5. „Екологосъобразно управление на производствени и опасни отпадъци”, дейност 4.1.6. „Отстраняване на риска за човешкото здраве от стари замърсявания от промишлени обекти и от ликвидирани уранови рудници”; мярка 4.2 „Прилагане на екологосъобразни практики в селското стопанство и опазване на екологично чистите земеделски земи”, дейност 4.2.1. „Развитие на биологично производство и други агро-екологични практики”, дейност 4.2.4. „Опазване на почвите включително опазване на земите годни за биологично селскостопанско производство.

Цел 5 „Осигуряване на ефективно управление на околната среда”, мярка 5.1 „Подобряване на административния капацитет на институциите по прилагане на екологичното законодателство”, дейност 5.1.1. „Осигуряване на адекватен капацитет в общинската администрация за посрещане на изискванията на новото екологично законодателство до 2009 г.”, дейност 5.1.2. „Достигане на европейските стандарти за мониторинг на околната среда до 2007 г.”; мярка 5.2. „Привличане на обществеността в процеса на вземане на решения по въпросите на околната среда и разширяване на достъпа до информация”, дейност 5.2.1. „Осигуряване на широк достъп на обществеността до всички публични регистри и други документи, свързани с околната среда съгласно нормативната уредба”, дейност 5.2.2. „Повишаване участието на обществеността, в т. ч. и на НПО, в процеса на вземане на решения по въпросите на околната среда”; мярка 5.3. „Повишаване на обществената култура и съзнание по въпросите на околната среда и устойчивото развитие”, дейност 5.3.2. „Ежегодно подобряване на познанията на населението в областта на околната среда и устойчивото развитие”.

Цел 6 „Изпълнение на ангажиментите на България за разрешаване на глобалните екологични проблеми”, мярка 6.3 „Ограничаване и противодействие на процесите на опустиняването и деградацията на почвите”, дейност 6.3.1. „Разработване на нормативна уредба и на национална политика за изпълнение на задълженията по КБОООН”, дейност 6.3.2. „Изграждане и укрепване на административен капацитет за изпълнение на задълженията по КБОООН и провеждане на държавната политика в тази област”, мярка 6.4. „Оптимизиране на усилията за изграждане на капацитет за изпълнение на задълженията по РКОНИК, КБР и КБОООН чрез използване на възможностите за общи дейности между трите конвенции”.

2) Оперативна програма „Околна среда” 2007 – 2013 г.

Кореспондиращи стратегически цели на ОПОС са Цел 2 „Подобряване на управлението на отпадъците и на защитата на почвите” и Цел 3 „Опазване на биоразнообразието и защита на природата”. Приоритетът, който има пряко отношение към целите и обхвата на НПД, е **Приоритет 2 „Подобряване и развитие на инфраструктурата за третиране на отпадъци”, дейност 2.4 (2) „изграждане на “поносими” съоръжения за предварително третиране, включително за компостиране, сортиране и сепариране на отпадъци, едновременно с въвеждането в експлоатация на новоизграждащите се регионални депа за битови отпадъци”, дейност 2.4 (6) „поетапно прекратяване на експлоатацията и последваща рекултивация и закриване на съществуващи депа за битови отпадъци, които не отговарят на изискванията на нормативната уредба и съвременните технически стандарти. Тяхното закриване в общините от даден регион ще бъде съобразено с въвеждането в експлоатация на съответното ново регионално съоръжение/инсталация за третиране на битови отпадъци”.**

3) Национална агроекологична програма 2007 – 2013 г.

Под-мярка 1 „Биологична земеделие”; мярка 2 „Управление на земеделски земи с висока природна стойност”, под-мерки 1,2,3,4,5 „Възстановяване и поддържане на полу-естествени затревени площи”; мярка 3 „Създаване и поддържане на характеристики на ландшафта”, под-мерки 1,2 - „Равнинен ландшафт”, под-мерки 3,4,5 - „Създаване, възстановяване и поддържане на полските граници (синори); мярка 4 „Опазване на почвите и водите”, под-мярка 1 „Намаляване на нитратното замърсяване”, под-мярка 2 „Контрол на почвената ерозия във водосборните басейни”.

4) Национален стратегически план за развитие на селските райони 2007 – 2013 г.

5) Национален план за развитие на биологичното земеделие в България

Стратегическа цел II: “Осем процента от използваната земеделска земя се управлява по биологичен начин към 2013 г.”, специфична цел 1: „Увеличаване на броя на земеделските стопанства, прилагащи биологични начини на производство”, задача 1: „Изграждане на функционираща система за целево финансово подпомагане за биологично земеделие”, дейност 3: „Осигуряване на финансово подпомагане от ЕС за

биологичните производители в размер на 50% от инвестиционните разходи чрез включване на биологичното земеделие като отделно направление по мерките инвестиции и диверсификация на производството през плановия период 2007 – 2013 г.”.

Стратегическа цел IV: „Ориентирани към практиката научни изследвания, образование, обучение и консултантска дейност в областта на биологичното земеделие”, специфична цел 1: „Практически ориентирани научни разработки, обслужващи потребностите на бизнеса и държавата за развитие на биологичното земеделие”, задача 1: „Въвеждане на проектния подход за провеждане на комплексни научно приложни изследвания и разработване на технологии в сферата на биологичното земеделие, като се осигури връзката с практиката и международните научни постижения”, дейност 1: „Възлагане на проучването и моделирането на богата гама от биологични фермерски практики – от малки до високотехнологични стопанства, адаптирани към условията и традициите на земеделието в различните региони и агроекологични зони на страната”, дейност 2: „Възлагане разработването на модели на смесени биологични стопанства за планински полупланински и полски региони на страната”, дейност 3: „Разработване на технологии за биологично производство на основните полски, зеленчукови, етерично-маслени, овощни култури и лозя”, дейност 7: „Разпространение на информация за наличните научни изследвания и технологии включително чрез Интернет-сайта „Биологично земеделие” и печатните издания”.

Специфична цел 2: Да функционира ефективна система за консултации по биологично земеделие (производство, маркетинг, преработка, управление на стопанството) на национално ниво към 2010 г., задача 2: „Въвеждане на целенасочено държавно финансово подпомагане към биологичните производители за консултации по биологично земеделие”.

Специфична цел 4: „Функциониращ публично-частен фонд „Биологично земеделие” към 2008 г.”, задача 1: Създаване на фонд „Биологично земеделие”.

Стратегическа цел V: „Установяване на ефективна система на контрол и сертификация”.

б) Национална стратегия „Устойчиво развитие на горския сектор” 2006 – 2015 г.

Раздел 3.1 „Стопанисване на горите”, 3.1.4 Стратегически действия, действие 1 „Своевременно възстановяване на горски територии, засегнати и унищожени от пожари, съхнене, паша и незаконни сечи”.

Раздел 5.1 „Биологично и ландшафтно разнообразие. Защитени природни територии”, 5.1.3: Стратегическа цел „Опазване и възстановяване на компонентите на биологичното и ландшафтно разнообразие, чрез интегриране на консервационните цели в горскостопанските практики”, действие 1 „Въвеждане на система за идентификация на ключови компоненти на биологичното разнообразие, мониторинг, обмен и публичност на добитата информация”, действие 4 „Усъвършенстване на нормативната база за горите с оглед отразяване целите за опазване на биологичното и ландшафтно разнообразие”, действие 5 „Разширяване на системата от защитени територии и зони чрез изграждане на Национална екологична мрежа в съответствие с изискванията на НАТУРА 2000”, действие 6 „Подкрепа за възстановяване на деградирани екосистеми, местообитания и популации на застрашени видове и екосистеми”.

7) Оперативна програма „Регионално развитие” 2007 – 2013 г.

Приоритет 1: „Градско възстановяване и развитие”, мярка 1.1. „Екологични инфраструктури”, дейност 3 „Създаване и укрепване на инфраструктура за предпазване от наводнения и свличаща, т.е. диги, поддържащи съоръжения, язовири, бентове и т.н.”, дейност 10 „Малки инфраструктурни мерки за борба с ерозията на бреговете, създаване на малки резервоари за задържане на вода, бентове и т.н.”, дейност 17 „Обучения за устойчиво развитие и управление на съоръженията за водоснабдяване, програми и планове за предотвратяване на риска и насърчаване използването на възобновяеми енергийни ресурси”, мярка 1.4. „Подобряване на физическата среда”, дейност 11 „Специфични кампании за поддържане на физическата среда (кампании срещу замърсяването, зелени кампании, кампании за залесяване в градовете)”.

Приоритет 4: „Интегрирано местно развитие”, мярка 4.2 „Интегрирано планиране и подготовка на проекти”, дейност 1 „Предварителни (прединвестиционни) проучвания, проучвания за осъществимост, анализ разходи-ползи, финансови планове, ОВОС, инвестиционни проекти”, дейност 5 „Подготовка/актуализиране на стратегически документи (общински, областни и регионални планове за развитие)”.

8) Държавен фонд ”Земеделие”

Пилотни проекти - Пилотен проект 2005-2007г. по мярката „Необлагодетелствани райони и райони с екологични ограничения” в 6 пилотни общини. Това са районите, където земеделските производители работят в условията на природни ограничения. Те ще получават компенсаторни плащания, чрез които се цели да се осигурят предпоставки за устойчиво управление на земеделската земя; създаване на жизнеспособна общност в селските райони; поддържане на ландшафта; поддържане и насърчаване създаването на устойчива селскостопанска система, съобразена с изискванията за защита на околната среда. Те са длъжни да спазват добрите фермерски практика, целящи опазване на околната среда, устойчиво управление на пасищата и т.н.

Инвестиционната субсидия се изплаща за инвестиционни проекти в следните дейности: закупуване на племенни и продуктивни животни, птици, и зайци и техника за животновъдството; ново строителство; закупуване, възстановяване и реконструкция на селскостопански сгради; създаване и възстановяване на трайни насаждения и на маточни бази, включително изграждане на напоителни системи и специфична техника, оранжерии и ново строителство

9) Предприятието по управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДОС)

Целта на подкрепата е опазване на околната среда, природата и биоразнообразието на България. Обхватът на дейностите, който ще подпомагат изпълнението на НПД на УУЗ, е: за изграждане на пречиствателни станции за отпадъчна вода и канализационни мрежи; управление на отпадъците; опазване чистота на въздуха; изграждане на съоръжения за регулиране на оттока на реките и създаване на водни площи с местно значение; изграждане на съоръжения за защита руслата и бреговете, на деретата от ерозия; в областта на биоразнообразие, органичното земеделие, екологосъобразно животновъдство и екотуризмъ.

10) Националният доверителен екофонд (НДЕФ).

НДЕФ е юридическо лице, управляващо средствата, постъпващи от суапови сделки "Дълг срещу околна среда" и "Дълг срещу природа" и от правителства и международни финансови институции, и други дарители, предназначени за опазване на околната среда в България. НДЕФ финансира проекти, попадащи в една или повече от следните приоритетни области:

Ликвидиране на замърсявания, настъпили в миналото: третиране на опасни отпадъци и вещества; намаляване замърсяването на питейна вода или храни, замърсени с тежки метали, токсични органични съединения или други вредни химикали;

Намаляване замърсяването на въздуха: намаляване на здравния риск от високи концентрации на прах, серни и азотни окиси, олово и други токсико-химични фактори в населени места; намаляване на парниковите газове: въглероден двуокис, метан, хлорфлуоровъглероди;

Опазване чистотата на водите: общински и промишлени пречиствателни станции за отпадни води във водосборния район на река Дунав; общински и промишлени пречиствателни станции за отпадни води във водосборния район на Черно море;

Опазване на биологичното разнообразие: развитие на инфраструктурата в защитени територии с цел опазване на защитени животински и растителни видове и техните местообитания; мониторинг и инвентаризация на биологичното разнообразие и устойчиво използване на компоненти за създаване на социални алтернативи.

11) Седма рамкова програма на Европейския съюз

Програма „Храна, селско стопанство и биотехнологии” – работи за устойчиво производство и управление на био-ресурсите (земя, гора, вода); храни, здраве и качество; Наука и био-технологии за устойчиви не- хранителни продукти и процеси.

Програма „Енергия” – дейности в областта на водородни и горивни клетки, енергия от възобновяеми източници, производство на възобновяеми горива, възобновяеми източници за отопление и охлаждане, технологии за съхранение на CO₂, технологии за добив на въглища, енергийна ефективност, енергийни политики.

Програма „Околна среда” – фокусира действията си върху предотвратяване на промяна на климата, замърсяване и риск; устойчиво управление на ресурсите; еко - технологии; инструменти за наблюдение и анализ на земята. Програмата подпомага следните дейности: изследователско сътрудничество, съвместими технологични инициативи, координация на не-изследователски програми, международно сътрудничество и други, появяващи се насоки и нужни политики.

12) Глобален екологичен фонд.

Той има шест тематични области, една, от които е “борба с деградацията на почвата, опустиняване и деградация на горите”.

„Оперативна програма 15” на ГЕФ “Устойчиво управление на земите” е чрез устойчиво управление на земите, да се намалят причините за деградация на почвата и отрицателното въздействие върху стабилността на екосистемите, техните функции и предоставяните от тях блага, като принос към подобряване благосъстоянието на хората. Проекти, които имат потенциал да бъдат одобрени и финансирани, са в областите: устойчиво селско стопанство, основаващо се на опазване на почвите и водите; устойчиво управление на пасищата и неподходящите за обработване открити пространства, както и опазване на подземните води; устойчиво управление на гори и горски екосистеми, в частност извън защитените територии и изграждане на капацитет на местно ниво, насочено към създаване на съответния контекст и институционален капацитет, позволяващи да се подкрепи устойчивото управление на земите.

Програмата за малки проекти на ГЕФ се изпълнява от Програмата на ООН за развитие (ПРООН) и нейната цел е да осигури глобални ползи за опазване на околната среда чрез инициативи и действия на местните общности в пет сфери, една, от които е “борба с деградацията на почвата и опустиняването”. Финансирането на проекти в рамките на ПМП се ръководи от Национална стратегия по програмата, която за България е вече факт и е разработена в съответствие с

Глобалната стратегическа рамка и националните приоритети в областта на околната среда. Финансирането на проекти по принцип е насочено към по-бедните и в неравностойно положение общности, посредством техни организации или чрез местни и национални неправителствени организации

13) Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2007 – 2013 г.

14) Оперативна програма „Административен капацитет” 2007 – 2013 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ III

Стратегически направления, програми и дейности от Националната програма за действие за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването

Програми	Дейности/ Мерки	Отговорна институция/ Срок за изпълнение	Разпределение на средствата по години в лв			
			Кратко-срочни 2008-2009 лв	Средно-срочни 2010-2011 лв	Дълго-срочни 2012-2013 лв	Възможен източник на финансиране
Стратегическо направление I: Усъвършенстване на националното законодателство и политики за УУЗ и борба с опустиняването						
<i>I.1. Програма “Подобряване и допълване на националната правна рамка за УУЗ и борба с опустиняването”</i>	<p>1. Разработване на „Наредба за мониторинг на състоянието на почвите в България”</p> <p>2. Усъвършенстване на националното законодателство по отношение на управление на напояването и опазването на земите</p> <p>3. Разработване и прилагане на система от икономически стимули за насърчаване на собственици и ползватели на земи за провеждане на дейности за устойчиво управление на</p>	МОСВ				ДБ

	земи					
Общ индикативен бюджет за I.1.:						27 000 лв.
<i>I.2 Програма “Подобряване и интегриране на политики и стратегии с отношение към УУЗ и борба с опустиняването”</i>	<p>1. Интегриране и прилагане на принципи и подходи за УУЗ в действащи национални стратегии и политики</p> <p>2. Създаване на специализирани карти на земи във връзка с борбата с опустиняването.</p> <p>3. Включване на основните препоръки по КБОООН като елемент</p>	МОСВ				ДБ

	<p>на регионалните оперативни програми, областните стратегии и общинските планове за развитие 2007 – 2013 г.</p> <p>4. Функциониране на Национален координационен съвет по изпълнение на КБОООН и осигуряване на взаимовръзка и интегрирано прилагане на всички действащи политики и стратегически документи, имащи отношение към устойчивото управление на земите и борбата с опустиняването</p>					
Общ индикативен бюджет за I.2:						13 000 лв.
<i>I.3 Програма “Укрепване на институционалния капацитет и изграждане на механизми за координация, комуникация и партньорство”</i>	<p>1. Разработване на Комуникационна стратегия на НПД за УУЗ за популяризиране на целите и дейностите и насърчаване включването на заинтересовани страни на национално, регионално и местно ниво</p> <p>2. Създаване на междуведомствени работни групи, за реализация на дейности изискващи обогатяване на съществуващата или създаване на нова правна уредба, касаеща УУЗ и борбата с опустиняването</p>	МОСВ				ДБ

Общ индикативен бюджет за I.3:					10 000 лв.
<p>I.4 Програма “Разработване на национални и местни програми и участие в международните процеси по УУЗ и борба с опустиняването”</p>	<p>1. Провеждане на специализирани практически обучения и учебни пътувания за представителите на областните и общинските администрации с цел представяне на добри и работещи регионални и местни планове за УУЗ</p> <p>2. Разработване на програми за обмяна на опит, добри практики и съвместни действия между България и други страни, прилагащи КБОООН и реализиращи свои НПД</p> <p>3. Участие в регионални и под-регионални програми за действие за УУЗ и борба с опустиняването в рамките на Анекс V към КБОООН</p> <p>4. Разработване на Национални доклади за напредъка на страната по прилагане на КБОООН</p> <p>5. Участие в международни форуми (конференции, кръгли маси, комитети, регионални работни срещи) на експертно и политическо ниво</p> <p>6. Създаване на Регионален учебен център за страните от Централна и Източна Европа, за подготовка на</p>	<p>МОСВ</p>			<p>ДБ</p>

	специалисти в областта на почвената защита, в контекста на изпълнение на КБОООН.					
Общ индикативен бюджет за I.4:						180 000 лв.
Общо за Стратегическо направление I.						230 000 лв.
Стратегическо направление II: Съхраняване и подобряване на потенциала на земните ресурси и тяхното устойчиво използване						
<i>II.1 Програма "Ограничаване на ерозионните процеси"</i>	<p>1. Определяне на приоритетни райони за борба с ерозията</p> <p>2. Възстановяване, създаване и поддържане на противоерозионната инженерно-техническа инфраструктурата в земеделските и горските територии, вкл. и за укрепване на хидрографската мрежа</p> <p>3. Изготвяне и приемане на Национална дългосрочна програма за ограничаване на ерозията в горския фонд</p> <p>4. Прилагане на агротехнически, хидротехнически и лесомелиоративни мерки за ограничаване на ерозията</p>	МЗХ и ДАГ				ДБ

	<p>5. Създаване на нови и поддържане на съществуващите защитни горски пояси</p> <p>6. Прилагане на подходящи технологии, схеми и видове за залесяване на засегнати от ерозия земи</p> <p>7. Осигуряване производството на необходимото количество дървесни и храстови видове за противоерозионно залесяване в държавните горски разсадници</p> <p>8. Прилагане на щадящи почвите видове сечи, техники и технологии в горите</p> <p>9. Предприемане на необходимите мерки за опазване на горите от пожари и подобряване на санитарното състояние</p> <p>10. Провеждане на дейности, ограничаващи ерозията в речните тераси вследствие на добив на баластра</p> <p>11. Възстановяване и поддържане на полските синори и крайречните местообитания</p> <p>12. Усвояване на ерозираните и пустеещи земи за отглеждане на алтернативни култури – лекарствени, етерично-маслени, горски и за производство на алтернативни</p>					
--	---	--	--	--	--	--

	<p>биогорива</p> <p>13. Устойчиво ползване на ливади и пасища чрез интродуциране на наши и чужди сухоустойчиви видове за удължаване на пасищния период, въвеждане на парцелна паша и др.</p>					
Общ индикативен бюджет за II.1:						783 000лв.
<i>II.2. Програма "Възстановяване на поливното земеделие и опазване на водните ресурси"</i>	<p>1. Възстановяване на изградените досега напоителни системи след преоценка на параметрите им по отношение на водообезпеченост, размер на напояваните площи, особености на съвременните поливни технологии и техника на напояване и изграждане на нови</p> <p>2. Разработване и прилагане на нови схеми за разпределение на водата в напоителните системи, на организация и управление на напояването съобразно променените условия на земеползване и ограничаване загубите на вода по водопреносната мрежа</p> <p>3. Разработване на системи за ранно прогнозиране на необходимостта от поливане и определяне оптималните параметри на поливния режим</p> <p>4. Прилагане на водоспестяващи, енергоспестяващи и съхраняващи</p>	МЗХ				ДБ

	<p>функции на екосистемите, технологии и техники на напояване</p> <p>5. Повишаване ефективността на напояването чрез подходящи влагозадържащи технологии</p> <p>6. Стимулиране на ползвателите за организирано напояване чрез включването им в сдружения за напояване и подпомагане на тяхната дейност за ефективно използване на водата</p> <p>7. Субсидиране на дребно мащабни напоителни системи</p> <p>8. Минимизиране замърсяването на водните ресурси от селскостопанските дейности чрез въвеждане и утвърждаване на Правилата за добра земеделска практика</p> <p>9. Оползотворяване на отпадъчни води (битови и от животновъдството) за производство на биомаса при минимизиране на риска за екосистемните функции на ландшафта</p>						
Общ индикативен бюджет за П.2:							1 000 000лв.
<i>П.3. Програма "Устойчиво използване на земните ресурси в</i>	1. Насърчаване разнообразяването на икономическите, земеделските и горскостопанските дейности в необлагодетелстваните райони	МЗХ				ДБ	

<p>необлагодетелствани райони"</p>	<p>2. Проучване на възможностите за отглеждане на нетрадиционни за района и страната култури (в т.ч. и алтернативни енергийни), разработване и пилотно внедряване на технологии за тяхното отглеждане</p> <p>3. Повишаване продуктивността на земите чрез подходящи технологии и техники</p> <p>4. Поддържане и повишаване продуктивността на пасищата, ливадите и мерите чрез подобряване на тревния състав, подобряване и коригиране на терена и влажностния режим (отводняване/напояване), подходящо торене, въвеждане на парцелна паша</p> <p>5. Прилагане на биологично земеделие, съчетано с мерки за УУЗ</p> <p>6. Възстановяване на ерозиранни земи (виж Програмата за ограничаване на ерозионните процеси).</p>					
Общ индикативен бюджет за П.3:						1 000 000 лв.
<p>П.4. Програма "Екологосъобразно съхраняване и използване на отпадъчна биомаса* от</p>	<p>1. Използване на биомасата като енергиен източник за производство на топлинна и електрическа енергия, производство на биогаз и биоетанол</p> <p>2. Насърчаване получаването на компости (фамилно/домашно компостиране и</p>	<p>МЗХ</p>				<p>ДБ</p>

* Терминът биомаса обединява всички органични вещества с растителен и животински произход

<i>селското и горското стопанство"</i>	<p>изграждане на компостни центрове)</p> <p>3. Стимулиране производството и употребата на органични и органоминерални торове и субстрати</p> <p>4. Разработване и изпълнение на проекти за оползотворяване на различните видове отпадъчна биомаса и изграждане на пилотни обекти.</p> <p>5. Проектиране и изграждане на торохранилища, отговарящи на изискванията за опазване на околната среда и запазване качествата на отпадъчните субстрати като органичен тор</p>					
Общ индикативен бюджет за П.4:						990 000лв.
<i>П.5. Програма "Устойчиво управление на земеделски земи с висока природна стойност"</i>	<p>1. Разработване на съвременна класификация, паспортизация и инвентаризация на ливадите, пасищата и мерите в България. Създаване и поддържане на национална ГИС и база данни</p> <p>2. Инвентаризиране и картиране на тревните местообитания и земеделски земи с висока природна стойност (вкл. тревните местообитания, включени в приложение I от Директивата за хабитатите на ЕС (92/43 ЕС)</p> <p>3. Възстановяване на открити тревни асоциации чрез реинтродуциране на</p>	МЗХ и МОСВ				ДБ

	<p>типичното в тях растително разнообразие на дивата флора</p> <p>4. Създаване на демонстрационни ферми за устойчиво екологосъобразно земеделие и управление на ливадите, пасищата и мерите</p> <p>5. Идентифициране, разработка/производство и реализация (пазарна) на специфични продукти и услуги от земеделски системи с висока природна стойност</p>					
Общ индикативен бюджет за П.5:						700 000лв.
<i>П.6. Програма “Прилагане на агролесовъдски системи като модели за устойчиво използване на земите”</i>	<p>1. Подпомагане и насърчаване прилагането на агролесовъдски технологии, според особеностите на съответния район, за увеличаване потенциалната продуктивност на екосистемите</p> <p>2. Прилагане на агролесовъдски системи за увеличаване разнообразието на местната икономика и намаляване на стопанския риск от чистото земеделско или горско производство в условията на остра пазарна конкуренция</p> <p>3. Прилагане на програми за залесяване с помощта на агролесовъдските системи и адаптиране на земеделието и горското стопанство към промените на климата</p>	МЗХ и ДАГ				ДБ

Общ индикативен бюджет за П.6:						310 000лв.
<i>П.7 Програма “Възстановява не и опазване на ландшафтното разнообразие в горските територии чрез прилагане на устойчиви практики”</i>	<p>1. Прилагане на ландшафтния подход и многофункционално стопанисване на горите във връзка с опазване на ландшафтното разнообразие и устойчивото управление на горите</p> <p>2. Подпомагане развитието на горската инфраструктура чрез поддържане и строеж на горски пътища за използване на горските ресурси с цел максимално ограничаване на отрицателното им въздействие върху устойчивостта на земите</p> <p>3. Намаляване инерцията при експлоатацията на системите, свързана с прилаганите технологии, техническата осигуреност (машини, транспортни средства), организация на труда и производството, чрез диверсифицирана икономика и насърчаване на нови дейности в горските и селските райони</p> <p>4. Поддържане на разнообразие от горски съобщества върху малки площи с оглед на природосъобразно стопанисване и ползване на горските насаждения</p> <p>5. Възстановяване и поддържане на горската растителна покривка с оглед съхранение на ландшафтното разнообразие и запазване на рекреационните,</p>	МЗХ и ДАГ				ДБ

	ландшафтно и естетическите функции на горите					
Общ индикативен бюджет за П.7:						790 000 лв.
П.8. Програма "Нови практики за възстановяване и ефективно използване на земните ресурси в нарушените територии"	<p>1. Адаптиране и внедряване на нови технологии за техническата и биологичната рекултивация на нарушените терени</p> <p>2. Разработване на програми от мерки, свързани с обектите за добив на подземни богатства (ограничаване замърсяване на водите), и включването им в интегрираните планове за управление водите на басейново ниво</p> <p>3. Разработване и прилагане на технологии за ликвидиране или минимизиране на замърсяванията на водите до без рискови граници в районите за добив на ПБ</p> <p>4. Прилагане на екологосъобразни технологии за минимизиране, рециклиране или безопасно обезвреждане на отпадъци от промишлена дейност</p> <p>5. Мониторинг на хвостохранилища, обекти в ликвидация от уранодобив, рудодобив и въгледобив, на състоянието на рекултивиранияте обекти</p> <p>6. Поощряване на ефективното производство и ограничаване на разточителното потребление на суровини,</p>	МОСВ				ДБ

	материали и земни ресурси					
Общ индикативен бюджет за П.8:						575 000 лв.
Общо за Стратегическо направление П:						6 148 000 лв.
Стратегическо направление III: Наука и образование в подкрепа на политиките за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването						
<i>III.1. Програма “Разработване и включване на учебни програми за устойчиво управление на земните ресурси на всички нива на образователната система”</i>	<p>1. Проучване на средата, възможностите и готовността за интегриране на принципите на УУЗ в учебните програми на специализираните професионални училища</p> <p>2. Обогаляване на учебните планове и разработване на магистърски и докторски програми по УУЗ в университетите</p> <p>3. Разработване на съвременни учебници и учебни помагала за специализираните средни училища, колежи и университети в съответствие с учебните програми за обучение по устойчиво управление на земите</p> <p>4. Разработване на специализирани програми за обучение по икономическо остойносттаване на дейностите по устойчиво управление на земите и борбата с опустиняването</p> <p>5. Подготовка на обучаващи и учители по</p>	МОСВ				ДБ

	образователни програми за земеделски производители и специалисти със средно и висше образование в областта на УУЗ					
Общ индикативен бюджет за III.1:						60 000
III.2. Програма “Научно, информационно и приложно осигуряване на мерките за устойчиво управление на земите”.	<p>1. Създаване и внедряване на интегрирана информационна система, включваща приложни знания и примери за добри земеделски практики за устойчиво управление на земите и в борбата с опустиняването в България</p> <p>2. Подготовка на информационни пакети от знания и научноприложни програми за общините, НПО, областните администрации и научните среди по устойчиво управление на земите</p> <p>3. Провеждане на научни семинари, свързани с внедряване на земите в земеделската и горска поземлена собственост, с развитие и стабилизиране на производството в земеделските и горски стопанства</p> <p>4. Разработка и внедряване на програми за УУЗ в неблагоприятните райони въз основа на оценка и анализи на промени в околната среда и социално-икономическите условия в страната</p> <p>5. Разработване и внедряване на научно</p>	МОСВ , МЗХ и ДАГ				ДБ

	<p>приложни изследвания в областта на агролесовъдството за разработване на основните принципи при избора на биологично и стопански съвместими компоненти</p> <p>6. Разработване и внедряване на научно-приложни разработки, използващи ландшафтния подход, за възстановяване на горски територии и за неговото популяризиране като нов вид система за устойчиво управление на земите, доказала своята ефективност</p> <p>7. Създаване на система за оценка на агрохимичния статус на земите и препоръки за торене с цел опазване и подобряване на почвеното плодородие</p> <p>8. Създаване на стратегическо направление “Устойчиво управление на земите” към Фонд “Научни изследвания” на МОН</p> <p>9. Целенасочено използване на наличния научен капацитет от страна на държавната администрация при разработване на критерии и индикатори за оценка на устойчивостта на екосистемите за борбата с опустиняването</p>					
Общ индикативен бюджет за III.2:						200 000

<p>III.3. Програма “Участие в международни процеси за обмен на знания, ноу-хау и добри практики за устойчиво управление на земите”.</p>	<p>1. Обучение на учени и специалисти по устойчиво управление на земите от БАН и в 6-те агротехнологични паркове на ССА с участие на международни консултанти</p> <p>2. Участие на български екипи в дейността на Европейското почвено бюро и други международни организации/структури, работещи по проблемите на УУЗ</p> <p>3. Участие на представители на академичните среди и специалисти в областта на УУЗ в международни форуми и събития, насърчаване и укрепване на международните връзки и включването им в транснационална мрежа от експерти, работещи в областта на УУЗ</p> <p>4. Провеждане на международни учебни пътувания за специалисти от държавната администрация, научните среди, бизнеса и нестопанския сектор, с цел обмяна на опит и запознаване с успешни практики, осъществени от страните в процеса на реализация на техните НПД за УУЗ</p>	<p>МОСВ и МЗХ</p>				<p>ДБ</p>
Общ индикативен бюджет за III.3						76 000 лв.
Общо за Стратегическо направление III:						336 000 лв.

Стратегическо направление IV: Интегриране и прилагане на политики за УУЗ на местно ниво						
<p>IV.1. Програма “Преразглежда не и включване на мерки за УУЗ в общинските планове за развитие и програми”</p>	<p>1. Информационна кампания за общините за запознаването им с УУЗ и ползите от прилагането му на практика. Провеждане на обучение на експерти от общините за запознаване с УУЗ</p> <p>2. Инвентаризиране и анализ на състоянието на земните ресурси общинска собственост и актуализиране на стратегическите документи на местно ниво – ОПР и общински програми за опазване на околната среда</p> <p>3. Разработване на общи устройствени планове на общините (по ЗУТ) и специализирани устройствени планове на земеделските територии (при необходимост). Съвместяване на съществуващата ГИС информация за всички видове територии в общината</p>	<p>МОСВ</p>				<p>ДБ</p>
Общ индикативен бюджет за IV.1:						390 000
<p>IV.2. Програма “Стопанисване и ползване на земните ресурси общинска собственост в съответствие с принципите на</p>	<p>1. Въвеждане на дългосрочна аренда за стопанисване и ползване на общински земи и подпомагане на реализацията на произвежданата продукция</p> <p>2. Предоставяне на безвъзмездно право на ползване на лица възстановили или подобрили със собствени средства общински слабопродуктивни земеделски земи</p>	<p>МОСВ</p>				<p>ДБ</p>

УУЗ”	<p>3. Насърчаване инвестициите в устойчиви практики, вкл. култивирането на лечебни растения и алтернативни култури, на слабопродуктивни общински земи</p> <p>4. Поддържане на общинските мери и пасища</p> <p>5. Залесяване на негодни и изоставени земеделски земи</p> <p>6. Изграждане на локални съоръжения за компостиране на отпадъците от растителен и животински произход и ползване на компоста за подобряване плодородието на земите</p> <p>7. Подобряване на общинската пътна мрежа</p> <p>8. Реализиране на дейности за предотвратяване на вредното въздействие на водите върху териториите (укрепване на стени на микроязовири общинска собственост, защитни диги и съоръженията за речните легла в границите на населените места)</p>					
Общ индикативен бюджет за IV.2:						930 000 лв.
IV.3. Програма “Засилване на ролята на общинските администрации	1. Обучение и разпространение на информация на общинско ниво за възможности за финансиране на дейности по УУЗ от национални и международни източници	МОСВ				ДБ

<i>за трансфер на политики, възможности и добри практики за УУЗ</i>	<p>2. Съдействие при предоставяне на съвети и консултации за развитие на традиционно, алтернативно и биологично земеделие, включително и за кредитиране и субсидиране на земеделското производство</p> <p>3. Организиране на дейности за информиране на собственици и ползватели на замърсени земи за наложените ограничения в ползването им; контрол по спазването на тези ограничения</p>					
Общ индикативен бюджет за IV.3:						70 000лв.
Общо за Стратегическо направление IV:						1 390 000лв.
Стратегическо направление V: Усъвършенстване на информационния обмен и участие на обществеността в процесите на вземане на решения за УУЗ и борба с опустиняването						
<i>V .1. Програма “Информационно осигуряване за УУЗ на национално и местно ниво”</i>	<p>1. Създаване на информационна платформа (Интернет базирана) която да представя наличните и имащи отношение към УУЗ национални стратегии, както и база данни с богата информация, новини и събития, институции и осигурява информираност по темата на по широк кръг заинтересовани лица</p> <p>2. Създаване на информационни центрове за обучение и повишаване информираността на собствениците на земи, специалистите и на обществеността</p>	МОСВ				ДБ

	в областта на УУЗ 3. Привличане на средства за масова информация за популизиране процесите на УУЗ 4. Изпълнение на дейности по Комуникационната стратегия по НПД					
Общ индикативен бюджет за V.1:						284 000
V.2. Програма “Изграждане на мрежи на НПО в подкрепа на УУЗ”	1. Национално проучване на нагласата и готовността на НПО за работа по УУЗ . 2. Създаване на информационна платформа (Интернет базирана) на НПО, работещи по УУЗ 3. Включване на дейности по УУЗ в приоритетите на Националната мрежа на селските райони 4. Подкрепа на малки НПО, работещи в селските райони, за обединяване и за работа по УУЗ в рамките на инициативата “ЛИДЕР” 5. Участие в международни мрежи, имащи отношение към УУЗ	МОСВ и МЗХ				ДБ
Общ индикативен бюджет за V.2:						265 000 лв.
V.3. Програма “Разработване и организиране на публични кампании за	1. Провеждане на информационна кампания за въвеждане на добрите земеделски практики 2. Организиране на публични кампании за	МОСВ и МЗХ				ДБ

<p><i>повишаване на информираността на обществеността във връзка с УУЗ”.</i></p>	<p>въвеждане на биологичното земеделие</p> <p>3. Провеждане на публични кампании за честване на значими международни дати, свързани с КБОООН.</p> <p>4. Популяризиране на резултати и добри практики в страната по изпълнение на НПД</p>					
Общ индикативен бюджет за V.3:						115 000 лв.
<p><i>V. 4. Програма “Укрепване на капацитета на НПО по прилагане на политиките за УУЗ”.</i></p>	<p>1. Проучване на възможности и осигуряване на средства за привличане на експерти за подкрепа дейностите на НПО, работещи в селските райони</p> <p>2. Провеждане на семинари, обучения, кръгли маси за повишаване на осведомеността по УУЗ сред НПО и местните общности</p> <p>3. Изпълнение на пилотни проекти за прилагане на добри практики по УУЗ</p>	МОСВ и МЗХ				ДБ
Общ индикативен бюджет за V.4:						315 000
<p><i>V.5. Програма “Насърчаване на публично частни партньорства за прилагане на</i></p>	<p>1. Анализ на нуждите от обучение за ПЧП, ориентирано към местните общности и частните партньори, разработване на модули за обучение по различни теми, свързани с дейности по осъществяване на ПЧП, реализиране на обучения, и др.</p>	МОСВ				ДБ

мерките за УУЗ”	<p>2. Включване на въпроси и дейности, свързани с УУЗ, в работата на съществуващите бизнес центрове, за да функционират като информационни центрове за потенциални инвеститори</p> <p>3. Подкрепа за подготовка и разработване на бизнес услуги, свързани с УУЗ</p> <p>4. Предоставяне на експертна и техническа помощ за потенциални публично-частни партньорства и реализиране на пилотни проекти в областта на УУЗ</p>					
Общ индикативен бюджет за V.5:						205 000 лв.
Общо за Стратегическо направление V:						1 184 000лв.
Общо за Националната Програма за Действие						9 288 000лв.